

1983/84:9

Onsdagen den 19 oktober fm.

Kl. 10.00

1 § Upplästes följande inkomna skrivelser:

Till riksdagen

Härmed avsäger jag mig uppdraget som ledamot av riksdagens utrikesnämnd.

Stockholm den 18 oktober 1983

Ola Ullsten

Till riksdagen

Jag avsäger mig härmed mitt uppdrag som suppleant i socialutskottet.

Stockholm den 18 oktober 1983

Marie-Ann Johansson

Till riksdagen

Jag avsäger mig härmed mitt uppdrag som suppleant i konstitutionsutskottet.

Stockholm den 18 oktober 1983

Hans Petersson

i Hallstahammar

Dessa avsägelser godkändes av kammaren.

2 § Kompletteringsval till utskott, utrikesnämnden, krigsdelegationen och lönedelelegationen

Anf. 1 TALMANNEN:

Folkpartiets partigrupp har som ny ledamot i utrikesnämnden efter Ola Ullsten anmält nuvarande suppleanten Jan-Erik Wikström och som ny suppleant anmält Jörgen Ullenhag.

Vänsterpartiet kommunisternas partigrupp har med anledning av Karin Nordlanders avgång och gjorda avsägelser anmält följande nya företrädare, nämligen som suppleant i konstitutionsutskottet Marie-Ann Johansson, som

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

Allmänpolitisk debatt

suppleant i socialutskottet Margó Ingvardsson, som ledamot i krigsdelegationen Bertil Måbrink och som ledamot i lönedlegationen Marie-Ann Johansson.

Talmannen förklarade valda till

suppleant i konstitutionsutskottet

Marie-Ann Johansson (vpk)

suppleant i socialutskottet

Margó Ingvardsson (vpk)

ledamot i utrikesnämnden

Jan-Erik Wikström (fp)

suppleant i utrikesnämnden

Jörgen Ullenhag (fp)

ledamot i riksdagens krigsdelegation

Bertil Måbrink (vpk)

ledamot i riksdagens lönedlegation

Marie-Ann Johansson (vpk)

3 § Justerades protokollet för den 11 innevarande månad.

4 § Föredrogs och hänvisades

Skrivelserna och propositionerna

1983/84:11 till socialutskottet

1983/84:14 och 15 till trafikutskottet

1983/84:19 till skatteutskottet

1983/84:20 till näringsutskottet

1983/84:28 och 29 till skatteutskottet

1983/84:33 till lagutskottet

5 § Föredrogs och hänvisades

Redogörelse

1983/84:3 till finansutskottet

6 § Allmänpolitisk debatt

Anf. 2 ULF ADELSON (m):

Herr talman! Bland internationella konjunkturbedömare börjar nu optimismen åter spira. I de stora industrinationerna finns det klara tecken på en konjunkturuppgång.

Främst ligger Förenta staterna. Tillväxttakten i den amerikanska ekonomin tycks i år överträffa de mest optimistiska prognoserna. I flera månader har arbetslösheten varit sjunkande, även om den fortfarande är hög.

I Storbritannien och Västtyskland går inte uppgangen lika fort, men det finns hoppfulla tecken. Inflationen har dämpats kraftigt, och i viktiga nyckelindustrier börjar orderböckerna fyllas.

För Sverige är däremot situationen mer bekymmersam. Vi brottas fortfarande med svåra inhemska balansproblem. Och till skillnad från våra konkurrentländer är utvecklingen på viktiga områden negativ.

Priserna har stigit och stiger avsevärt snabbare än i omvärlden. F. n. är årstakten 9,5 %. Devalveringen, stigande dollarpriser, ökande offentliga utgifter och skattehöjningar är de främsta orsakerna till att priserna stiger här hemma. Samtidigt är inflationstakten i OECD-länderna i genomsnitt nu 4–5 %. För var månad som går förlorar vi därmed en del av den konkurrensfördel som devalveringen gav.

Arbetslösheten har ökat. Så sent som i våras trodde regeringen fortfarande att den öppna arbetslösheten skulle sjunka under loppet av 1983 och att årsgenomsnittet skulle bli ungefär detsamma som för 1982. Nu pekar utvecklingen beklagligtvis åt rakt motsatt håll. Vi har i dag den högsta arbetslösheten sedan 1930-talet. Över 4 % av arbetskraften, eller nästan 180 000 svenskar, är nu öppet arbetslösa. Räknar vi dessutom de AMS-sysselsatta uppgår arbetslösheten till nästan 7 % av arbetskraften.

Dessa siffror är ett nederlag för den traditionella socialdemokratiska arbetsmarknadspolitiken. AMS har fått pengar – ibland t. o. m. mer än verket självt begärt. Men ändå ökar arbetslösheten.

Arbetsmarknadsminister Anna-Greta Leijon erkände i våras vad socialdemokraterna tidigare alltid förnekat: Det finns ett samband mellan företagens skatter och deras efterfrågan på arbetskraft. När regeringen höjer skatterna för att finansiera bidragen till AMS går detta ut över den reguljära arbetsmarknaden, de riktiga jobben. Det är denna bistra sanning regeringen nu får erfara.

Budgetunderskottet växer. Under ett budgetår ökade regeringen på detta från 76 till nära 90 miljarder kronor. Inom loppet av ett enda år ökade statsutgifterna med nästan 10 000 kr. per förvärvsarbetande!

Den offentliga sektorn, stat och kommun, har blivit ännu större. Under socialdemokraternas första år vid makten har statens och kommunernas utgiftsandel vuxit till över 70 % av BNP. På vanlig svenska betyder det att 70 kr. av varje hundralapp i Sverige nu passerar politikernas händer.

Vi har det högsta skattetrycket i den fria världen. I år har vi lyckats slå vårt eget rekord. Skattetrycket motsvarar nu mer än hälften av hela vår bruttonationalprodukt.

Industriinvesteringarna har gått ned. I år beräknas industriinvesteringarna minska med över 5 % i volym, och det jämfört med fjolårets låga nivå. Inte något år sedan 1960 har industriinvesteringarna varit så låga som i år.

Det betyder att svensk industri tär på gamla vinster. Maskiner och utrustning ersätts inte i den takt som behövs för att vi skall upprätthålla vår

produktionsvolym. Industriinvesteringarna är helt enkelt inte tillräckligt lönsamma, trots höga vinster i år i vissa exportföretag. Skälen är naturligtvis att de förväntade framtida vinsterna är för små, exempelvis jämfört med avkastningen på statsobligationer. Och självfallet är hoten om löntagarfonder och nya skattechöjningar också stora bromsklossar för investeringarna.

Ett av regeringens många vallöften var att öka bostadsbyggandet – vi minns det alla. Men nu minskar bostadsbyggandet dramatiskt, både av småhus och flerfamiljshus. Som en följd av skatteomläggningen, avdragsbegränsningen och höjda taxeringsvärden har det privatfinansierade småhusbyggandet nära nog upphört. Vi har inte på tiotals år byggt så få bostäder i Sverige som vi gör i år.

Det finns dock vissa ljuspunkter i den svenska ekonomin. De är tyvärr få, och de är också omgärdade av viktiga reservationer.

Industriproduktionen ökar, men den gör det från en låg nivå. Exporten ökar också, vilket också gör det möjligt att minska underskottet i bytesbalansen. Till en del beror detta på att importen har hållits tillbaka genom sjunkande reallöner, en låg privat konsumtion och en låg nivå på investeringarna i den svenska industrin.

Exportuppgången är till stor del en effekt av devalveringarna 1981 och 1982. Så till vida kan denna politik med devalveringar till en början och ytligt sett te sig framgångsrik. Men devalveringar har också stora nackdelar.

Den senaste chockdevalveringen har orsakat en kraftig ökning av utlandsskulden, och den har spätt på inflationen. Hittills har inflationen som en följd av devalveringen stigit med över 3 %, och ytterligare 2–3 % är att vänta.

Det betyder att vi redan i dag vet att hälften av den kostnadsänkning som devalveringen gav nu är uppäten. Gentemot Västtyskland, vår kanske viktigaste och svåraste konkurrent på världsmarknaden, har sannolikt än mer av devalveringsvinsten gått förlorad.

Fortsätter detta är vi tillbaka vid utgångspunkten, men med några viktiga skillnader:

Förtroendet för den svenska valutan har ytterligare försvagats. Omvärlden och arbetsmarknadens parter har än en gång sett att den svenska regeringen försöker lösa ekonomiska problem genom att devalvera. Och våra andra strukturproblem är då ännu djupare och ännu mycket svårare att ta itu med.

De tecken som finns på en internationell konjunkturuppgång, och den därav följande exportökningen här hemma, får inte tas till intäkt för en expansiv politik. Våra problem beror inte främst på dåliga konjunkturer, och de låter sig inte heller lösas av att konjunkturerna vänder.

Tvärtom ställer en konjunkturuppgång än högre krav på att vi angriper de grundläggande balansbristerna i den svenska ekonomin, och de är många: den offentliga sektorns storlek, underskotten i budget och bytesbalans, vårt höga skattetryck, vår höga arbetslöshet och vår höga inflation.

De senaste tio åren har lärt oss att det är svårt, för att inte säga omöjligt, att genom politiska beslut hoppa över lågkonjunkturer. Men det är lätt nog att genom att vara passiv missa de möjligheter till anpassning som en högkonjunktur kan ge. Och min oro är att det är precis det den svenska regeringen

håller på att göra. Den viljestyrka och kraftfullhet som uppvisades när det gällde att devalvera, höja skatterna och med rekordfart driva igenom löntagarfonderna saknas när det gäller att angripa de grundläggande problemen, de grundläggande orsakerna till den ekonomiska krisen i Sverige.

I ett år har regeringen nu praktiserat det som kallats "den tredje vägen", den gyllene medelvägen mellan de ekonomiska teorierna. "Den tredje vägen" presenterades som ett både-och, och nu håller den tyvärr på att bli ett varken-eller.

Genom "den tredje vägen" skulle både regeringspartiets sparare och dess expansionister få sitt. Svängrumspolitik skulle ersätta behovet av svängremspolitik. Eller som regeringen nu uttrycker det: en unik politik som bekämpar arbetslösheten och inflationen på samma gång. Det låter ju bra, t. o. m. alldeles utmärkt – ett slags ekonomins Columbi ägg. Varför har ingen tänkt på detta grepp tidigare, att i stället för att ta en sak i sänder göra allt på en gång? Svaret är nog att det inte är så enkelt som regeringen säger.

"Den tredje vägen" är ingen ny djärv metod att lösa ekonomiska kriser, hämtad från vetenskapen. Det är en slogan, konstruerad för att överbrygga motsättningarna mellan de stridande viljorna i regeringspartiet, manifesterad av herrarna Feldt och Sten Andersson. Men förr eller senare hinner verkligheten ifatt retoriken. Olof Palme. I längden går det inte att dölja riktiga, reella problem och motsättningar bakom fyndiga formuleringar.

Det problem som varje regering oberocnde av partifärg står inför är hur och i vilken ordning man skall angripa de grundläggande balansbristerna. Det är ett tuftt och mödosamt arbete, och det ställer stora krav på dem som formar politiken.

När denna socialdemokratiska regering bildades stod den inför den omöjliga uppgiften att förena överbuden från sex års oppositionspolitik och sina löften från valrörelsen med de krav som en förnuftig och sund hushållning ställer.

Era löften om svängrum behöver nu förenas med en politik för minskad konsumtion – privat och offentlig.

Löftet att slå vakt om varje del av den offentliga sektorn behöver nu förenas med ett kraftfullt och målmedvetet sparande i stat och kommun.

Löftet att bekämpa arbetslösheten behöver nu förenas med kravet att minska inflationen och budgetunderskottet.

Jag förstår era bekymmer. Ingen regering kan formulera en konsistent ekonomisk politik baserad på dessa motsättningar.

Denna regerings dilemma är, att när den närmar sig vad som är rätt i sak, då felar moralen.

När det statliga budgetunderskottet snart är uppe i 90 miljarder måste besparingar drabba snart nog allt, även pensionerna.

Så här sade Olof Palme i TV-debatten två dagar före valet: "Vi socialdemokrater lovar att återställa värdesäkra pensioner. Vi är de enda som håller det löftet." Kan det sägas tydligare, Sten Andersson? Han lyssnade säkert också.

Vi moderater valde att säga som det är, att besparingarna måste drabba alla. Vi sade det väl medvetna om att det kanske skulle kosta oss röster, men vi föredrar att ha en valmanskår, även om den är något mindre, som givit oss mandat att föra den politik som situationen kräver. När vi sade att besparingar också måste drabba biståndet, möttes vi av en upprörd, indignerad stormeld från socialdemokraterna. Nu håller regeringen på att spara även på biståndet.

Vad är detta för moral? Varje gång ni föreslår en besparing drabbas ni av samma problem.

För ett år sedan skrev den socialdemokratiska nationalekonomen Nils Lundgren att det såg mörkt ut. Arbetarrörelsen är helt oförberedd inför uppgiften. Den politiskt nödvändiga förberedelse tiden är många år, medan den tillgängliga respittiden för att bevara ett väl fungerande Sverige är väsentligt kortare, skrev Nils Lundgren.

Detta dilemma har blivit än tydligare under det år som gått. Den regering vi har skaffade sig helt enkelt inte mandat för att föra en målmedveten krispolitik. Allt tydligare framstår nu därför bilden av en handlingsförlamad regering.

För snart ett år sedan, när Nils Lundgren skrev sin artikel, drev ni igenom er krisproposition, utan några besparingsförslag – tvärtom med mängder av ytterligare kostnader. Sedan dess har ytterligare två tåg gått. Varken budgetpropositionen i januari eller vårens kompletteringsproposition innehöll några reella besparingsförslag.

I kompletteringspropositionen beskrevs problemen. Där förordades besparingar, men av konkreta förslag sågs platt intet. I dag, den 19 oktober, är den fantastiska situationen den att vi tvingas föra den här debatten utan att veta något om de förslag som regeringen påstås lägga fram nästa vecka. Endast lösa rykten står till oppositionens förfogande. Och talar dessa rykten sanning, tycks regeringen låta även nästa tåg passera.

I gårdagens Expressen spår P. O. Enquist, socialdemokrat, på kritiken i en artikel om det han kallar för "åttioalets tidselement – budgetunderskottet". Jag citerar: "– – – slutsatsen måste bli exakt den som, vad jag vet, varje ansvarig nationalekonom har dragit: om inte något görs inom två år för att avgörande förändra situationen, kommer varje typ av reformism att vara förintad i Sverige för all framtid".

Han fortsätter: "Den statssocialistiska reformismen lämnar efter sig en ruinhög, den starka statens betongklumpar och skuldbördor."

Enquist har givetvis rätt. För varje dag som går utan att regeringen gör något undergräver ni de sociala trygghetssystem och de tillväxtens drivkrafter som skapat Sveriges välstånd. Skuldsedel staplas på skuldsedel och ränteavi på ränteavi. Och det är räkningar som måste betalas genom besparingar på andra områden. Det blir i framtiden att skära på barnomsorg och vård, men inte för att satsa på annat som är viktigt utan för att betala räntorna på det underskott som regeringen inte förmår att hantera.

De kommande tre fyra månaderna skall staten lana i en takt av 15 miljarder kronor i månaden för att täcka det statliga underskottet. Samtidigt har

intresset för det två senaste statslånen varit mycket svagt. Endast 2 miljarder kronor togs in på det senaste två tioåriga lånen. Måndagens emission av statsskuldsväxlar tog in endast 900 milj. kr., varav riksbanken tecknade 85 %.

I stället flödar kapitalet ut ur landet. Valutautflödet har uppgått till 8 miljarder kronor på två månader. Detta, Olof Palme, är effekten av att ni i er regering inte sparat på statens utgifter. Det går inte längre att låna inom landet till gällande räntor. Nu händer det som vi varnat för: budgetunderskottet kommer att pressa upp räntan och inflationen, samtidigt som det förhindrar ytterligare industriinvesteringar.

Enligt de rykten – och det är ju rykten vi får debattera på i dag – som har kommit oss till dels via tidningar och annat har finansdepartementet nu givit upp arbetet att begränsa budgetunderskottet till 90 miljarder. Den socialdemokratiska regeringen har då lyckats öka detta underskott från 75 miljarder när ni tillträdde till väl över 90 miljarder nästa budgetår. Och då har ni ändå höjt nästan alla skatter som finns och dessutom infört ett antal nya skatter allt till ett totalbelopp av nästan 13 miljarder kronor, bara under 1983.

Skatteköjningarna fortsätter – enligt ryktena. Nästa år stiger de med närmare 18 miljarder till följd av det som redan beslutats. Av ”århundradets skattereform”, marginalskatteomläggningen i maj 1981, tycks det bara bli avdragsbegränsningen kvar. Den nye folkpartiledaren Bengt Westerberg har alltför rätt, när han säger att vi moderater fått vatten på vår kvarn. I valet mellan LO och allt annat – valde regeringen LO.

Jag kommer ihåg en debatt mellan Thorbjörn Fälldin och Gösta Bohman, där Gösta Bohman ställde frågan: Kan man lita på socialdemokraterna efter ett val? Då sade Thorbjörn Fälldin – jag minns det så väl: Jag har haft hårda duster med dem. Det har varit hårt och fränt, men så mycket vet jag att man har kunnat lita på socialdemokraterna när de har gjort upp.

Jag förstår Thorbjörn Fälldins besvikelse i dag, Olof Palme.

En regering måste åtnjuta förtroende. Och det förutsätter ärlighet, att man öppet och klart säger vad som måste göras. Men det krävs också att regeringen agerar i hela folkets intresse.

Regeringens sätt att gå efter annan agera som LO:s företrädare bidrar inte till att stärka er ställning. Det väcker i stället indignation och förbittring särskilt i ljuset av de stora belopp som går direkt från LO och LO:s förbund rätt in i den socialdemokratiska partikassan. Många medborgare tycker att fackliga organisationer och ombudsmän redan har alltför stor makt, och andra organisationer på arbetsmarknaden – inte minst TCO – tycker inte att det här är fair play.

Handelstjänstemannaförbundets ordförande Lars Hellman – socialdemokrat – kan nog sägas vara tolk för många, när han säger: ”När LO skriker tillräckligt högt viker sig regeringen.”

Skatteuppgörelsen, ungdomslönerna, avdragsrätten för avgifter till fackliga organisationer är några exempel ur högen.

Men fondfrågan är bästa exemplet på hur regeringen valt konfrontation med folket för att nå samförstånd med LO.

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

Allmänpolitisk debatt

Jag tror inte att det går att leta fram en fristående expert eller debattör som visat någon entusiasm för fonderna. Däremot har de, precis som vi i vårt parti, ofta uttalat sig för system med individuella vinstandelar, personliga vinstandelar, system där de anställda på företaget – inte deras fackföreningar – får del i vinsten. Ingen kan heller påstå att kraven på löntagarfonder med kraft strömmar mot regeringen från de djupa LO- och TCO-leden. Alla opinionsundersökningar visar tvärtom på ett motstånd, som sträcker sig djupt in i regeringens eget parti och i LO:s egna led. När Sverige mer än någonsin behöver arbetsro och gemensamma krafttag, sår dessa fonder split och söndring.

Ja, regeringen betalar ett högt pris för LO-ledningens välvilja.

Herr talman! Ekonomisk politik är svår och särskilt svår därför att tiden mellan orsak och verkan är lång.

Ekonomisk politik är ett hantverk för de enträgna och de tålmodiga. Det finns inga ekonomiska mirakelkurer.

Den socialdemokratiska modellen med högre skatter, högre avgifter, större offentlig sektor, mer regleringar, mer byråkrati och fler och fler miljarder till AMS havererar inför våra ögon på område efter område. Samtidigt saknar regeringen kraft, förmåga och mandat att ändra sin politik.

Vi moderater vill inte påstå att våra förslag skulle lösa Sveriges problem på en mandatperiod. Men just att det tar tid gör det desto viktigare att sätta i gång.

Nu krävs det en konsekvent och målmedveten politik. Det innebär nytänkande. Vi kan inte längre ordinera 1950- och 1960-talens kurer för 1980-talets problem.

Det går heller inte, som regeringen hoppas, att lösa våra problem med hjälp av en internationell högkonjunktur. Det finns ingen bekväm omväg. Alla obehagliga beslut måste tas. Hittills har regeringen nöjt sig med två s. k. steg:

Det första steget var en rejäl devalvering. Det andra steget var att man utfärdade ett påbud att inflationen skall stanna vid 4 % 1984. Ingetdera är dess värre tillräckligt.

På område efter område försöker vårt parti i stället visa på alternativ och nytänkande. Vi väjer inte för obehagliga beslut, men vi har också mandat för att ta dem. Och vi har också en ideologi som ger oss möjlighet att finna nya vägar, där socialismen bara ser hinder.

När regeringen fortsätter att öka utgifterna i stat och kommun, har vi lagt förslag om hur dessa kan minskas. Det brukar vara ett oppositionens privilegium att kräva mer av allt till alla. Det gäller inte den oppositionspolitik vi står för. Finansminister Kjell-Olof Feldt har det bra förspant i det avseendet. Men han har större problem med sina regeringskolleger än med oppositionen. Därav kommer kraftlösheten.

I år har vi föreslagit besparingar på över 20 miljarder kronor. Vi kommer att fortsätta att föreslå besparingar, och vi är villiga – jag upprepar det – att sakligt och konstruktivt diskutera varje förslag som kan minska de offentliga utgifterna.

Det finns bara ett undantag, och det är de utgifter som rör vårt lands säkerhet. Försvaret är det område som genomgått de hårdaste prövningarna under de senaste tio åren. Försvarsutgifternas andel av statsutgifterna har nästan halverats under den tiden. 1973 var försvarsutgifterna 13 % av statsbudgeten. Nu är de 7 %. I våras beslutade riksdagsmajoriteten – socialdemokrater och kommunister – om ytterligare sänkningar av försvarsramarna, denna gång till en nivå som låg *under* lägsta nivån i 1982 års försvarsbeslut. Därtill kommer effekterna på försvarsanslagen av momshöjning och devalvering – det gör många hundra miljoner eller upp emot miljarden. Om andra utgifter – och detta är väsentligt att veta – prövats lika hårt som försvarsanslagen under de senaste tio åren, skulle vi i dag inte ha haft något budgetunderskott. Tvärtom skulle vi ha haft ett ganska rejält tilltaget budgetöverskott. Då förstår man att vi verkligen prutat när det gäller försvarsanslagen.

När det gäller skatterna fortsätter regeringen att föreslå höjningar. Vi lägger fram förslag om motsatsen – om hur de kan sänkas. Höga skatter är en broms för investeringar, arbetsvilja och framtidstro. Vi måste därför arbeta för ett lägre skattetryck, och viktigast är att få ner skatterna på produktion och arbete. Vi moderater har lagt förslag till skattesänkningar som uppgår till sju miljarder kronor, allt finansierat genom våra besparingar.

När regeringen fortsätter att öka budgetunderskottet lägger vi förslag om hur det kan minskas. Det är en förutsättning för att få ned räntan – i stället för att riskera att den nu stiger. Det är en förutsättning för att öka investeringarna och få bukt med inflationen, i stället för motsatsen.

Vi har i år visat hur en minskning av budgetunderskottet med 14 miljarder kan betalas och genomföras. Det är ett första steg. Beklagligtvis är sanningen den att nästa år måste ytterligare nedskärningar till, om vi skall nå balans i statens utgifter.

När regeringen försöker bekämpa inflationen med ett påbud, vill vi angripa dess orsaker. Inflationen kan bekämpas, men det kräver en stram finanspolitik, mindre budgetunderskott, lägre skatter och måttliga löneavtal.

När regeringen fortsätter att bekämpa arbetslösheten genom en arbetsmarknadspolitik som har misslyckats, försöker vi visa på nya vägar. Vi har lagt ett förslag om lärlingsutbildning. Utländska erfarenheter visar att det ger ungdomar chans till yrkesutbildning och jobb, även om lönen inte blir lika stor som för erfaret yrkesfolk. Men det är ju inte heller något fel i det.

Herr talman! Debatten om Sveriges ekonomi ger ibland det felaktiga intrycket att våra ekonomiska problem löser sig själva, möjligen med draghjälp från andra länder. Många tycks tro att det bara gäller att hålla ut i sju magra år, sedan skall manna åter regna över landet i form av nya statsutgifter. Beklagligtvis är det inte så enkelt.

Vi måste också genomföra systemförändringar. Vi måste hitta nya och billigare sätt att sköta mycket av det som nu är exklusivt förbehållet stat och kommun.

Vi moderater har försökt peka på hur sådana systemförändringar kan se ut. Vi har krävt avgiftsfinansiering av många tjänster, för att minska

kostnaderna och för att utbud skall styras av efterfrågan.

Vi har pekat på hur privatiseringar och fri konkurrens kan skapa nya och billigare alternativ inom både vård och utbildning. Det finns bevis för att detta är möjligt, bl. a. inom närsjukvården och vården av missbrukare, och det finns exempel på hur privata initiativ inom utbildningen skapat en valfrihet som annars aldrig kommit till stånd.

Vi har föreslagit en avveckling av AMS-monopolet och en arbetsmarknadspolitik som innebär att vi slutar beskatta arbete för att finansiera konstlad sysselsättning. I stället måste vi sänka företagens kostnader.

Vi har föreslagit kommunalt skattestopp, och vi har föreslagit en radikal ändring av skatte- och bidragssystemet. Rundgången, som den kallas, när vanliga familjer betalar skatt för att sedan få igen delar av denna skatt i form av bidrag, vill vi bryta.

Vi har försökt visa hur man genom försäkringar och frivilliga system kan lösa uppgifter som nu kräver offentliga utgifter – det gäller inom delar av sjukvården, tandvården och för finansieringen av studiemedel – och vi har lagt fram rader av förslag till avregleringar och förenklingar.

Varje gång har socialdemokraterna mött våra förslag med hård kritik. Det är ingen måtta på det elände våra förslag skulle sprida över landet, enligt den socialdemokratiska retoriken.

Socialdemokraterna är naturligtvis i sin fulla rätt att kritisera våra idéer om hur Sverige kan skötas billigare och bättre, men kan inte i längden blunda för fakta. Inte heller ni kan i längden tro att det går att leva *lite* sparsammare ett par år och sedan fortsätta med 1960-talets expansionism.

Den enkla sanningen är att vi måste få en billigare offentlig sektor, och då är det långt ifrån säkert att den skall se ut som den gör i dag.

Med 1:50 kr. i utgift för var krona i inkomst kan ingen fortsätta. Då krävs det genomgripande förändringar. Överallt där vårt parti är verksamt försöker vi utveckla dem. Det är 1980-talets stora uppgift.

Anf. 3 THORBJÖRN FÄLLDIN (c):

Herr talman! Jag vill börja med att uttrycka min tillfredsställelse över att riksdagen har kunnat flytta tillbaka till de egna lokalerna här på Helgeandsholmen.

Trots de omfattande ombyggnadsarbetena och omdispositionerna har mycket av den gamla fina miljön kunnat bevaras. Till det yttre har byggnaderna förblivit i stort sett oförändrade i denna Stockholms vackraste del. Lokalerna ger ändå ett ljust och trivsamt intryck. De inskränkningar i ändamålsenligheten som alltid följer med att använda äldre byggnader tror jag mycket väl kommer att uppvägas av trivseln. Jag tror också att inte minst kommande generationer kommer att sätta värde på detta sätt att ta till vara traditionsrika och kulturhistoriskt intressanta byggnader.

Herr talman! Det är nu ett år sedan socialdemokraterna satte sig till rätta på regeringstaburetterna. Det skedde efter en period i opposition och, inte minst, en valkampanj där väljarna ställdes i utsikt snabba och genomgripande förändringar på en lång rad områden.

Vad vi nu kan konstatera efter det första socialdemokratiska regeringsåret är att utvecklingen på avgörande punkter har tagit en helt annan vändning. Låt mig ge några exempel.

De arbetslösa har inte blivit färre – de har blivit fler.

Inflationen har inte pressats ned, utan den håller sig tre gånger så hög som i viktiga konkurrentländer.

Bostadsbyggandet uppvisar ingen ökning – byggarbetslösheten är högre än någonsin, och också ombyggnadsverksamheten har svårigheter att skjuta fart.

Industriinvesteringarnas nedåtgående kurva har inte vänts med något socialdemokratiskt stimulansprogram, utan de fortsätter att sjunka.

Reallönerna har inte höjts – de har tvärtom medvetet pressats ned genom bl. a. devalveringen.

Pensionärerna utlovades full värdesäkring, men nu får de se sina förmåner kraftigt beskurna.

Barnfamiljerna får vänta på sina standardförbättringar.

Budgetunderskottet har inte kunnat dras ned – det har tvärtom på bara ett år skjutit i höjden med ytterligare 15 miljarder kronor.

Herr talman! Med en sådan katalog – som inte är fullständig – kan socialdemokraterna i dag inte undgå att anklagas för svikna vallöften.

Nu betyder inte detta att regeringen kan lastas för allt i den negativa utvecklingen här i Sverige. På samma sätt som tidigare är ju mycket av denna utveckling effekter av den långvariga och ovanligt djupa internationella krisen.

Men det man måste ställa socialdemokraterna till svars för är att de har gett väljarna falska förespeglingar. Inte minst i själva valstriden fick kampen om regeringsmakten rättfärdiga även mycket vidlyftiga vallöften. De partier som nu befinner sig i opposition gav besked om vad det verkligen gällde. Jag säger som Ulf Adelsohn: Det är mycket möjligt att detta innebar att vi förlorade röster. Men vi lever ändå i dag med tillfredsställelsen av att också i valrörelsen ha sagt hur verkligheten tedde sig och vad denna verklighet skulle komma att kräva av oss politiker inför den valperiod som valet gällde.

Jag vet t. ex. inte hur många gånger jag påminde socialdemokraterna i debatter och i andra sammanhang om att det skulle krävas ett sparprogram det närmaste året på 12–15 miljarder bara för att hålla budgetunderskottet oförändrat. Men det var praktiskt taget omöjligt att få en diskussion med socialdemokraterna om detta grundläggande förhållande i den svenska ekonomin. Det svar som vi fick var: Det går inte att fortsätta med svängremspolitiken, utan här måste vi arbeta med en svängrumspolitik för att öka bostadsbyggandet osv.

Jag är naturligtvis helt övertygad om att det också hos de socialdemokrater som ägnar ekonomiska frågor sitt intresse fanns en insikt om den ekonomiska situation som Sverige befann sig i. Men kampen om rösterna fick gå före ett uppriktigt budskap till väljarna. Det är därför, herr talman, som socialdemokraterna i dag i så hög grad framstår som partiet som svek sina vallöften.

Värst för Sverige som nation är ändå den osäkerhet beträffande kursen

mot framtiden som har kommit att känneteckna den nuvarande regeringens politik. Många av de instrument som regeringen använder sig av i den praktiska politiken är ju av 70-talsmodell, ja, många gånger t. o. m. av 60-talsmodell. Jag tänker t. ex. på sysselsättningspolitiken. Men det gäller också jordbrukspolitiken. Det gäller inställningen till det lokala självbestämmandet, och det gäller den omfattande detaljregleringen av enskilda människors förehavanden.

Men 1980-talet innebär i mångt och mycket ett förändrat samhälle. Det gäller internationellt och det gäller Sverige. Det ställer anspråk på en i långa stycken ny politik. Men det är också ett samhälle som öppnar nya möjligheter. Skall vi kunna ta vara på dem måste vi som politiker och som beslutsfattare i organisationer och företag vara öppna för att ta till vara människors idéer, kunskap, skaparkraft och ansvar. Vi måste vara öppna för att ge människor ökat ansvar och inte ständigt ta ansvar ifrån dem. Vi måste som rikspolitiker lita på och inse att de som fattar beslut ute i kommuner och företag oftast har bättre förutsättningar än vi att fatta de rätta besluten. Sist men inte minst måste vi ha respekt för individen.

När 75 000 människor den 4 oktober demonstrerade här utanför riksdagshuset var det i protest mot förslaget till löntagarfonder. Men det var också i hög grad i protest mot socialdemokratisk maktfullkomlighet och brist på tilltro till enskilda människor.

När det gäller ekonomin består de grundläggande obalansproblemen. Det är glädjande att underskottet i utrikesaffärerna har minskat. Exporten ökar tack vare devalveringarna och den konjunkturförbättring som är på väg i några av Sveriges viktigaste köparländer.

Men, och det är det som är viktigt, en varaktig förbättring är helt beroende av att kostnadsläget inte försämras. En varaktig förbättring är också beroende av att industrin förmår ställa om och möta efterfrågan på nya varor och nya tjänster, när köpintresset för traditionella produkter faller bort. Ryckigheten i valutaströmmarna är också ett uttryck för bristen på stabilitet.

Ökningen av budgetunderskottet är ett direkt resultat av den mycket expansiva utgiftspolitik som socialdemokraterna drev under hela det första regeringsåret. Med en ökning av utgifterna på över 40 miljarder kronor på ett enda riksdagsår räcker inga skattehöjningar i världen till för att hålla budgetunderskottet i schack. Det är mot denna bakgrund som man mycket bestämt kan säga att socialdemokraterna hade kunnat undvika en del av de mycket hårda besparingar som nu har tvingats fram, om de tidigare hade varit beredda att bygga vidare på de föregående regeringarnas budgetpolitik. Det kan jag med mycket stor bestämdhet konstatera.

När hårda nedskärningar nu ter sig ofrånkomliga blir den viktiga frågan hur dessa nedskärningar skall kunna förenas med bevarad ekonomisk grundtrygghet för de sämst ställda grupperna. Det är om detta som vi måste föra diskussionen, eftersom det är ett måste att dra ned på statsutgifterna.

Mittenregeringen visade hur besparingar kan kombineras med särskilda insatser för ekonomiskt svaga grupper. Jag tänker på t. ex. höjningen av

pensionstillskotten i samband med den ändrade indexeringen av pensionerna.

Herr talman! Det är bra om socialdemokraterna nu äntligen har börjat tänka i liknande banor efter de hårda påtryckningarna från pensionärernas och de handikappades organisationer. Däremot har jag fortfarande svårt att se någon rättfärdighet i att man subventionerar fackföreningsavgifter på bekostnad av pensioner eller av hemmamakars sjukpenning eller att man medvetet fortsätter att göda de stora exportföretagen genom att efter en extra stor devalvering också sänka bolagsskatten, när man vet att gemene man samtidigt måste godta sänkt reallön. Det är ju på det viset den socialdemokratiska fördelningspolitiken hittills har verkat.

Vi i centern är nu liksom tidigare inställda på besparingar, om vi vet att de sämst ställda gruppernas intressen samtidigt tas till vara. Jag upprepar: En nedpressning av budgetunderskottet är ett måste. Men vi kan lika litet som tidigare medverka till att krispolitiken skall betalas av de sämst ställda pensionärerna genom urholkade grundförmåner, av flerbarnsfamiljerna genom att stödet till barnfamiljerna ensidigt satsas på daghemsutbyggnaden och att kontantstödet inte räknas upp och av glesbygdsbor utan tillgång till någon kollektivtrafik genom höjning av bl. a. bensinskatten.

Det stora ekonomiska och sociala problemet är naturligtvis arbetslösheten.

Regeringen fortsätter därvidlag att lita till devalveringseffekterna och att ensidigt rikta sysselsättningsinsatserna till AMS. När det senaste sysselsättningspaketet lades fram i förra veckan hade enligt regeringens egna sammanställningar bortåt 35 miljarder kronor satsats på sysselsättningsinsatser under ett enda år.

Resultatet är dess värre magert. Trots den väldiga ekonomiska insatsen ligger arbetslösheten fortfarande över siffrorna för ett år sedan. Räknar man dessutom in dem som är i utbildning och i beredskapsarbeten står f. n. mer än 40 000 fler människor vid sidan av den ordinarie arbetsmarknaden än vid motsvarande tidpunkt i fjol.

Stockholms-Tidningen drog redan efter augustiräkningen för sin del slutsatsen, att nya insatser av traditionell typ inte längre är särskilt effektiva. Den nye AMS-chefen har dragit samma slutsats. Det har lett till att det senaste paketet också innehåller ett visst nytänkande, bl. a. när det gäller näringslivets möjligheter att självt utbilda och ta hand om arbetslösa.

Regeringen själv tycks däremot ha svårt att tänka om. För hur skall man annars tolka det förhållandet att industripolitiken får fortsätta att ligga i lågervall, att de regionalpolitiska insatserna hålls tillbaka medan man fortsätter att satsa dessa väldiga summor på AMS, att satsningen på de mindre företagen har kommit av sig och att satsningarna på Landskrona Finans, tunnplåtverket i Brolänge, Tele-X osv. inte har fått några efterföljare.

Herr talman! Vad som behövs i dag är en offensiv politik på alla dessa områden – en politik som inte bara tar sikte på att hålla människor i arbete för att de skall vara berättigade att kvittera ut en summa pengar utan som också

tar sikte på nya produktiva jobb, som kan skapa en bas för framtida välfärd.

Förhållandet är detsamma på jordbrukets område. Av allt att döma vill regeringen lösa problemen genom en nedläggningspolitik, som innebär att åkerjord motsvarande hela den areal som finns norr om Dalälven inte skall utnyttjas för livsmedelsproduktion och som gör 20 000 jordbrukare och livsmedelsarbetare arbetslösa.

Metoderna att nå det målet är desamma som på 1960-talet – en prispress, som tvingar en lång rad yrkesutövare att lämna näringen utan att veta vart de skall ta vägen. Min fråga till regeringen är då: Vilka rekommendationer ger regeringen dem som i dag är sysselsatta inom jordbruks- och livsmedelsnäringen när det gäller möjligheter till andra jobb? Vad har ni för råd och rekommendationer att ge dessa människor, som då kommer att utgöra ett tillskott till de arbetslösa? Vad är det för politik ni vill driva, som samhällsekonomiskt och för de berörda individerna skulle ge bättre resultat än dagens?

Uppriktigt sagt, herr talman, har man svårt att förstå landets statminister, som ena dagen försöker föra de fattigas talan mot de rika i FAO men sedan själv nästa dag i sitt eget rika land inte tycks tveka om vare sig sänkt livsmedelsproduktion eller sänkt u-hjälp.

Herr talman! Ingen bestrider längre att skattesystemet är i stort behov av reformering, bl. a. för att det skall vara möjligt att hålla nere inflationen. Därför är det minst sagt förvånande att den socialdemokratiska regeringen gång på gång försöker urholka den reform som tre fjärdedelar av riksdagen hade ställt sig bakom.

Det skall inte mycket till för att störa löneförhandlingarna. Politiskt kan regeringens attacker mot skattereformen dessutom bara undergräva tilltron till socialdemokraterna som politisk samarbetspartner.

Den reform som nu håller på att genomföras tar sikte dels på en sänkning av marginalsatten i tre steg, dels på att fortlöpande skydda skatteskalen mot inflationens verkningar. Därtill kommer ändringarna i avdragssystemet, som redan på ett påtagligt sätt har medverkat till att få ner inflationstakten.

Vid uppgörelsen bestämdes inflationsskyddet till 5,5 % per år för perioden 1983–1985 med hänsyn till den inflationsutveckling som kunde förutspås vid den tidpunkten. Med den socialdemokratiska regeringens inflationsdrivande politik har prisstegringarna dock inte stannat vid 5,5 %; 9 % torde vara en realistisk siffra för i år.

Detta tvingade redan i höstas regeringen att göra justeringar. Man gjorde ändringarna i skalan i stället för att justera basenheten. Men det märkliga med dessa ändringar, ärade kammarledamöter, var tillvägagångssättet: Ändringarna gjordes efter en överenskommelse med LO och inte efter en överenskommelse med mittenpartierna, med vilka man hade träffat uppgörelsen om skatterna!

Med anledning av vad Ulf Adelsohn sade vill jag gärna intyga att det var en oerhörd besvikelse att erfarat att socialdemokraterna i och med detta steg uppträdde på ett sätt som jag under min politiska bana aldrig tidigare varit med om att de gjort. För egen del kunde jag helt enkelt inte räkna med att

socialdemokraterna med sina traditioner i sådana här avseenden skulle kunna bete sig på detta sätt.

Inför genomförandet av steg II vill regeringen nu att också de ändringar i skalan som gjordes efter överenskommelse med LO skall finansieras. Det innebär att skattebetalarna en andra gång skall punga ut med vad de redan har fått betala genom de extra inflationseffekterna på den progressiva skalan. Reformen skulle med andra ord kraftigt urholkas.

Från centerns sida menar vi att skattebetalarna har rätt att kräva att de partier som står bakom reformen också skall stå för sina löften till skattebetalarna.

Det vore dessutom ytterst kortsynt att nu urholka reformen. En sådan smyghöjning av skatterna skulle omedelbart leda till högre lönekrav. Därmed skulle snart inflationskarusellen vara i gång igen.

Därför blir min uppmaning till regeringen densamma som tidigare: Håll fast vid skatteskalan för 1984, som tre fjärdedelar av riksdagen har ställt sig bakom och som arbetsmarknadens parter har accepterat som underlag i de förhandlingar som just skall starta. Håll också fast vid inflationsskyddet på 5,5 %, särskilt som inte ens regeringen nu tycks tro på det tidigare uppställda 4-procentsmålet för 1984. Men låt er inte till den grad slås av panik för det budgetunderskott som har följt av den ansvarslösa budgetpolitiken under hela ert första år i regeringsställning, så att ni delvis kräver skattebetalarna dubbelt upp för genomförandet av skattereformen.

Det skulle vara i högsta grad oansvarigt mot dem som trott på de tre partiernas ärliga vilja att göra något åt skatterna. Det skulle t. o. m. kunna skapa kaos i löneförhandlingarna. Och det skulle ytterligare underminera tilltron till socialdemokratin som politisk samarbetspartner.

Herr talman! De problem som Sverige som nation fortfarande har att brottas med borde mana alla till samling. Men den socialdemokratiska regeringen fortsätter tvärtom att utmana opinionen.

Regeringen siktade från första början in sig på att legitimera sina avsteg från valprogrammet genom överenskommelser med LO och andra intresseorganisationer. Därmed trodde de sig kunna gå vid sidan om det ansvar som en regering och ett politiskt parti alltid har gentemot sina väljare.

Efter hand har emellertid den strategin fallit ihop som ett korthus. Partier och organisationer har på samma sätt som väljarna funnit att regeringen inte varit ordhållig.

Centern och folkpartiet fick erfara hur lätt regeringen tog på ingångna avtal, när den i höstas gjorde upp i skattefrågan med LO i stället för med mittenpartierna. Pensionärs- och handikapporganisationerna har i höst fått veta att löftena om värdesäkra pensioner inte var mycket värda. De ungdomar som regeringen samlade på Harpsund fick uppleva hur de i första hand utnyttjades i ett spel för massmedia.

Denna utveckling har lett till att regeringen blivit alltmer isolerad. Liksom under vårriksdagen kommer regeringen att i varje enskild fråga behöva försäkra sig om stöd från något av de andra partierna i riksdagen. Det stödet vinner man inte genom att försöka diktera politiken. Det är regeringen som

Nr 9

**Onsdagen den
19 oktober 1983**

*Allmänpolitisk
debatt*

avgör om det här riksdagsåret skall bli ett samförståndets eller ett stridens år.

Det har börjat illavarslande. Jag tänker naturligtvis på handläggningen av fondfrågan. Det borde stå klart även för regeringen att det i dag inte finns någon rörelse *för* fonder. Det finns däremot en stark rörelse *mot* fonder. Det fick vi alla bevittna den 4 oktober, och det kan alla vittna om som har kontakt med människorna ute i samhället. Om regeringen och socialdemokratin inte uppfattat kraften och beslutsamheten, som bar upp massdemonstrationen här i Stockholm, begår de ett oerhört misstag. Anslutningen till denna manifestation kom från människor från alla samhällsgrupper. Varje försök att nedvärdera manifestationen genom att påstå att den var ett centralstyrt jippo av storföretagen är helt orimligt.

Det finns över huvud taget inte någon rörelse *för* det kollektivistiska samhället, det samhälle med ökade socialistiska inslag, det samhälle med en stark detaljkontroll av enskilda människor som är och förblir socialdemokratins politiska mål.

Herr talman! En samarbetsvillig regering skulle under sådana omständigheter föra tanken på fonder åt sidan. Det har den socialdemokratiska regeringen vägrat. Tvärtom utmanar socialdemokratin opinionen genom att förklara sig ha fått mandat 1982 att införa fonder.

Jag har vid många tillfällen uppmanat Olof Palme och socialdemokraterna att skrota tanken på löntagarfonder. Jag nöjer mig i dag med att säga: Än är det inte för sent. Och skulle regeringen stå fast vid sin uppfattning att tillsammans med kommunisterna driva igenom det förslag som har lämnats till lagrådet, kommer vi att arbeta för att det skapas en majoritet 1985 för att riva upp det beslutet.

Alltså, lägg fondförslaget åt sidan och satsa i stället krafterna på arbetslösheten, inflationen och budgetproblemen! Min uppmaning till regeringen är:

Äventyra inte tiotusentals människors möjligheter till arbete genom att driva igenom fonderna tillsammans med vpk.

Äventyra inte välfärden genom att bryta ner det ekonomiska system som har gett oss här i landet den nära nog högsta levnadsstandarden i världen.

Äventyra inte den vilja till samarbete och samförstånd som ändå finns i den svenska nationen genom att med kommunisternas stöd driva igenom ett nytt ekonomiskt system – lyssna till människorna inom och utom den socialdemokratiska rörelsen.

Anf. 4 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! För 13 år sedan höll talman Erik Boheman ett lysande avskedstal till oss som då tillhörde första kammaren och bevistade dess sista session. Boheman påminde om den parlamentariska utvecklingen under 100 år och slutade med förhoppningen att riksdagen en dag skulle kunna återvända till Helgandsholmen.

Nu är vi tillbaka i ett hus som är förknippat med många minnen men som också är nytt och spännande och annorlunda. Jag tror att alla ledamöter av denna kammare kan förenas i en önskan om att i det nya riksdagshuset vårt

demokratiska och parlamentariska arv skall förvaltas väl.

Herr talman! För 13 månader sedan avslutades 1982 års valrörelse. I folkpartiet hade vi bestämt oss för att inte lova något som vi visste att vi inte skulle kunna hålla. I tal efter tal, vid torgmöte efter torgmöte sade vi till väljarna att de inte fick vänta guld och gröna skogar, tvärtom var det åtstramning och budgetnedskränningar som väntade. De mest utsatta i samhället skulle skonas, men alla andra fick räkna med att de skulle drabbas.

Dag efter dag kunde vi också följa i pressen vad socialdemokraternas talesmän, främst då Olof Palme, hade att säga. Det var nej till alla våra besparingsförslag. Det var kränkande tillmälen som att arbetslösheten var medvetet planerad från vår sida. Det var generösa löften till alla möjliga grupper om att socialdemokraterna garanterade att de inte skulle drabbas.

Vi förlorade valet men kan i dag hålla fast vid vad vi sade i valrörelsen. Socialdemokraterna vann valet men bryter nu på punkt efter punkt mot vad de lovade i valrörelsen.

I dag är det 375 dagar sedan Olof Palmes nya regering trädde till. Om man skall ge ett sammanfattande namn på detta första socialdemokratiska regeringsår, måste det bli *de många svekens period*.

Det mest uppenbara är *sveket mot pensionärerna*. Värdesäkringen av pensionerna var ett av de löften som socialdemokraterna själva karakteriserade som heliga – i motsats till andra som de själva ansåg var mindre allvarligt menade.

”Man skall kunna lita på socialdemokraterna. De äldre människor som genom sitt arbete byggt upp dagens samhälle skall kunna känna trygghet för att socialdemokratin står vid sina utfästelser.” Så sade t. ex. Olof Palme i början av 1982. Och det fanns knappast ett tal där inte socialdemokraterna påpeckade att de borgerliga skulle urholka pensionerna, medan de minsann skulle garantera full värdesäkring. Men vad man nu håller på med i regeringskansliet är just att begränsa värdesäkringen av pensionerna!

Varje gång Sten Andersson visar sig i TV och talar om pensioner, sätter sig kaffet i vrångstrupen på hundratusentals pensionärer som minns vad socialdemokraterna sade före valet – och hör vad de säger i dag.

Nästa punkt är *sveket mot de arbetslösa*. Under valrörelsen talade socialdemokraterna – hör och häpna – om att den dåvarande center-folkpartiregeringen medvetet förde en arbetslöshetsskapande politik.

Då var arbetslösheten väsentligt lägre än i dag. Det är naturligtvis mig totalt främmande att uttrycka mig på samma kränkande sätt, men under nästan hela det gångna året har den öppna arbetslösheten varit 20 000–25 000 personer större än året före. Det är nu närmare 200 000 människor som köar hos arbetsförmedlingarna. För alla dessa måste det vara en oerhörd besvikelse att uppleva att arbetslösheten bara ökade med den socialdemokratiska regeringen.

Före valet talade både Olof Palme och Anna-Greta Leijon ofta och våtligt om vådorna av att vara arbetslös, om de mänskliga tragedier som det innebar, om de sociala effekter det kommer att ha för en hel generation ungdomar att deras första kontakter med vuxenvärlden och arbetsmarkna-

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

Allmänpolitisk debatt

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

den består av att ingen behöver dem. Det var sant – vartenda ord. Det tragiska är att denna erfarenhet nu delas av ännu fler. Socialdemokraterna lovade att arbetslösheten skulle sjunka bara de fick tillbaka regeringsmakten. I dag ser vi vad det löftet var värt!

Det tredje stora sveket gäller *skattereformen*.

Under valrörelsen frågade oss socialdemokraterna gång på gång, om vi stod fast vid skatteuppgörelsen. Och svaret blev detsamma varje gång: Vi står fast.

Ett centralt inslag i skattereformen var det på förhand bestämda inflations-skyddet på 5,5 % per år. Vi var i och för sig aldrig särskilt glada över denna konstruktion men accepterade den som ett led i kompromissen.

Olof Palme var desto mer entusiastisk. I Dagens Nyheter skrev han att genom det sätts en norm för den inflationstakt som kan accepteras under de kommande åren.

I folkpartiet uppfattade vi denna norm som ett åtagande. Inflationen skulle ner till 5,5-procentsnivån under 1983.

Men vi varnade i olika sammanhang under valrörelsen för att den politik socialdemokraterna utlovade, om den skulle komma att förverkligas, utgjorde ett hot mot inflationsmålet och skattereformen.

Dessa farhågor bekräftades när den nya regeringen devalverade på sin första dag. Det ändrade helt förutsättningarna för skattereformen.

Att även regeringen hade den uppfattningen framgår av att folkpartiet, centern och löntagarorganisationerna inbjöds till överläggningar om skatterna.

Devalveringen medförde en skatteskärpning på ca 1,5 miljarder. För att inte skattereformen skulle ge ett skärpt skattetryck krävdes alltså motåtgärder som gav skattelättnader på lika mycket.

Vi föreslog att inflationsskyddet skulle stärkas och fick för detta stöd av TCO och SACO/SR. Uttalanden från regeringshåll antydde att regeringen gick i liknande tankar.

Men i sista stund ändrade sig regeringen. Man gick på en linje som LO förordat och som kunde få kommunisternas stöd här i kammaren. Skatteska-lan ändrades för 1983, och en avdragsrätt för fackliga avgifter infördes. Därmed övergav regeringen skattesamarbetet med folkpartiet och centern.

På våren 1983 presenterade regeringen förslag till finansiering av skattereformens andra steg. Sammantaget föreslogs ökade energiskatter på 3,6 miljarder, vilket vida översteg vad som krävdes för att finansiera detta steg. Denna kraftiga skatteskärpning fann regeringen nödvändig för att förutom andra steget i skattereformen kunna finansiera bl. a. avdragsrätten för fackliga avgifter.

De bitarna ställde vi självfallet inte upp på. Däremot har vi varit beredda att finansiera själva skattereformen till sista kronan, och drygt det. Därför accepterade vi också höjningen av oljeskatten och elskatten med sammanlagt drygt 2,2 miljarder. Men om regeringen vill ha hjälp med att finansiera avdragsrätten för fackliga avgifter får den söka stöd från annat håll än från folkpartiet.

De förslag vi hittills har lagt fram på inkomstskatteområdet har syftat till att fullfölja skattereformen enligt de ursprungliga intentionerna. I motsats till regeringen står vi fast vid våra vallöften – också på det här området.

Herr talman! Listan på svek från regeringens sida kan göras mycket lång. Jag tänker på byggandet, som skulle öka men som tvärtom har minskat. Jag tänker på budgetunderskottet, som skulle minska men som tvärtom har ökat. Jag tänker på hela den ekonomiska politik som regeringen nu för och som på flera sätt innebär ett stort svek mot landets ekonomi.

Statsministern kommer säkert att invända att det hänt en del positivt inom ekonomin under den senaste tiden. Och visst har det det, men i mycket liten utsträckning hänger detta ihop med vad den svenska regeringen har gjort – bortsett från den stora devalveringen första dagen. Men denna förbättring av konkurrenskraften spelas bort om inte devalveringen följs upp med besparingsplaner och återhållsamhet.

Det positiva som skett beror i huvudsak på den uppåtgående konjunkturen, de sjunkande oljepriserna och den i övrigt avtagande världsinflationen. Det är sådant som den svenska regeringen inte har något inflytande över.

Det finns däremot ett antal utvecklingstendenser över vilka regeringen i större utsträckning råder. Dessa uppvisar en klart negativ bild.

Jag har redan nämnt arbetslösheten. Inom folkpartiet har vi hela tiden betonat att insatser mot arbetslösheten måste ges högsta prioritet. Medel för de viktigaste insatserna måste naturligtvis reserveras först – inte sist, som resonemangen om värnskatt kan tyda på. På längre sikt kräver en effektiv kamp mot arbetslösheten att vi får ordning på statens finanser. Annars kommer arbetslöshetsproblemet att följa med oss länge, oberoende av hur mycket kortsiktiga insatser som görs. Och det är faktiskt inte temporära beredskapsarbeten och halvtidsjobb inom kommunala ungdomslag som de arbetssökande egentligen vill ha. Ungdomarna skall slussas in i varaktiga jobb i näringslivet – inte låsas in i tillfälliga jobb hos kommunerna. Varaktiga jobb med goda framtidsutsikter går inte att administrera fram inom regeringskansliet. Det kan bara ske genom att företag expanderar och genom att nya företag tillkommer.

Inflationen är nu drygt 9 % i Sverige. I våra viktigaste konkurrentländer är den 4 % eller lägre. Om denna olikhet fortsätter, så kommer den konkurrensfördel i form av gynnsamt kostnadsläge för de svenska företagen som devalveringarna har skapat att snabbt försvinna.

Det är i första hand två faktorer som är avgörande när det gäller att få ned prisstegringstakten, nämligen storleken på budgetunderskottet och utfallet av avtalsrörelsen.

I fråga om budgetunderskottet har regeringen hittills inte lyckats göra någonting annat än att öka på det med ca 15 miljarder kronor.

Dessutom har regeringen genom sina egna åtgärder förlorat ett helt år i den anpassningsprocess som behövs. Besparingsarbetet börjar nu från ett sämre utgångsläge än för ett år sedan, eftersom den socialistiska majoriteten i denna kammare har rivit upp flera stora besparingsbeslut. Krismedvetandet hos socialdemokraterna är fortfarande lågt. Under hela valrörelsen sade man

nej till besparingsåtgärder. "Det är svängrum, inte svängrem, som behövs." Sådan var förkunnelsen, eller hur, Olof Palme?

Då är det inte så lätt att växla om och förklara varför sparande i de offentliga utgifterna nu är nödvändigt. Detta märks tydligt på t. ex. LO-tidningen, som fortsätter att driva låt-gå-linjen i det som har kommit att kallas "rosornas krig". Om finansdepartementet och Kjell-Olof Feldt segrar i denna interna strid skall jag gärna bidra till blomsterprakten genom att överrätta en blåklint.

Statens stora lånebehov tränger bort näringslivets investeringar och driver upp räntan. Staten *måste* nämligen täcka sitt underskott, och finns inte pengar till gällande ränta måste staten tränga ut andra låntagare genom räntehöjningar eller genom regleringar.

Till detta kommer prishöjningseffekterna av det ökande underskottet. Hur regeringen skall lyckas med sin ambition att få ner inflationen till 4 % under 1984 är en gåta.

Regeringen har fortsatt den tidigare socialdemokratiska politiken med successiva skattehöjningar även under detta första år. Man har inte bara höjt ett stort antal skatter, man har också infört flera nya. Tydligt tänker man fortsätta på denna väg, eftersom regeringsförklaringen talade om nya inkomstförstärkningar.

Regeringen har inte förstått att ytterligare skattehöjningar inte leder till något annat än att den ekonomiska anpassningen blir ännu svårare. Vi har redan världens högsta skattetryck i Sverige, och det är lätt att finna bevis för att detta har medverkat till de ekonomiska problem som vi nu brottas med. Ännu fler skattehöjningar leder till att inflationen ökar och att olika marknader fungerar sämre.

Saneringen av statens finanser måste ske genom begränsningar på utgiftssidan, inte genom skattehöjningar. Det är då, när ett knappare bröd skall delas, som större krav måste ställas på rättvisa och rättfärdighet i fördelningen. Vi har grupper i Sverige som är helt beroende av samhällets stöd. Det som döljer sig bakom "det glömda Sverige", kommer vi inom folkpartiet inte att glömma.

Vi är beredda att spara genom att låta dem som har några få sjukdagar avstå litet. Men standarden för de långtidssjuka måste förbättras. Vi är beredda att spara genom att låta dem av oss som har arbete få betala litet högre avgifter till arbetslöshetsförsäkringen. Men skyddet för de utförsäkrade måste förstärkas. Vi måste alla vara beredda att betala vad maten kostar, men stödet till flerbarnsfamiljerna måste förbättras.

Herr talman! Fler svekdebatter stundar. Många signaler har kommit om förestående kraftiga prutningar på vårt internationella bistånd.

Säkert har vi i folkpartiet förlorat en del röster på grund av vårt engagemang för de fattiga länderna. Men vi vill inte svika våra principer. Vi kan aldrig acceptera att svensk besparingspolitik skulle gå ut över de människor som lever på eller under svältgränsen.

Av tidningsuppgifter att döma verkar det nu som om kritiken mot att räkna kommersiella krediter som bistånd har fått regeringen att tänka om. Men inte

så att den vill bevara enprocentsmålet, utan i stället överväger den en direkt prutning genom att frysa biståndet på dess nuvarande nivå. Det blir i så fall ett öppet ställningstagande *mot* tidigare omhuldade principer om internationell solidaritet. Det handlar om ca 500–600 milj. kr. som man kommer att beröva de allra fattigaste människorna.

Folkpartiet kommer aldrig att acceptera att enprocentsmålet överges. Men socialdemokraterna kan ändå lägga fram ett sådant förslag i trygg förvisning om att de kan räkna med stöd från moderaterna. Moderaterna har aldrig gjort någon hemlighet av att de gärna accepterar en reducering av biståndet.

I det längsta vägrar man ändå att tro att socialdemokraterna skulle vara beredda att gå ifrån enprocentsmålet, som i Sverige har drivits fram av kyrkornas folk, av liberaler och av progressiva socialdemokrater. Om Sverige tidigare har ansetts vara ett föredöme för andra länder när det gällt biståndets utveckling, skulle vi plötsligt komma att framstå som svikare – med de konsekvenser det kommer att få i andra länder där det svenska exemplet under decennier åberopats av dem som velat öka biståndsinsatserna.

Låt oss gärna diskutera biståndets innehåll och effektivitet. Men låt oss slå vakt om enprocentsmålet och redovisa det utan krumbukter!

Kritik har under det senaste året riktats mot regeringen när det gällt handläggningen av ett antal frågor på utrikespolitikens område. Mycket tyder på att det här rör sig om en i grunden oklar kompetensfördelning mellan utrikesdepartementet och statsrådsberedningen när det inte varit fråga om blott och bar töntighet i hanteringen.

Som en sten i bröstet ligger hos oss alla medvetandet om de krig och krigshotande internationella konflikter som pågår. Ubätskränkningarna vid våra gränser, liksom kapprustningen, har ställt oss närmare allvaret i den spända internationella situationen.

Supermakterna tycks driva sig själva allt närmare ytterligare en nivåhöjning av sin kärnvapenarsenal trots att de redan var för sig förfogar över en förstörelseförmåga långt över den som krävs för att totalförörta varandra flera gånger om. En fortsatt upprustning ökar inte deras egen säkerhet. Men däremot ökar det allvarligt riskerna för krig av misstag.

Det finns inga enkla svar på frågan om hur vår värld skall kunna ta sig ur denna olyckliga utveckling, hur kapprustningen skall stoppas och vändas i en nedtrappning, hur ett minimum av förtroende skall kunna byggas upp. Det blir en maktpåliggande uppgift för bl. a. den kommande Stockholmskonferensen att ta itu med dessa frågor.

Sverige bör på alla tillgängliga vägar söka bidra till den avspänning och begränsning av rustningarna som är så nödvändig. Det ökande folkliga engagemanget påverkar den atmosfär de politiska beslutsfattarna arbetar i. Men en allvarlig svårighet är de totalitära staternas metoder att förtrycka varje försök att organisera en folklig fredsoption.

Med anledning av den årliga kampanj som Amnesty International just nu avhåller vill jag understryka den utomordentliga vikt som Amnestys arbete har för att hjälpa enskilda människor som har drabbats av omänskliga regimers framfart.

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

I regeringsdeklarationen heter det att "Sverige efter måttet av sin förmåga skall arbeta för att värna de mänskliga rättigheterna". Jag hoppas att en konkret punkt i detta arbete blir att ta upp de politiska fångarnas situation på Cuba, när dess vice regeringschef kommer på officiellt besök till Sverige i denna månad.

En annan aktuell punkt gäller de sovjetiska judarnas situation. Nu senast har Yosif Begun, en 51-årig matematiker, dömts för antisovjetisk verksamhet. Hans brott är att han har sökt utresetillstånd till Israel och att han har undervisat judar i hebreiska och judisk kultur. Antisemitismen blir alltmera öppen i Sovjet, kränkningarna av mänskliga rättigheter alltmera skriande.

De socialliberala krafterna i svensk politik har alltid haft djupa rötter i kristna och ideella folkrörelser. Från dem har kommit krav på tanke- och trosfrihet och oberoende av myndigheternas pekpinnar. Samtidigt har socialt ansvarstagande och medmänsklig solidaritet varit en självklarhet. Praktiskt har det tagit sig uttryck i en målmedveten strävan efter ökad folknykterhet. Nya beräkningar som anger att alkoholbrukets belastning på den svenska samhällsekonomin rör sig om ca 50 miljarder om året visar hur mycket som ännu återstår att göra på detta område. En stor del av opinionen för u-landsbiståndet bärs upp från samma håll.

Dessa två exempel på socialt ansvarstagande – det ena rör Sverige, det andra våra fattigaste syskon i tredje världen – antyder också hur stor roll flödet ur dessa källor har spelat för det som förändrat Sverige från ett överhetens till ett folkets, från ett armodets till ett välståndets samhälle. Men det är angeläget att bereda de kristna och ideella organisationerna bästa möjliga arbetsbetingelser. Men då måste rörelserna stå fria, om de inte skall förlora sin skaparkraft. Staten skall stimulera men inte styra. Likaså bör fackliga organisationer undvika att driva sitt revirtänkande så att frivilliga ideella insatser försvåras.

Herr talman! I regeringsdeklarationen finns några torftiga rader om kultur- och mediepolitiken. De är intetsägande därför att det i dag inte finns någon socialdemokratisk kultur- och mediepolitik. Det senaste året har debatten om "sponsring", dvs. näringslivets stöd till kulturen, blommat upp. Skälet måste vara att man bland kulturarbetarna inte längre har några förhoppningar om insatser och krafttag på detta område från regeringens sida. Annars är det i och för sig bra att näringslivet börjar intressera sig inte bara för idrott utan också för kultur.

När det gäller mediepolitiken har utbildningsdepartementet abdikerat till förmån för Sveriges Radio. I radiohuset på Gärdet driver TV-ledningen kravet på betal-TV, riksradiation och lokalradiation ligger i öppen fejd med varandra. Alla tycks utgå från att socialdemokraternas mediepolitik fortfarande inskränker sig till nej till satelliter, nej till när-TV och nej till kabel-TV.

Det nya avtal mellan staten och Sveriges Radio som måste beslutas av riksdagen senast våren 1985 kan rimligen inte förberedas bara i radiohuset – det måste faktiskt planeras också av regering och riksdag.

Herr talman! De många sveken och löftesbrotten från socialdemokraternas sida underblåser de tendenser till politikerförakt som finns i samhället.

Genom en avslöjande artikel av Lena Askling i Tiden vet vi att det fanns ledande socialdemokrater som var medvetna om att de inte skulle kunna hålla alla de löften som de så frikostigt utställde till väljarna. Men taktikerna segrade i fråga om valrörelsens utformning. Det väcker frågan: Är det värt priset att komma tillbaka till regeringsmakten med vilka medel som helst? Demokratin bygger på aktivt intresse och förtroende från medborgarna för politikerna. De som företräder svenska folket får inte uppträda eller tala så, att människor vänder sig bort i misstro och förakt.

Men regeringens politik utmärks inte bara av svek utan också av konfrontation. Det myckna talet om "den utsträckta handen" har visat sig vara tomt prat utan täckning. Särskilt uppenbart är detta i fråga om löntagarfonderna. Hela näringslivet, de tre icke-socialistiska partierna och majoriteten av svenska folket säger nej till fonderna. Men de skall ändå drivas igenom.

De olika tekniska justeringar som gjorts – nu senast i lagrådsremissen – har aldrig kunnat dölja att grundtankarna hela tiden varit desamma: pengar tas från företagets vinster, samlas i kollektiva, fackligt styrda fonder och används för att köpa upp företag. I sin förlängning innebär löntagarfonderna att maktkoncentrationen i samhället ökar.

Folkpartiet har presenterat ett program som i motsats till socialdemokraternas verkligen sprider makten och minskar maktkoncentrationen. Det innebär bl. a. att man bör uppmuntra de enskilda företagen att införa andel-i-vinst-system för de anställda. Sådana system finns redan i ett antal företag, t. ex. SE-Banken och Handelsbanken. Åkermans och Volvo. F. n. lägger lagstiftningen hinder i vägen för en snabb utveckling av andel-i-vinst-system. Och i en promemoria från finansdepartementet vill man ytterligare försvåra denna utveckling genom att belägga vinstandelarna med arbetsgivaravgifter.

Regeringen verkar helt oemottaglig för alla argument och alla erfarenheter som visar att de kollektiva löntagarfonderna inte löser några problem utan tvärtom bara skapar nya.

När Tage Erlander överlämnade ordförandeklubban i det socialdemokratiska partiet till Olof Palme gav han honom rådet att lyssna till rörelsen. Erlanders avsikt var säkert inte att rådet skulle tolkas så att man bara lyssnar till rörelsens koryféer och funktionärer. Det är vad Olof Palme och socialdemokratin faktiskt har begränsat sig till i löntagarfondsdebatten. Och därför måste rådet till Olof Palme i dag bli: Lyssna till folket!

Regeringen avser nu tydligen att driva igenom löntagarfonderna i riksdagen med stöd av bara kommunisterna. Till detta skall här sägas: De kollektiva löntagarfonderna kommer att avvecklas så fort de borgerliga partierna får majoritet i denna kammare. Och det är ett löfte som inte kommer att brytas.

Herr talman! 375 dagar med Olof Palmes regering är 375 dagar av uteblivna besparingar, ökad arbetslöshet, minskad byggnation, ökat budgetunderskott – 375 dagar av brutna löften, svek och konfrontation.

Vad Sverige behöver är inte mer socialism utan mer liberalism.

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 5 LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Härmed erkände CIA att man varit med om att planlägga och genomföra militära sabotageaktioner i Nicaragua. Tillförlitliga amerikanska källor vet också att berätta att fler liknande CIA-aktioner är planlagda.

Reaganadministrationen följer precis samma mönster som ledde till det utdragna och grymma Vietnamkriget. Då som nu var det ett litet land som sökte självbestämmande och nationellt oberoende. Då som nu var det USA som med sin militärapparat ingrep för att stoppa ett litet folks frihetskamp.

Nu växer protesterna mot USA:s krigföring mot Nicaragua och mot dess inblandning i El Salvador. Folkens frihetskamp kräver vårt stöd – vi kräver respekt för varje lands rätt att självt bestämma över sin framtid, vare sig det handlar om Nicaragua, Afghanistan, Moçambique eller något annat land.

Om några dagar genomförs i Stockholm och runt om i Europa stora demonstrationer mot utplaceringen av nya NATO-kärnvapen – och för en radikal minskning av kärnvapnen i både öst och väst, som ett steg på vägen mot ett Europa helt fritt från kärnvapen. Demonstrationen här i Stockholm har stöd av fackföreningsrörelsen, kristna organisationer och av riksdagens partier – utom, som vanligt, moderaterna.

Än en gång markerar moderaterna att de i dag utgör ett eget block i utrikes- och säkerhetspolitiska frågor. De står i dag närmare USA och NATO än vårt lands neutralitet och alliansfria utrikespolitik.

Moderaterna har följdriktigt också mäلت sig ur riksdagens tidigare beslut om att arbeta för en nordisk kärnvapenfri zon, för att dra Norden ut ur stormakternas militär- och kärnvapenstrategier.

När alla andra partier arbetar för fred och nedrustning – kräver att de båda stormakterna skall avveckla sina kärnvapenarsenaler – uppträder moderaterna till försvar för USA:s och NATO:s kärnvapenupprustning.

Glädjande nog finns det fortfarande i denna församling ett starkt stöd för freds- och avspänningssträvandena – för den svenska regeringens konstruktiva insatser på detta område.

Vårt parti ser positivt på och stödjer regeringens insatser för att åstadkomma en nordisk kärnvapenfri zon, på samma sätt som vi välkomnar initiativen för att skapa en kärnvapenfri korridor i Centraleuropa, fri från slagfältskärnvapen. Vi ser detta som förtroendeskapande åtgärder och som ett sätt att minska misstron och den militära spänningen i vår del av världen.

När högerkrafterna i vårt land och i andra länder ivrar för höjda militäranslag och konfrontation är det nödvändigt och viktigt att alla progressiva och demokratiska krafter ökar sitt engagemang till stöd för den internationella solidariteten, för fred och nedrustning, för frihet och demokrati.

Herr talman! Ett år har gått sedan valet. Trots Arbetsgivareföreningens påkostade kampanjer och nya roll som ett borgerligt överparti blev valet ett nederlag för den samlade borgerligheten. Det blev en klar arbetarmajoritet i riksdagen. Förväntningarna var stora på den nya regeringen. Sex år med kampregeringar mot löntagarna var till ända. Nu skulle regeringen angripa

arbetslösheten och krisen med en ny politik – den borgerliga åtstramningspolitiken och den sociala nedrustningen skulle vändas i sin motsats. Men ännu i dag – ett år senare – väntar man fortfarande, och allt otäligare, på att regeringen skall leva upp till förväntningarna inom arbetarrörelsen, förväntningar som i hög grad skapades av socialdemokratien under sex år i opposition.

”I socialdemokraternas Sverige fanns det aldrig 153 000 arbetslösa”, stod det på en av socialdemokraternas valaffischer förra året. På valmöte efter valmöte försäkrade socialdemokraterna att kampen mot arbetslösheten var regeringens viktigaste uppgift. Men i dag är 180 000 människor öppet arbetslösa. 70 000 ungdomar är utan arbete och utbildning. 16 000 människor har blivit utförsäkrade ur A-kassan, och ytterligare 55 000 löper risken att under hösten bli utförsäkrade. En rekordhög byggarbetslöshet förväntas.

Att arbetsmarknadsministern – säkert helt riktigt – konstaterar att arbetslösheten skulle ha varit ännu större med en borgerlig regering kan inte dölja den socialdemokratiska regeringens misslyckande. Man har inte kunnat bryta arbetslösheten.

Regeringen prioriterar inte tillräckligt kampen mot arbetslösheten, och man saknar framför allt en långsiktig strategi för att minska den. Regeringen har satsat på kortsiktiga arbetsmarknadspolitiska insatser men framför allt på att devalveringen skulle öka företagets vinster och sätta fart på produktion och sysselsättning. Högsta prioritet har i stället frågan om att till varje pris minska budgetunderskottet getts. Allt annat underordnas detta, och prioriterar man denna målsättning blir det ingen kvalitativt annorlunda politik än den som förts tidigare.

I opposition sade Olof Palme att det färliga underskottet inte var budgetunderskottet, utan underskottet i sysselsättningen. Nedskärningar och social nedrustning medförde bara att allt fler ställdes arbetslösa. I oktober förra året hette det i stället att vi måste arbeta och spara oss ut ur krisen. I dag heter det att vi inte har råd att bekämpa arbetslösheten. Nu är budgetunderskottet viktigare än underskottet i sysselsättningen.

Därför växer nu också kritiken mot regeringen. Arbetarrörelsen behöver ett sysselsättningsprogram, säger LO. TCO kompletterar med att kräva ett program för 150 000 nya arbeten. LO varnar för att arbetarrörelsen förlorar nästa val om inte regeringen skärper sig, som det sägs, och kan visa att man klarar av att bekämpa arbetslösheten bättre än de borgerliga. Vi delar den uppfattningen.

I valrörelsen kritiserade socialdemokraterna ofta de borgerliga för deras svek mot pensionärerna – när de trots uttryckliga löften i valrörelsen tre år tidigare avskaffade värdesäkring av pensionerna. För sin del lovade socialdemokraterna att deras löften till pensionärerna stod fast. Ändå upprepar den här regeringen de borgerliga partiernas löftesbrott.

De borgerliga partierna har med illa dold förtjusning naturligtvis inte varit sena att utnyttja de socialdemokratiska löftesbrotten. De tvåra kasten, som kanske var tänkta som samarbetsinbiter till de borgerliga, har bara blivit nya slagträn i den borgerliga propagandan, och jag tror att regeringen begår ett

allvarligt misstag om den underskattar de borgerliga partiernas hycklande missnöjespropaganda i detta sammanhang.

Regeringen har ingen egen majoritet i riksdagen. Och under detta första år har regeringen gång på gång sträckt ut inte bara en hand utan bägge händerna åt höger och sökt samarbete med näringslivet och de borgerliga partierna. Det har heller inte varit någon lyckad politik.

Arbetsgivareföreningen och de borgerliga är f. n. inte intresserade av att samarbeta med regeringen. I stället bedriver de en grov kampanj mot arbetarrörelsen och mot allt vad socialism heter.

I samband med riksdagens öppnande, den 4 oktober, genomfördes, inte den största, men alldeles säkert den dyraste demonstrationen någonsin i vårt land. Bland parollerna i demonstrationen, anförd av bl. a. Nicolin, Werthén, fru Mörner och andra "småföretagare", förekom plakat med uppmaningar av typen "häng alla fackpampar" – det är tur att man är tjänstledig. Jag skall bespara talmannen mödan att använda klubban, och avstå från att nämna en del andra plakattexter. Men enbart förekomsten av det jag har nämnt borde ju stämma en del människor till eftertanke.

De borgerliga partierna – framför allt centern och folkpartiet; moderaterna har jag gett upp hoppet om – borde besinna sitt ansvar och betänka vilka krafter man är med om att ge luft under vingarna. Jag vill därför fråga de partier som stött denna demonstration:

Stödjer ni verkligen dessa reaktionära paroller och metoder?

Svaren är inte ointressanta, mot bakgrund av Nicolins uttalande dagen efter om att han har mer i bakfickan.

Regeringen står inför ett oundvikligt vägval. Man har hittills sökt samarbete med de borgerliga – näst intill förödmjukelsens gräns – i ett läge när högerkrafterna marscherar och utmanar arbetarrörelsen till strid. De tre borgerliga partierna tävlar ju i dag om att mest och bäst företräda storfinansens intressen. Vilka slutsatser drar regeringen av det?

Menar regeringen fortfarande att det finns några förutsättningar för, eller ens intresse av, ett samarbete med dessa politiska högerkrafter? – i ett läge när den ekonomiska krisen skärps, när arbetslösheten urholkar samhällsekonomin samtidigt som näringslivet gör nya rekordvinster, när löntagarnas reallöner sjunker och inkomstklyftorna ökar samtidigt som de högavlönade får nya stora skattelättnader, när en halv miljon människor behöver socialbidrag för att klara sig samtidigt som antalet miljonärer i Sverige fördubblas, när svångremmen om kommuner, pensionärer och barnfamiljer dras åt allt hårdare samtidigt som miljardtals kronor slösas bort på ett nytt stridsflygplan. Är det verkligen samarbete åt höger som är angeläget i denna situation?

Regeringen har hittills skjutit detta vägval framför sig, och kanske kan man fortsätta ytterligare en tid med det. Men den skaffar sig inga vänner någonstans med det, tvärtom innebär det fortsatta misslyckanden och ett mycket troligt nederlag i valet 1985.

Det finns en arbetarmajoritet här i riksdagen, och de väljare som röstat fram den begär att den skall användas för en politik i löntagarnas intresse.

Det är också vår åsikt. Vårt parti är berett att diskutera alla frågor med regeringen. Vi är beredda att samarbeta med regeringen utifrån klassmässiga ställningstaganden och för en rättvis fördelningspolitik. Detta är särskilt viktigt i en situation när den samlade borgerligheten går till offensiv och draperar den nya egoismens evangelium i slagord om frihet – visserligen bara frihet så där i största allmänhet.

Men sanningen är ju den att *konkreta* fri- och rättigheter inte intresserar borgerligheten. Olika förslag om hur vi skall kunna utvidga fri- och rättigheterna i vårt samhälle ställer borgerligheten i motsättning till sitt eget abstrakta frihetsbegrepp. Dess företrädare ställer demokratiska fri- och rättigheter för de anställda ute på arbetsplatserna i motsättning till friheten. De ställer alla varianter av förslag om löntagarfonder i motsättning till friheten. De ställer t. o. m. den gemensamma sektorns verksamhet i motsättning till friheten.

Med det övertag som moderaterna och Arbetsgivareföreningen i dag har inom borgerligheten, har det borgerliga frihetsbegreppet i praktiken inskränkts till näringsfrihet och till individens självtillräcklighet. Men verkligheten är annorlunda. Verkligheten är sådan att några få är fria att berika sig på andras arbete medan de flesta är tvingade att för sin utkomsts skull sälja sin arbetskraft. Sådan är ju verkligheten i dag. Och detta är den frihet som Nicolin, Adelson och Westerberg predikar.

Inom arbetarrörelsen vet vi att bara genom kollektiva insatser, i solidaritet och samverkan, kan de materiella förutsättningar skapas som krävs för att de många i samhället skall kunna erfara större frihet. Detta förutsätter aktivt engagemang och deltagande från enskilda människor. Men där sådant ersätts av pampvälde och myndighetsdektret tar den uniformerade likformigheten över. De borgerliga har naturligtvis skickligt utnyttjat sådana tendenser.

Mot borgerlighetens cyniska egoism måste ställas arbetarrörelsens värderingar om jämlikhet, rättvisa och solidaritet. Vi måste presentera visioner om framtidens samhälle, visa människorna hur socialismen kan byggas i vårt land – hur allt förtryck och förmynderi kan brytas ner och i stället ge plats för alla människors frigörelse. Detta måste vi ställa mot borgerlighetens bakåtsträvande och nygamla individualism.

Herr talman! I dagsläget står naturligtvis två konkreta frågor i förgrunden: arbetslösheten och fördelningspolitiken.

Vår uppfattning är att regeringens nuvarande ekonomiska politik måste läggas om och helt underordnas kampen mot arbetslösheten och klassorättvisorna. Olika utredningar har visat att inkomstklyftorna och de ekonomiska orättvisorna ökar alltmer. LO har visat att det är de redan missgynnade arbetarhushållen som förlorat mest under de senaste åren. LO har också visat att en tvåprocentig reallönehöjning skulle ge 20 000 nya arbeten.

Därför måste regeringen upphöra med den blinda åtstramningspolitiken – inte för att ersätta den med en lika blind expansionspolitik, utan för att stimulera sysselsättningen och för att stödja de ekonomiskt svagaste samhällsgrupperna. Budgeten i januari måste bli en budget för jobben och för en rättvis fördelningspolitik.

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

I stället för att fortsätta att sänka skatten för de högst avlönade borde regeringen stödja barnfamiljer och lågavlönade. Det är orimligt att i ett ansträngt ekonomiskt läge uppmana de ekonomiskt svagaste grupperna i samhället till nya uppoffringar samtidigt som de allra högst avlönade får tusentals kronor i skattelättnader. Det är lika orimligt som att statsråd och riksdagsledamöter i det här läget tänker bevilja sig själva tiotusentals kronor i löneförhöjningar.

Samhällssolidariteten och jämlikheten är i dag satta på undantag, och nu är det den nya egoismen som breder ut sig. Vi säger därför till regeringen: Fullfölj inte marginalskatteomläggningen! Den är orättfärdig och orättvis. Låt bli att ge de högst avlönade nya stora skattelättnader.

Vi säger också: Avstå från att minska matsubventionerna, som gör maten ändå dyrare. Låt oss i stället slopa momsen på maten och på andra sätt stödja barnfamiljer och lågavlönade.

Låt bli att försämlra pensionerna. Låt oss i stället tillsammans med pensionärernas organisationer granska de orättvisor som finns i systemet. Och om det skall sparas är det angeläget att spara på annat sätt – vid sidan av vanligt jobb utgår i dag särskilda pensioner till politiker och andra. Låt därför pensionerna förbli värdesäkra.

Den nuvarande arbetslösheten kostar samhället lågt räknat 10 miljarder kronor per år. Det måste därför vara en huvuduppgift att hindra fortsatt arbetslöshet och att börja skapa nya varaktiga arbeten.

Att bryta ungdomsarbetslösheten kan inte enbart vara en uppgift för stat och kommun. I dag sviker de privata företagen ungdomen. Ålägg därför företagen att ta emot arbetslösa ungdomar, t. ex. att varje arbetsplats skall ta emot en arbetslös ung människa per hundra anställda.

Inför en garanti mot utförsäkring ur A-kassorna, utöka vuxenutbildningen, satsa på utbildning och arbeten för skogs- och naturvårdande projekt, återinför lönebidragen för anställning av handikappade i föreningslivet, förhindra t. v. avskedanden och permitteringar i statsföretagen och öppna på nytt Svappavaara-gruvan i Norrbotten.

Dra äntligen i gång det mångomtalade ROT-programmet, men utvidga det till att också omfatta olika offentliga byggnader. Möjliggör tidigareläggning av kommunala byggprojekt och modernisera gamla vattenkraftverk och bygg nya s. k. minikraftverk. Ge kommunerna resurser att bygga ut barnomsorgen, åldringsvården och kollektivtrafiken.

Det här kunde inom ett år ge 35 000 nya arbeten. Med ett sådant program kunde arbetslösheten redan inom ett år halveras. Då tillgodoses eftersatta sociala och samhälleliga behov, och det kan också sätta fart på produktion och sysselsättning.

Näringslivets rekordvinster måste, enligt vår mening, resultera i investeringar för nya arbeten. Eftersom näringslivet i dag vägrar att investera i nya arbeten i Sverige, bör regeringen lägga fram förslag om en värnskatt för sysselsättningen, om en omsättningsskatt på aktiehandeln och om en särskild avgift på företagens utlandsinvesteringar. Använd sedan de miljarder som

detta ger till att skapa nya och varaktiga arbeten och för att minska arbetslösheten.

Nu räcker det inte med de här kortsiktiga åtgärderna. Det behövs också insatser på längre sikt och framför allt åtgärder för att bryta storfinansens maktställning.

Vårt parti har föreslagit inrättande av samhällsfonder för att skapa nya varaktiga industriarbeten samt inrättande av lokala fackliga investeringsfonder för att ge löntagarna ett direkt inflytande på sin egen arbetsplats.

Regeringens förslag om en utvidgning av AP-fonderna skjuter ägande- och maktfrågorna åt sidan och måste därför följas upp med förslag som kan bryta maktkoncentrationen i näringslivet och stärka löntagarnas inflytande.

Vi menar också att regeringens begränsade och urvattnade fondförslag måste ändras på flera punkter. Vi har sagt tidigare, och säger det också i dag, att fonderna måste bidra till att skapa nya industriarbeten i stället för att bara handla med aktier. I stället för att låta vinstintressena bestämma borde samhällsekonomiska och regionala bedömningar vara avgörande. Begränsningen av fondernas aktieinnehav bör slopas, och finansieringen av fonderna måste betalas av företagen och inte avräknas i avtalsrörelserna. Det är orimligt att efter reallönesänkningar under sex sju år kräva detta av löntagarna.

Till sist, herr talman: Under åren med borgerliga regeringar försvann uppemot 200 000 industriarbetsplatser i Sverige. De borgerliga påstod att det berodde på den gemensamma sektorns utbyggnad. Men sanningen är den rakt motsatta: Utan den gemensamma sektorn hade svensk industri varit ännu mindre än i dag och vi hade haft en högre arbetslöshet än vi har. För att bryta krisen och för att klara framtidens sysselsättning måste vi därför satsa på både industrin och den gemensamma sektorn. Parallellt bör därför målsättningen vara att inom tre år skapa 100 000 nya arbeten inom den gemensamma sektorn och att samtidigt påbörja ett program för att inom tio år skapa 100 000 nya industriarbeten i Sverige.

Allra sist: Regeringen kritiserar i dag från höger och från vänster. Den borgerliga oppositionen kritiserar regeringen utifrån sina utgångspunkter. Vi framför i stort samma kritik som många fackliga organisationer i dag riktar mot regeringen. Vår utgångspunkt är att frågor om arbetslöshet, budgetunderskott och en rättvis fördelningspolitik aldrig kan lösas i samverkan med ett eller flera borgerliga partier.

Anf. 6 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! 1976 gav väljarna de borgerliga partierna chansen att visa vad de förmådde, att visa sin handlingskraft. Efter sex år känner alla till resultatet: Statens ekonomi kördes i botten, utlandsskulden blev rekordstor, arbetslösheten ökade mycket snabbt, välfärden urholkades. Produktionen minskade och reallönerna sjönk.

De usla resultaten var till dels en följd av den internationella krisen, som sköljde in också över vårt lands gränser, till dels berodde de på de borgerliga regeringarnas obeslutsamhet och splittring. De ständiga långbänkarnas

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

regeringar gav ingen handlingskraft i rikets ledning.

När ni nu har dragit era klagovisor i dag kan man fråga sig, som många säkert gör: Varför gjorde ni inte något åt det under alla de år då ni satt i regeringen? I sex år hade ni chansen, och resultatet blev ett kapitalt misslyckande. Det är så dags att klaga nu!

Den nya socialdemokratiska regeringens uppgift blev att ta Sverige ur krisen. Det är en svår uppgift. Det gäller att åter få svängrum för produktion och sysselsättning i det svenska samhället. Vi hade i opposition format ett ekonomiskt krisprogram som byggde på den djärva förutsättningen att det går att klara både värnet av sysselsättningen och kampen mot inflationen på en gång. Det gick rakt emot den förhärskande tendensen i framför allt konservativt styrda länder, där man varit beredd att offra människors rätt till arbete för att kunna hålla nere priserna.

Vi inbillade oss inte ett ögonblick att det skulle gå snabbt. Jag sade ständigt i valrörelsen: Vår ekonomi är som en kärra som rullar i utförsbacken. Först måste vi springa ikapp kärran, sedan få stopp på den. Först därefter kan vi baxa upp kärran för backen igen.

Vi grep oss omedelbart an med uppgiften. Det har gått bättre än vi vågade tro för ett år sedan. Och när man hört hur sura, griniga och förgrämda ni har varit här i dag speglar väl det att ni vet att vi har lyckats bättre än ni gjorde och att ni är avundsjuka. Man kan möjligen säga att det är mänskligt.

Det finns tydliga tecken på en återhämtning i den svenska ekonomin. Vi kan avläsa den i de gynnsamma exportsiffrorna, i den dramatiskt förbättrade handelsbalansen, i den ökande produktionen och den hyggliga orderingången. Prisökningarna har blivit lägre än vi befarade för ett år sedan. Arbetslösheten är ännu alldeles för hög, med det finns en del tecken på förbättring.

Hur väsentlig denna återhämtning är framstår tydligt om man tänker sig att den tidigare borgerliga politiken hade fått fortsätta. Då hade dessa förbättringar med största säkerhet frusit inne. Då hade vi bl. a. inte kunnat undgå en dramatisk ökning av arbetslösheten.

De positiva resultaten hade inte varit möjliga att uppnå utan en konstruktiv medverkan av olika grupper i samhället.

För drygt ett år sedan utsattes den svenska kronan för en massiv och spekulativ attack, som framtvängde ett beslut om devalvering på regeringens första dag.

Då vände sig regeringen till löntagarnas organisationer och bad dem att inte begära kompensation för devalveringens priskeffekter. Det skulle bli katastrofalt för vår ekonomi. Löntagarna förklarade att de var beredda att ta på sig denna börda som ett led i arbetet med att föra Sverige ur krisen.

Det var att ta samhällsansvar. När Ulf Adelsohn åker land och rike runt och skymfar facket, borde han ett ögonblick besinna att just fackföreningsrörelsen återigen visat ett samhällsansvar som moderaterna sällan förmår mobilisera.

Därefter vände vi oss till pensionärernas organisationer och frågade om pensionärerna var beredda att ta på sig samma börda. Vi tyckte det var

nödvändigt och moraliskt riktigt att ställa samma fråga till dem som till löntagarna.

Till vår glädje svarade man ja. De som är äldre vet att det säkraste skyddet de kan få på sin ålderdom är en stark svensk ekonomi. De har känsla för landet. Därför förklarade de sig redo att avstå från kompensation för devalveringens effekter på priserna.

Regeringen har diskuterat med pensionärsorganisationerna hur avräkningen skall gå till. Vi är inte överens om hur mycket som skall avräknas och under vilken period. I grundfrågan är vi däremot alldeles ense.

Vi lovade i valet att återinföra den värdesäkring av pensionerna som den borgerliga regeringen på ett mycket allvarligt sätt hade börjat urholka. Så skedde också hösten 1982, och så kommer det att bli efter den avräkning som nu sker.

Inför 1976 års val och inför 1979 års val lovade de borgerliga dyrt och heligt att bevara värdesäkringssystemet fullt ut. Thorbjörn Fälldin använde t. o. m. sin mor som argument för centerns löfte om värdesäkring. Efter valet 1979 avskaffade den borgerliga regeringen värdesäkringen i mycket väsentliga delar och med långsiktigt mycket svåra effekter. Hela systemet skulle komma att undergrävas. Hur kan ni mot den bakgrunden vara så indignerade nu?

Vi socialdemokrater kan se pensionärerna i ögonen och säga: Vi tryggar era pensioner. Vi återinför värdesäkringen. Vi är samtidigt övertygade om att ni är beredda att ta på er *er* del av bördan i arbetet med att åter göra Sverige ekonomiskt starkt.

När pensionerna för 1984 skall fastställas kommer regeringen dessutom att ta hänsyn till de grupper som bäst behöver en förstärkning: handikappade, förtidspensionärer, människor med låg pension. Jag är övertygad om att en sådan fördelning står i samklang med pensionärernas och de handikappades önskan om rättvisa.

Arbetslösheten går som ett gissel över hela den industrialiserade världen. I år når den rekordhöjder: 34 miljoner människor i OECD-länderna, i första hand ungdomar. Detta är ett enormt slöseri, ett lidande för miljoner enskilda människor och på litet längre sikt ett hot mot det demokratiska styrelseskicket. Det fruktansvärda är att man i många länder börjar betrakta arbetslöshet som någonting självklart, som man knappt kan göra något åt.

Den socialdemokratiska regeringen har under det senaste året satt in väldiga resurser för att värna sysselsättningen. Ändå är arbetslösheten fortfarande oacceptabelt hög. Men det finns trots allt ljustecken.

Under det sista borgerliga regeringsåret steg arbetslösheten, från september 1981 till september 1982, med 49 000 människor. Mellan september 1982 och samma månad 1983 har den legat kvar på oförändrad nivå. Framför allt har vi hejdat den mycket snabba nedgången av antalet jobb i industrin, som kännetecknade det borgerliga fögderiet. Under de två sista borgerliga regeringsåren förlorades 85 000 industrijobb. Likaså har ungdomsarbetslösheten minskat något. Om vi konsekvent mäktar fullfölja den ekonomiska politiken, finns det möjlighet att vi åter skall få uppleva sjunkande

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

arbetslöshetssiffror och förbättrad sysselsättning. Därmed skulle vi börja uppnå denna regerings viktigaste mål.

De borgerligas klagan om sysselsättningen låter också ihålig. Det var ju under er tid, framför allt under era sista regeringsår, som arbetslösheten på allvar började skjuta i höjden. Hade de borgerliga fått fullfölja sin politik, skulle – har vi räknat med – arbetslösheten i dag säkert vara 50 000–60 000 personer högre.

Finansdepartementets planeringschef under de borgerliga åren, nu anställd hos Arbetsgivareföreningen, förklarade i TV häromveckan att det behövs högre arbetslöshet, och den nye folktoppledaren förklarade att vi under lång tid framöver måste acceptera en hög arbetslöshet. Nu börjar man ta bladet från munnen. Ulf Adelsohn förklarade inför hemresan efter flera veckors besök i USA: Ingen här talar om arbetslöshet. Det finns 10 miljoner arbetslösa människor i USA. Tror inte Ulf Adelsohn att de talar om arbetslösheten? Eller att deras barn, släktingar och vänner och tidigare arbetskamrater inte talar om arbetslösheten? Ulf Adelsohns uttalande ger bara besked om i vilka kretsar han rör sig och besked om en stor okänslighet när det gäller den viktigaste frågan för vanliga människor – i USA och i Sverige – nämligen sysselsättningen.

Vi går nu in i det andra skedet av krispolitiken. Där kommer inflationsbekämpningen i centrum för intresset. För att bevara vår konkurrenskraft måste vi ner i samma inflationstakt som våra huvudkonkurrenter på exportmarknaden. Annars förlorar vi snabbt de stora fördelar vi vunnit genom devalveringen. Och då försämras allvarigt våra möjligheter att nå det viktigaste målet för politiken: en förbättrad sysselsättning. Så hör inflationens bekämpning och sysselsättningspolitiken ofrånkomligen samman. Det gäller att bättre utnyttja våra tillgångar och samtidigt lösa väsentliga rättviseproblem. 1984 blir ett avgörande år för om vi skall lyckas i vår föresats att få Sverige ur krisen.

Vi har målet att komma ner till en inflation på 4 % under loppet av nästa år. Vi har fått god uppslutning kring detta mål från åtskilliga grupper i samhället – på bostadsmarknaden, när det gäller kommunerna osv. För att förverkliga målet krävs måttliga löneavtal. Det är helt avgörande för om vi skall lyckas i det andra steget i krispolitiken. Eller, mera positivt uttryckt, kan vi få en låg inflation och måttliga löneavtal, finns det under de närmaste åren för första gången på många år chansen till en faktisk förbättring av reallönerna. Här krävs det verkligen en positiv medverkan från alla grupper i samhället.

Regeringen kommer med fast beslutsamhet att fullfölja sin ekonomiska politik. Den kan i vissa avseenden te sig kärv och hård, inte minst när det gäller budgetpolitiken. Efter dessa år av borgerligt vanstyre finns det ingen annan väg. Det är fullt naturligt i en demokrati att olika grupper i det svenska samhället uttrycker missnöje i de delar som de drabbas, kräver särskilda åtgärder för egen del. Jag finner ingen anledning att moralisera över detta, vi är beredda att diskutera med dem alla.

Men vi kan inte fransäga oss ansvaret att regera landet, ta de nödvändiga

besluten, även om de ter sig impopulära, driva vår politik efter bästa förmåga. Det är i praktisk gärning en politik i hela folkets intresse. Resultaten får väljarna ta ställning till vid nästa allmänna val. Det är så det går till i en demokrati.

De borgerliga partierna är alltid intresserade av låga löner. De är också alltid intresserade av höga vinster. Dessa vinster skall gå till kapitalägarna och därmed öka deras rikedom och deras makt. Visserligen talar man vackert om ägarspridning och maktspridning, men i själva verket koncentreras makten och förmögenheterna alltmer.

Enligt en artikel av Gunnar Fredriksson äger en halv procent av de svenska hushållen över 50 % av aktiekapitalet, och denna koncentration bara ökar. Ett trettiootal familjer äger förmögenheter på 20 miljarder, medan allt fler lågavlönade har problem med att ens klara sig på sin lön. Under 1981 fördubblades antalet miljonärer, samtidigt som en halv miljon människor måste lita till socialhjälp.

I Svenska Cellulosaolaget röstar tre personer för över 78 % av rösterna på bolagsstämman, i SKF tre personer för över 74 %, i Electrolux tre personer för över 91 %, osv. Dessa fakta vill inte de borgerliga höra talas om.

Vi vet nu att i det borgerliga samhället koncentreras makten över ekonomin till några få. Vi socialdemokrater anser detta orimligt. De som arbetar måste ha delaktighet i de stora förmögenheter som skapas. De måste ha en delaktighet i bestämmandet över dessa medel, ty de har i sin dagliga möda varit med om att arbeta ihop dem. Och de vill att medlen skall användas för att trygga deras jobb, inte för snabba klipp. Det är därför vi vill ha löntagarfonder. Det är därför jag kallar dem för löntagarnas trygghetsfonder – de medverkar till trygghet för jobbet.

I en artikel häromdagen konstaterar förre landshövdingen Per Nyström att "en ny rättsbildning växer fram, nämligen de anställdas rätt till viss del av den industriella förmögenhetsbildningen. Det tar sin tid innan denna rättsprincip blir accepterad, men så är det med all ny rättsbildning. Såvitt jag kan förstå är denna rättssats en väsentlig del av de förslag till löntagarfonder som framlagts. På längre sikt kommer de att mjuka upp intressesättningarna inom industrin – även om det är utopiskt att tro att alla konflikter därmed vore lösta."

Denna del av löntagarfondsdebatten håller vi redan på att vinna. På en del håll i näringslivet inser man också att detta är en ofrånkomlig utvecklingens gång och försöker inrätta sig därefter, bara det sker på kapitalägarnas villkor.

Men de ledande kretsarna i den svenska högern har en fullkomligt förstelnad inställning.

En SAF-direktör förklarade härförleden att löntagarnas inflytande genom löntagarfonder var orättfärdigt, eftersom man bara borde få makt efter "egna meriter".

Då reses frågan: Vilka meriter är det som legitimerar makten, den väldiga makten hos dem som i dag bestämmer inom svenskt näringsliv?

Till stor del är det folk som ärvt sin makt. Härom sade redan Alfred Nobel: "Jag är i grund och botten socialdemokrat, dock med moderation; särskilt

anser jag stora ärvda förmögenheter vara en olycka som blott verkar till människoslåktets försoffning. Den som vore i besittning av en större förmögenhet borde därför ej låta den mer än till någon del övergå till sina släktingar."

Ett annat sätt att nå stor makt i det svenska samhället är genom finansiella operationer och fastighetsspekulation.

Häromveckan publicerade en svensk affärstidskrift en lista över de 67 familjer som har förmögenheter på 100 milj. kr. eller mer. En handfull av dem hade nått makten och förmögenheten genom en egen affärsidé eller en unik produktionsidé, och för dem lyfter jag på hatten. I övrigt var det – förutom de ärvda förmögenheterna – fastighetsaffärernas, de finansiella operationernas och de snabba klippens män och kvinnor som visades upp. Deras makt över människor är väldigt stor. Men vad legitimerar denna makt?

Detta kallar man att nå makt på "egna meriter". Någon annan göre sig icke besvär.

Vi menar att de som dag efter dag, år efter år, står ute i produktionen och arbetar därmed också skall ha rätt till delaktighet i förmögenhetsbildningen och delaktighet i bestämmandet över hur de pengar han eller hon varit med om att arbeta samman skall användas. Från denna djupt demokratiska ståndpunkt kommer vi icke att vika. Jag är, liksom Per Nyström, helt övertygad om att detta snart kommer att ingå i det allmänna rättsmedvetandet. Det är en väldigt styrka för oss att medan de borgerliga fäktar efter det förflutna, så arbetar vi alldeles uppenbart med tankar och principer som hör framtiden till, som på olika vägar kommer att bryta igenom i alla de västerländska industrisamhällena.

Fonderna i AP-systemet kommer att få sina pengar dels genom en särskild vinstdelningsskatt, dels genom en avgift på lönesumman på 0,2 %.

När man bestämmer underlaget för vinstdelningen kommer man att räkna av inflationen, inkomstskatten och avsättningar till investeringsfonder. Dessutom får varje företag ett fribelopp på antingen 500 000 kr. eller 6 % på lönesumman. Skatten på det som återstår är 20 %.

Detta betyder att nästan alla mindre och medelstora företag står utanför vinstdelningen. Det är stora företag med goda vinster som får bidraga. En särskild fond med stöd till småföretagen inrättas.

Var och en av de fem fonderna får använda upp till 400 milj. kr. per år för att köpa aktier i svenska företag. Styrelsen på nio personer skall ha en regional förankring, och fem av dem skall företräda löntagarintressen. De kan överlåta 50 % av sin rösträtt på bolagsstämman till det lokala facket.

Hela avkastningen från fonderna går till pensionssystemet och bidrar därigenom till att trygga pensionerna. Därför är de trygghetsfonder för pensionerna.

Löntagarfonder är för oss en viktig del i krispolitiken. De möjliggör lugnare lönerörelser, tillför riskkapital till näringslivet, bidrar till en jämnare förmögenhetsfördelning och medverkar till att trygga pensionerna.

De medför att löntagarna får litet mera makt och kapitalägarna litet mindre makt.

Reformen är viktig nog, men medför ingen drastisk omvälvning. Den är ett typiskt blandekonomiskt, reformistiskt förslag av socialdemokratiskt märke. Den är fullt förenlig med en fungerande blandekonomi.

Detta rätt blygsamma förslag har av de borgerliga partierna i vederbörlig ordning betecknats som ett hot mot demokratin, en katastrof för näringslivet, marknadsekonomins förkvävande osv. Man frågar sig om de borgerliga inte håller på att bli sina egna överords fångar. Så fort ordet löntagarfonder nämns, börjar Fäldin och kompani rulla ut taggtråden och tala om öststatskommunism, moderaterna spelar upp facket's tyranni och pampvälde, folkpartiet ser den fria marknadsekonomi försvinna. Man hör kedjorna rassla på dessa slagordens fångar.

Tror ni inte att ni får problem med trovärdigheten när människorna upptäcker att ni bara förmår skrämja och hota, när de börjar sätta sig in i förslaget och upptäcker att det inte finns någon som helst proportion mellan det faktiska förslaget och den väldiga skrämjelpropaganda som ni bedriver och när de upptäcker att allt det hemska ni hotar med inte inträffar?

Och vad är alternativet?

Det borgerliga alternativet kom väl till uttryck bl. a. vid det spektakel som häromdagen utspelades på Kinneviks bolagsstämma. En förtvivlad liten aktieägare steg upp efteråt och förklarade: "Tänk om det här skulle gå i TV. Vilket underhållningsvärde och vilken propaganda för dem som vill ha löntagarfonder. Vi små aktieägare har ju inget alls att säga till om."

Ett tillfälligt missöde? Inte alls. Det är typiskt att den förre chefen för Industriförbundet gick ut och vädjade i radio med följande ord: "Jag skulle vilja säga att det vore en nåd att stilla bedja om att alla de som sysslar med kortsiktiga s. k. klipp eller olika former av maktkombinationer, som inte har något absolut uttalat konstruktivt syfte, att de tog det litet lugnt ett slag nu. I varje fall under de närmaste månaderna medan löntagarfondsfrågan befinner sig i ett sådant avgörande skede."

Han känner sina pappenheimare, denne ansvarsmedvetne man. Han anar vad de kan ha i kikaren.

Ställ mot detta uttalanden från arbetarna i Fagersta, som berättade hur det känns att sitta och vänta på ett beslut som någon långt bort i New York skall fatta!

Med löntagarfonder kommer de och deras kamrater att få rätt att säga sitt ord på bolagsstämman. Dessa arbetare tar inte över, som ni hotar med. De förkväver inte demokratin, som ni skrämmer med. De får helt enkelt ett ord med i laget och kan sätta någon makt bakom orden. Denna skillnad är trots allt väsentlig.

Vi har arbetat länge med frågan om löntagarfonder. Det är en svår fråga, eftersom den innebär att man plöjer ny mark. Vi har, precis som vi lovade i valrörelsen, sträckt ut handen till samförstånd, för att nå en uppgörelse och en kompromiss. Det vore bra för landet. Det finns mycket klokt folk ute i näringslivet som man kan resonera förnuftigt med om dessa ting. Vi kanske kunde ha mött dem i en uppgörelse.

Svaret från de bestämmande har varit helt avvisande. Man har krävt

underkastelse från socialdemokratins sida. Arbetsgivarna har vägrat att ens framföra sina uppfattningar i samtal med regeringen. Skall samtal föras med landets folkvalda regering, kräver de att få diktera samtalsämnen.

Jag kan inte annat än beklaga att vår vid upprepade tillfällen visade vilja till samförstånd, alltsedan den dag då Gunnar Helén krävde en utredning om löntagarfonder, från borgerlighetens sida mötts med en allt hårdare konfrontation – detta trots att behovet av löntagarfonder ökat.

Man har stundom sökt påskina att om bara löntagarfondsfrågan lades åt sidan, skulle det bli samarbete om allt annat.

Vi övervägde mycket noga i regeringen om det i landets intresse kunde finnas skäl att gå denna önskan till mötes. Vi är inte bundna av prestigeskäl, och det kunde te sig lockande att vinna en bredare samverkan. Men vi kom fram till att denna uppoffring från vår sida i praktiken vore helt meningslös. Den skulle med hänsyn till de stämningar vi kunde avläsa bara leda till att kraven växte. Då kunde vi snabbt förvänta oss t. ex. krav på att i samarbetets intresse låta arbetslösheten växa, försämra sjukförsäkringen, avskaffa den solidariska lönepolitiken, låta de sociala och ekonomiska klyftorna växa och urholka välfärdssystemet. På den vägen skulle välfärdssamhället brytas sönder.

Detta är ett uttryck för de vindar som f. n. blåser inom den internationella högern. Vi är, som jag sagt någon gång, tillbaka i något av 20-talet. Arbetsgivarna och dem närstående politiska partier eftersträvar en hård polarisering, styrkta av den ängslan hos människor som följer i den ekonomiska krisens spår. De talar föga om arbetslöshet, men desto mer om att skära ner statens stöd till utsatta grupper. De talar sällan om gemensamt ansvar. De talar desto mer om att låta marknaden bestämma, den rena marknaden där de starka och hänsynslösa alltid främst tar för sig. De talar aldrig om kapitalägarnas makt. Desto mera hetsar de mot facket. Ty facket består av människor som håller ihop, och de stör därmed den rena marknaden.

Så går de beslutande kretsarna i Svenska arbetsgivareföreningen och i den svenska högern till konfrontation. De tycks befinna sig ljusår från den tid då arbetare och arbetsgivare satte sig ner i Saltsjöbaden för att värna om demokratin, samarbetet och arbetsfreden i det svenska samhället. Socialdemokraterna kan självfallet inte falla undan för någon högeravg. Vi kommer att värna de vanliga löntagarnas och de utsatta gruppernas intressen.

Det är dessutom min övertygelse att denna högeravg nådde sin kulmen i slutet av 1970-talet och nu så småningom kommer att ebba ut. Det främsta skälet är helt enkelt att politiken misslyckats i de länder där högerteorierna tillämpats. De arbetslöshetens och de sociala motsättningsarnas länder där högerteorierna förverkligats framstår allt mindre lockande för vanligt folk.

Jag tror att man på högerkanten så småningom kommer att finna att konfrontation inte lönar sig, att den tvärtom skadar väsentliga värden i det svenska samhället. Därför kommer vi att upprätthålla den socialdemokratiska samarbetstraditionen, även i detta bistra klimat. Människor vet, och skall även fortsätta veta, att socialdemokratin alltid är beredd till samarbete i för

landets medborgare viktiga frågor.

Den socialdemokratiska regeringen har beslutsamt tagit sig an de väldiga ekonomiska problem som det borgerliga vanstyret lämnade efter sig. Det är delvis ett hårt och kärtvt arbete. Men vi kommer envist att hålla kursen, ty vi känner oss vara på rätt väg. Vi gör det i hög grad därför att vi håller fast vid våra långsiktiga målsättningar för framtidens samhälle.

Först och främst vill vi återvinna ett samhälle där alla har arbete. Arbetslösheten är ett socialt ont som vi aldrig kan acceptera.

Vi accepterar heller inte ett samhälle med växande sociala klyftor. Det finns i dag ingen anledning till att i första hand de sämre ställda grupperna skall betala den borgerliga vanskötseln av vår ekonomi. Vi står fast vid kravet på social utjämning. Vårt mål är att fördjupa välfärden i samhället.

Vi vill ge människor ökad delaktighet i samhällsbygget och vidgade möjligheter att påverka sin egen situation. Det är socialdemokratin som till de borgerligas förtrytelse tagit initiativet i frihetsdebatten i det svenska samhället. Det initiativet skall vi behålla.

Vi skall fortsätta att arbeta för fred och försoning mellan folken.

På det sättet måste vi förena det kärva arbetet med att få ordning på den svenska ekonomin och den långsiktiga strävan att förverkliga ett samhälle med frihet och gemenskap mellan människor.

Anf. 7 ULF ADELSON (m) replik:

Herr talman! Statministern talade om långbänkar och om det budgetunderskott som fanns när socialdemokraterna tillträdde. Men vad har ni själva gjort åt detta budgetunderskott?

Det första ni gjorde var att ni ökade underskottet genom ett stort antal utgifter. Det andra var att ni talade om att ni skulle göra en hård utgiftsprövning men inte gjorde någon. Det tredje var att ni i januari lade fram en statsverksproposition utan några nedskärningar. Det fjärde var att ni lade fram en kompletteringsproposition där ni talade om budgetunderskottet. Det femte är att ni nu lär förhandla i regeringskansliet. Men vad ni där säger är fördolt i dunkel för oss som i dag debatterar. Detta är den längsta långbänk som vi hittills har varit med om. Vi har ännu inte sett några resultat av era vedermödor – kanske kommer det.

När det gäller det svenska budgetunderskottet har ni möjligen hunnit i kapp er berömda kärra, men vad ni sedan i själva verket har gjort, Olof Palme, är att skjuta fart på den så att den störtar rakt ner i dalen. Budgetunderskottet i dag har ju ökat kraftigt jämfört med tidigare. Jag tror att vi, trots alla skatter ni höjer, mycket snart närmar oss ett budgetunderskott på 100 miljarder kronor.

Ibland tror man inte sina öron. Olof Palme säger i ett och samma stycke, där han talar till pensionärerna: "Vi återinför värdesäkring. Vi är samtidigt övertygade om att ni är beredda att ta på er er del av bördan i arbetet med att åter göra Sverige ekonomiskt starkt."

I ett och samma stycke sägs alltså att man återinför värdesäkring och att pensionärerna skall ta på sig en del av bördan. I själva verket kommer

pensionärerna att få kompensation i storleksordningen 4 %, mot 8–9 % om de skulle få en full värdesäkring. Det är ändå fantastiskt att Sveriges statsminister står här i kammaren och i ett och samma stycke för ihop dessa två meningar! Det som sägs i dem kan icke vara sanning, hur man än gör.

Men det intressanta är att när statsministern talar om pensionärerna, då är det inte människorna, inte varje enskild pensionär som givit socialdemokraterna något slags försenat mandat. Nej, då är det pensionärernas organisationer. Jag undrar: Om pensionärerna är så beredda att ta en del av bördan som ni påstår, vad var det som gjorde att de inte var beredda att göra det när de borgerliga regeringarna öppet och rakt – och före valet – föreslog nedskärningar? Var det på valnatten som Sveriges pensionärer, alla och envar, plötsligt blev beredda att bära en börda som de inte ville bära tidigare?

Så till fonderna! Jag tror att Olof Palme lever i en drömvärld. Jag tror att socialdemokraterna gör sig skyldiga till det största misstaget i partiets historia, om de inte på något sätt försöker analysera och förstå det motstånd som finns mot dessa fonder ute i det svenska folkdjupet. För det finns där, kraftigt och manifesterat. Hur ni än driver era kampanjer ligger det där – tungt, starkt och sakligt. Och det är viktigt för ett regeringsparti att försöka lyssna.

När jag hör Olof Palme tala om samarbete undrar jag ibland om inte Olof Palme, efter 14 år som ordförande i Sveriges största parti, inser att en liten del av bristen på samförstånd i Sverige kanske kan bero också på honom. Kanske kan en liten del av bristen på det samförstånd som vi gärna skulle vilja ha bero på att ert parti driver denna löntagarfondsfråga rakt emot åtminstone halva folkets absoluta önskan.

När ni talar om de små och svaga i samhället, då glömmer ni alltid dem som i dag står små och svaga mot de stora, starka fackliga organisationerna. Ni för aldrig deras talan. Vem har hjälp av er i Stöde eller Ullared när facket hotar med blockad? Vem har hjälp av er när El-ettan hotar med blockad? Ni tar avstånd, men inte därför att det är fel utan därför att det är olagligt. Vem har hjälp av er när lärarbasen vill stoppa annonser eller utesluta fackliga medlemmar? Vem har hjälp av er när Kommunal säger att det är de som inte är fackligt anslutna som först skall förlora jobben? Också de är människor, Olof Palme. Också de har arbetskamrater, vänner och familjer.

Det stora, mäktiga socialdemokratiska partiet går i armkrok med LO och de fackliga maktorganisationerna. Där finns ingen känsla för den lille, för människan, för friheten. Tvärtom finns där känsla för mer makt. Och det är aldrig den enskilda människan, hon eller han, som skall få del av vinsten i företagen. Nej, det är de fackliga organisationerna som skall få del av den. Det är det kollektiva intresset som skall få dessa vinster och den makten.

Fundera någon gång på, Olof Palme – för att vi skall få den anda av samförstånd vi vill ha och litet värme oss politiker emellan – om inte möjligen någon del av skulden kan ligga hos ert parti, som så envetet driver en fråga i kraftfull konfrontation med så oändligt många svenskar. Dessa fonder kan inte vara ett måste. Vi har klarat oss bra utan dem i Sverige, och man har klarat sig bra utan dem överallt annars. Det är inte de som redan har mycket

makt som skall ha mer makt, Olof Palme. Tvärtom är det så att de som i dag har litet att säga till om behöver hjälp och skydd.

Jag kan bara beklaga att socialdemokratin slåss på barrikaderna för de stora, starka och mäktiga. Välkommen, Olof Palme, att någon gång fundera över att det finns andra svaga än dem som ni påstår er tala för!

Nr 9

**Onsdagen den
19 oktober 1983**

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 8 THORBJÖRN FÄLLDIN (c) replik:

Herr talman! När Olof Palme nu återkommer med sitt bildspråk och talar om att springa i fatt kärran, avslöjar han att socialdemokraterna saknade kontakt med verkligheten under hela valrörelsen – och också därefter. Jag säger precis som Ulf Adelsohn: Vad ni har gjort sedan ni fick regeringsansvaret är att sätta en hisnande fart på denna kärra genom den lättsinniga ekonomiska politik som ni har fört när ni ökat statsutgifterna med mer än 40 miljarder kronor och när ni ökat budgetunderskottet med mer än 15 miljarder kronor. Ingenting talar för, herr statsminister – om jag får fortsätta att använda detta bildspråk – att ni inte kommer att skjuta i väg kärran ännu mycket längre, innan ni börjar baxa den uppför backen, som ni säger.

Ni försöker dölja era långbänkar med det här bildspråket, men det tror jag är föga framgångsrikt. Ni har ju haft ett helt år på er att försöka få bukt med kärran, men ni har inte åstadkommit någonting, utan bara försämrat situationen.

Så till arbetslösheten! Jag vet inte hur kammarens ledamöter uppfattar det, men själv tycker jag att statsministern visar en oerhört stor brist på argument när han försöker klara sin och regeringens situation genom att stå här i talarstolen och säga, att om andra haft ansvaret så skulle arbetslösheten ha varit mycket större.

Sanningen är ju – om vi räknar ihop summan av åtgärder – att 40 000 fler står utanför den ordinarie arbetsmarknaden i dag än för ett år sedan.

Det intressanta är att Olof Palme går förbi ett av de centrala problemen när det gäller att åstadkomma en förändring så att vi får fler varaktiga jobb. Olof Palme har nämligen inte ett ord att säga om det förhållandet att ett ökat budgetunderskott innebär ett ökat behov av upplåning. Om denna upplåning inte kan ske till de räntor som gäller i dag, så driver detta upp räntan. Om räntan går upp, så blir det svårare för industrin att finna investeringsobjekt. Denna mycket onda cirkel måste man få bukt med. Det kan bara ske genom att man satsar på att sänka budgetunderskottet.

Inte ett ord har statsministern att säga om detta. Det avslöjar återigen brist på kontakt med verkligheten.

Som en inledning till sitt långa avsnitt om de kollektiva löntagarfonderna beskriver Olof Palme maktkoncentrationen. Ja, visst är denna maktkoncentration ett bekymmer. Men, statsministern, om den nuvarande regeringen upplever maktkoncentrationen som ett bekymmer, varför satsar regeringen då på att upphäva besluten om de åtgärder som de tidigare regeringarna vidtog för att medverka till att sprida ägandet av industrikapitalet? Varför upphäver ni dem? Väldigt många människor har ju satsat sitt sparande i industrin. Det är en gåta att inte socialdemokratin och LO, som har ett sådant

stort intresse av att få vara med och styra, på något sätt organiserade de här spararna så att de kunde utgöra en mera samlad kraft på bolagsstämmorna.

Trots vad Olof Palme än säger är sanningen, att kollektiva löntagarfonder inte kommer att minska maktkoncentrationen, utan tvärtom kommer att öka den. Era kollektiva löntagarfonder ger ingenting av individuell delaktighet i industrikapitalet. Men ni begär av människorna att de skall avstå lön för att denna lön skall gå till kollektiva fonder, som blir fackföreningsstyrda. Lägg till detta att de personer som är aktiva i kampen mot dessa löntagarfonder hotas med fackliga åtgärder. Jag har inte hört ett ord från regeringsbanken där ni, på andra grunder än de rent formella, har invänt mot detta.

I stället beskyller Palme andra för att eftersträva konfrontation, i samma ögonblick som han, i strid med de tre icke socialistiska partierna, hela det svenska näringslivet och, av alla opinionsundersökningar att döma, en klar majoritet av folket – sådan är den rådande situationen – tillsammans med kommunisterna vill driva igenom kollektiva löntagarfonder, ändra grunderna för det ekonomiska system som lett vårt land fram till en tätposition i världen. Det är något ganska fantastiskt att en regeringschef som står för dessa åtgärder kan orka med att beskylla andra för konfrontation.

Nej, jag upprepar mitt råd: Lägg fonderna åt sidan, satsa på att ena nationen i kampen mot arbetslösheten, mot inflationen och i kampen för en ordnad och stark ekonomi i Sverige!

Anf. 9 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Hur mycket Olof Palme än försöker svänga sig kommer han inte ifrån verkligheten och sanningen. Arbetslösheten har stigit sedan socialdemokraterna tog över. Och hur mycket Olof Palme än vrider och vänder på statistiken kommer han inte ifrån det. Han kommer inte heller ifrån att det är den egna skattehöjarpolitiken som bär en stor del av skulden.

Det är klart att vår indignation delvis måste ses mot bakgrund av de oerhörda beskyllningar som socialdemokraterna kom med under valrörelsen. Man sade gång på gång att arbetslösheten var medvetet planerad av den dåvarande regeringen. Tar Olof Palme tillbaka de orden i dag?

Tag det här med pensionerna. Jag har en känsla av att när landets pensionärer sitter och lyssnar på Olof Palme tvärsumnar grädden i kaffet. Regeringen har försatt sig i en alldeles omöjlig situation genom sitt beteende gentemot pensionärerna. Då säger Olof Palme att det bara är de borgerliga partierna som är indignerade.

I Metallarbetaren, det senaste numrets ledare, skriver ledarskribenten:

”Och visst rör det sig om ett brutet vallöfte. Olof Palme lovade utan reservationer att pensionärerna skulle få tillbaka sina värdebeständiga pensioner om socialdemokraterna vann valet. – – –

Det ser inte bra ut att Palme ställer ut vallöften som regeringen sedan inte kan infria. Det räcker inte hur många ursäkter han än kan ange. Det gör ett opålitligt intryck i alla fall.”

Vi sade i valrörelsen att även pensionärerna kommer att drabbas av besparingar, och vi har samma äsikt i dag. Mot detta polemiserade nästan

varenda socialdemokratisk valtalare och gav landets pensionärer ett intryck av att de var undantagna från besparingar. Är det underligt om de känner sig svikna i dag?

Man sade nej till alla våra besparingsförslag, och det har gjort att man under ett helt år inte har arbetat med besparingar utan i stället med ökade skatter. Man har infört följande nya skatter: Skatt på elektrisk kraft, hyreshusavgift – som i praktiken är en skatt –, extra vinstskatt på näringslivet till löntagarfonderna och skatt på videobandspelare. Man har aviserat båtskatt, omsättningsskatt på aktiehandeln, proms och kanske småhusavgift. Uppfinningsrikedomen är påfallande stor när det gäller skattehöjningar, och i dagens tidningar kan man läsa att regeringen planerar en ny skatt på villor och en ny skatt för pensionärer. Dessutom har man höjt en rad existerande skatter, t. ex. momsen, arbetsgivaravgiften, förmögenhetsskatten, arvs- och gåvoskatten, vin- och spritskatten, tobaksskatten och, inte minst, inkomstskatten via inflationen.

Annars har väl ingen regering i världen haft ett sådant tillfälle som den nya socialdemokratiska regeringen. Man kunde under våren ha låtit bli att lägga fram egna besparingsförslag, man kunde bara ha bifallit motioner från oppositionen. För vår del föreslog vi besparingar i storleksordningen 10 miljarder, besparingar som finansdepartementet har vidimerat beräkningen av. Så pass enkelt gjorde vi det för den nya regeringen. Så var det inte under de sex år vi satt i regeringen. Vi fick nej till alla våra besparingsförslag. Det var väldigt populärt att gå ut och säga att besparingar är onödiga. Jag kunde läsa mängder med citat där Olof Palme talar om borgarnas förtorkade besparingspolitik.

Nu står det i regeringsförklaringen att direkta nedskärningar kommer att föreslås. Och det är klart att intresset då är stort när det gäller vilka poster de här nedskärningarna kommer att beröra. Jag frågade hur det skulle bli med biståndet. Hur blir det med bidragen till kommunerna, med bostadsstödet och med äktamakeprövningen i studiemedelssystemet? Vi har sagt att vi är beredda att medverka till besparingar. Vi har visat det i handling. Vi har förlorat ett val på detta. Kan man som regering ha en tacksammare situation?

Det betyder inte att vi säger ja till alla besparingsförslag. Vi skall självfallet pröva dem noga. Vår nye partiledare har sagt att på biståndets och kulturens områden medverkar vi inte till besparingar, men det lämnar ändå rätt mycket övrigt att arbeta med.

Får jag fråga Olof Palme direkt: Hur blir det med biståndet? Olof Palme har under de senaste dagarna varit i FAO i Rom och i Vatikanen och talat – jag har sett referaten – utomordentligt fint om vår internationella solidaritet. Nämnade Olof Palme något där om regeringens planer på att gå ifrån enprocentsmålet?

Anf. 10 LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Jag har litet svårt att förstå folkpartiet och Jan-Erik Wikström när han anklagar regeringen för svek mot pensionärerna. Den indignationen borde ni ha visat vid det tillfälle ni själva satt i regeringsställ-

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

ning och svek pensionärerna genom att ta ifrån dem ännu mer än vad den här regeringen gör. I det här fallet har Bengt Westerberg redan sagt att det är moraliskt fel, men i sak är det rätt att göra så här.

På något sätt fortsätter Arbetsgivareföreningens oktoberrevolution från riksdagens talarstol, låt vara att man från borgerligt håll inte använder plakaten om att hänga fackpamparna osv., men i övrigt är det ingen stor skillnad på nivån. Det var väl heller inte meningen. Jag ställde frågor till de borgerliga partiledarna och undrade om de ställer sig bakom den argumentation som man förde fram i demonstrationen. De har inte svarat, men tystnaden är naturligtvis också ett svar.

Frihet och demokrati, eller rättare sagt regeringens fondförslag, talar ni mer om efter att så där i förbigående litet pliktskyldigt ha talat några ord om arbetslösheten, utan att på något sätt tala om vad ni konkret vill göra. Regeringens fondförslag, en utvidgning av ATP-systemet, är ett hot mot demokratin, säger ni. Det har vi hört förut. Det hörde vi när ATP-reformen genomfördes på 1950-talet. Det hörde vi när fjärde AP-fonden skulle genomföras, och de borgerliga skenargumenten är lika vulgära nu som de var då.

Att löntagarna och samhället kan få ett visst inflytande över kapitalbildningen på storfinansens bekostnad är det största hotet någonsin mot demokratin i vårt land, påstår ni från borgerligt håll. Detta avslöjar en hel del om hur ni egentligen ser på demokratin. Att en handfull finansfamiljer äger merparten av svensk industri och att Wallenberggruppen ensam kontrollerar 25 % av industrin utgör enligt ert synsätt inget hot mot demokratin. När man hör Adelson tycks det tvärtom vara själva kärnan i demokratin att ett fåtal skall ha makt att bestämma över det stora flertalet.

I SKF har tre personer 74 % av rösterna på bolagsstämman. I Electrolux har tre personer 91 % av rösterna. I ASEA har sex personer 58 %. I Volvo har nio personer 64 % av rösterna. Så här kunde man räkna upp det ena storföretaget efter det andra och visa hur en handfull personer på en bolagsstämma ensamma bestämmer inte bara över tusentals andra aktieägare på bolagsstämman utan också över tiotusentals anställda i företagen. Om denna gigantiska maktkoncentration har ni från borgerligt håll, vare sig Adelson, Wikström eller Fälldin, inget att säga.

Vi har under de senaste veckorna inför öppen ridå fått beskåda sådant som annars vanligen sker i det fördolda, nämligen hur olika finansgrupper bekämpar varandra och slåss om makten över olika företag. Är det verkligen moderater och likasinnade, som dribblar med arbetare och med miljoner på börsen och på bolagsstämmor, som skall lära arbetarrörelsen i det här landet vad demokrati är?

Ulf Adelson! I annat sammanhang hade ni inte bara fått en varning, ett gult kort, utan ni hade fått ett rött kort och tvingats lämna planen – så fult spelar ni i de här frågorna.

De tusentals anställda som i praktiken sköter företagen och som arbetar ihop de vinster som kapitalägarna slåss om är helt utan talan. I bästa fall får de läsa i tidningarna om vem som för tillfället äger deras arbetsplats.

De borgerligas resonemang här och utanför detta hus är oerhört hycklande, menar jag. Ni varnar för att fonder medför maktkoncentration, men ni har ingenting att säga om den mångdubbelt starkare maktkoncentration som finns i det privata näringslivet. Löntagarna får inte sitt kollektiva ägande med det aktuella förslaget från regeringen. Men detta framställs som ett hot mot demokratin, medan de privata kapitalägarnas kollektiva ägande framställs som demokratis garant. Arbetsgivareföreningen och dess tre partier här i riksdagen draperar sin omsorg om storfinansens och kapitalägarnas privilegier och makt i allmänt tal om frihet och demokrati.

Därför är de intressantaste frågorna i sammanhanget: Vilka slutsatser drar man i regeringen av denna massiva hatkampanj från näringslivet och den samlade borgerligheten? Tror ni fortfarande att det går att komma överens med de borgerliga partierna i fondfrågan? Tänker ni vattna ur förslaget ytterligare för att tillfredsställa Adelson och andra? Tänker ni fortsätta att sträcka ut händerna åt höger? Tror ni verkligen att ni kan bryta arbetslösheten tillsammans med de här fondmotståndarna?

Jag återkommer till den fråga jag ställde tidigare. Regeringen måste bestämma sig: Skall man ytterligare tänja på förödmjukelsens gräns, som Olof Palme sade, eller skall man stödja sig på de fackliga organisationerna och utnyttja den majoritet som finns här i riksdagen för att slå tillbaka högeroffensiven, för att bryta arbetslösheten och för att bryta de ekonomiska orättvisorna?

Anf. 11 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! Det sista året som de borgerliga hade regeringsmakten, 1982, var underskottet i den svenska bytesbalansen över 22 miljarder kronor. Den senaste prognosen för i år visar på ett underskott på 9,5 miljarder kronor. Detta är en fullkomligt dramatisk förbättring. I vårt krisprogram satte vi som den första punkten att vi måste få ner underskottet i bytesbalansen, för de borgerliga höll på att göra oss totalt beroende av utländska långivare. Det är kärnan, Thorbjörn Fälldin och Ulf Adelson. Att ni totalt undgått att uppmärksamma detta förklarar varför ni förde en sådan dålig politik i regeringsställning.

Skattefrågan: Vi har ingått en skatteöverenskommelse, och vi har hållit den. Om ni bokstav för bokstav står fast vid skatteöverenskommelsen kommer vi också att göra det, men försök inte att hoppa av bakom dimridåer, för vi tänker inte godta en ofinansierad skatteuppgörelse.

Arbetslösheten: Under det sista borgerliga regeringsåret steg arbetslösheten med 50 000 personer. Nu ligger arbetslösheten still på en oförändrad nivå jämfört med förra året, och vi skall försöka pressa ned den.

I fjol framhårdade Thorbjörn Fälldin i varje debatt med internationella jämförelser. Vi gör inte det. Men han borde göra det nu, för nu finns det inget land i Europa, med undantag av Schweiz med sina speciella förhållanden, som har en lägre arbetslöshet än vi. Från sina utgångspunkter borde Thorbjörn Fälldin stå upp och svänga hatten, hurra och säga: Tänk vad den socialdemokratiska regeringen har lyckats med, som inte vi lyckades med.

Den har fått stopp på ökningen av arbetslösheten, som nu är den lägsta i Europa. Det klarade vi aldrig.

Budgetunderskottet: Vi hittade massor av obetalda räkningar när vi kom till kanslihuset, och när vi betalade de borgerligas obetalda räkningar fick vi ett ökat budgetunderskott – vår egen politik har vi klarat.

Herr talman! Det är inte konstigt att man under det gångna året inte har kunnat diskutera borrlig ekonomisk politik – en sådan har inte funnits. Man har begränsat sig till att bara säga nej till olika regeringsförslag. Mot detta har vi hittills fått visa en viss tolerans. Det är förstäcligt att det tar ett år att komma över besvikelsen efter det svidande valnederlaget och den medföljande grämlse som vi också ofta fått se prov på här i kammaren. Men nu när det har gått ett år borde ni på den borgerliga sidan ha haft tid på er att besvara vissa självkritiska frågor, t. ex. när det gäller vad ni gjorde för fel under regeringsåren, eftersom det gick så illa för Sverige, och på vilket sätt ni bör förändra er politik så att den hjälper i stället för stjalper arbetet med att reparera de skador som vållades Sverige under er tid.

Den enda politiska omprövning som skett tycks vara att folkpartiet gått åt höger. Men vilken politik står ni för? Vad har ni för alternativ i svensk politik? Därom vet vi inget. Ni vill inte samarbeta, och ni tycker illa om socialdemokratisk politik. Men i dag har vi inte hört något om vad som är borgerlig politik. Ni vill alltså föra samma politik som ni förde 1976 och 1982. Resultaten av den politiken känner vi ju till – jättelika underskott mot utlandet, jättelika underskott i budgeten, sjunkande produktion, ökande arbetslöshet.

Ulf Adelsohn sammanfattade ett ögonblick sin syn på den politiken, och sade att den inte är mycket att skryta över. Och det var ett sanningens ord. Men det är alltså denna politik, som inte är mycket att skryta över, som i dag är alternativet till regeringens politik. Ni vill fortsätta att skära ned karensdagarna i sjukförsäkringen, ni vill fortsätta att försämra ersättningen för de arbetslösa, ni vill skära ned bidragen till barnomsorgen, ni vill fortfarande ta bort värdesäkringen för de gamlas pensioner på ett sätt som verkar 20 år framåt.

Vi socialdemokrater är stolta och glada över det vi har uppnått under detta första år. Problemen är djupa, och det återstår väldigt mycket arbete. Men vi kan redan se en del resultat av våra satsningar på svängrum för arbete och produktion i det svenska samhället. Det är den politiken vi står för, men vad är den borgerliga?

1980-talets problem går inte att lösa med föråldrade idéer från förra seklet. Det är inte bara i Sverige som de konservativa har försökt. I England börjar man köra fast, man har tappat kontrollen över utvecklingen. I USA har man en konjunkturuppgång men samtidigt rekordarbetslöshet och väldiga budgetunderskott. I Sverige fick dess värre en konservativ ekonomiminister sköta landets ekonomi, och resultatet av det dystra experimentet känner vi alltför väl: nästintill total katastrof.

I land efter land rasar förtroendet för högerkrafterna. Det kan man nu se i valen i Norge, Finland och de tyska delstaterna. Jag kommer just från

Sydeuropa, och för första gången sitter det socialdemokratiska regeringschefer i fem demokratiska Medelhavsländer.

Högervågen ebbar ut. Men här hemma släpar moderaterna efter. Man försöker nu fatta tag i högervågens idéer, och med pedantisk noggrannhet går moderaterna igenom sitt partiprogram för att skala bort allt som på något sätt erinrar om samhällets ansvar mot medborgarna. Nu styrs det moderata tänkandet helt av tanken att marknadens fria, ohämmade krafter skall få fritt spelrum och att varje människa skall klara sig själv.

Det största hotet tycks vara facket – facket som har varit just skyddet. Titta hur facket i Chile har skyddat människorna! Titta på Solidaritet i Polen! Titta på vår egen historia! När Adelsonhs krafter jagade med polis och fängelser, vem stod upp för den enskilda människan? Men sådant "stör marknaden". Arbetsgivareföreningen och alla de gigantiska ekonomiska resurser som den sätter i era händer stör inte marknaden, så om den maktkoncentrationen har ni inte ett ord att säga.

Skattesänkningar för de välbärgade, nedrustning av den offentliga sektorn, sämre socialförsäkringar och möjligheter att köpa sig förmåner – det tycks vara moderaternas samhälle.

Var finns centern och småfolket i allt detta? Var finns folkpartiet, som nu söker skapa sig en nisch någonstans till höger för att kunna överleva?

Nej, det är verkligen inte högerkrafterna som har svaret på 1980-talets frågor – de sysslar inte ens med 1980-talets problem.

1980-talets stora problem gäller hur vi åter skall kunna skapa ett samhälle med full sysselsättning, hur vi skall kunna trygga välfärdssamhället, hur människorna skall kunna få ett större inflytande över sina arbetsplatser och i samhället som helhet. 1980-talets frågor gäller hur vi skall kunna säkra freden och hur vi skall kunna minska skillnaderna mellan rika och fattiga länder. Det är ju detta som friheten handlar om.

En av de många organisationer, jag vet inte vilken – som ju frodas här – har försökt att organisera något slags telefonterror mot mig. Man satte ut väldiga annonser i tidningarna med nidteckningar av mig och uppmaningen: Ring till honom och skäll! Jag tror att det var bortkastade pengar. Första dagen ringde 19 personer, och därav var 11 mot fonder och 8 för. Bl. a. var det en gammal dam i Sundbyberg som ringde till en av mina medarbetare och sade: "Det var fint att sitta och titta på riksdagens högtidliga öppnande i TV. Där stod statsministern rakt framför hela etablissemangen av borgare och andra." Sedan sade hon: Nu ska vi i arbetarklassen i alla fall få flytta upp ett pinnhål. Även om det inte är så mycket, är det en bit på väg igen." Det kändes härligt att få ett sådant telefonsamtal. Det säger mycket mer än era överord och slagord i löntagarfondsdebatten.

Anf. 12 ULF ADELSON (m) replik:

Herr talman! Tänk om Olof Palme gick upp i talarstolen och sade: Vi värdesäkrar inte pensionerna. Vi har inte råd att värdesäkra pensionerna. Vi sade fel i valrörelsen.

Det vore rakt i stället för att vägra att säga sanningen. I själva verket är

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

Olof Palme stolt och glad över allt vad han åstadkommit. Några självkritiska frågor ställer sannerligen inte Olof Palme. Tvärtom visar han ingen som helst sjukdomsinsikt när det gäller problemen, utan allting är väl beställt i den bästa av alla världar, i den bästa av alla regeringar. Man nästan tror att Olof Palme har blivit kanoniserad av påven i går när man hör honom här.

Ta utlandsskulden! På ett år har denna regering lyckats öka vår samlade utlandsskuld med 60 miljarder kronor. När ni tillträdde var vårt svenska folk skyldigt utlandet 90 miljarder. Nu är vårt svenska folk skyldigt utlandet 150 miljarder kronor. Det var ett av resultaten av devalveringen. Därom nämnde Olof Palme inte ett ord. Jag undrar om han ens känner till dessa siffror – i annat fall skulle de bekymra honom oerhört.

Vilka är era egna lösningar? Jag har hört Olof Palme nu tala ut. Han har på den ena punkten efter den andra sagt att allt skall bevaras som det är – ingenting om sjukdomarna, inga inskränkningar skall göras. Vår nyfikenhet över de besparingar som denna regering skall göra för att minska budgetunderskottet så att det blir mindre än när ni tillträdde trotsar snart alla gränser.

Kammarens ledamöter för i dag en debatt utan att ens ha fått något förslag på riksdagens bord. Vad är det ni har i rockärmen, för alla skall ju tydligen skyddas? Ingen skall behöva vidkännas några inskränkningar, och ändå skall ni spara.

Ni har ansvaret för budgetunderskottet. Det var 75 miljarder när ni tillträdde. Tro mig, vi närmar oss 100 miljarder kronor, och utlandsskulden bara ökar och ökar.

Olof Palme älskar att ta till internationella jämförelser när han talar. Det gör däremot inte Lars Werner, vilket jag har större förståelse för. Lars Werner, det är alldeles riktigt att det är för få som har rösträtt på många bolagsstämmor. Precis som Thorbjörn Fälldin sade vill vi öka antalet personer med rösträtt. Vi vill att var svensk skall få aktier. Inget vore bättre. Men i Statsföretag, Lars Werner, är det en byrådirektör i industridepartementet som har 100 % av rösterna. Det är ju inte precis vad vi vill se i framtiden. Det är inte frihet, Olof Palme. Er politik innebär kollektiv makt i framtiden.

Assar Lindbeck sade att vad vi behöver om vi får kollektiva löntagarfonder i Sverige är en svensk motsvarighet till Solidaritet. Stämmer inte detta till eftertanke?

Hur förtjusande denna dam från Sundbyberg än var som sätter sin tillit till er, så måste ändå orosmolnen hopa sig i ett samhälle där det drar ihop sig till den kanske främsta konfrontationen på många år och där Olof Palme envetet väljer kollektiva lösningar på alla problem.

Skatter och fonder, fonder och skatter är era lösningar. Något annat har jag inte hört. När det gäller frihet har vi inte fått något förslag annat än att ni tror att friheten är som en kortlek: när någon får litet frihet tas den från någon annan. Det är inte så. Frihet råder när vi alla har en chans att etablera oss, förverkliga oss och skapa en framtid utan att regler, myndigheter och politiker bestämmer. Det är frihet, Olof Palme.

Ni underkänner på något sätt vår ideologi och vår uppriktighet. Jag

jämställs plötsligt med någon som med polisbatonger jagade människor för kanske 100 år sedan i Sverige. Så är inte situationen längre, Olof Palme. Ni lever i en drömvärld med ord som saknar förankring i svenskt rättsmedvetande och i medvetandet hos de människor som i Sverige röstar borgerligt. Försök inse att det finns olika åsikter – att vi också vill väl!

Vad som bekymrar mig är att det socialdemokratiska partiet står naket inför framtiden. Det enda ni egentligen föreslagit är kollektiva löntagarfonder. Besparingar värjer ni er emot. Hårda tag och impopulära beslut värjer ni er emot. Ni använder sådana ord som att vi vill människor illa och vill rasera välfärdssystem och trygghet. Det vill vi inte! Men vi försöker rakt och uppriktigt från våra värderingar, som vi kräver respekt för precis som vi skall respektera era, lägga fram konkreta förslag på hur vi skall spara och begränsa vårt underskott, hur vår ekonomi skall komma i balans, hur människor skall få jobb i Sverige. Vi vill också att människor skall ha jobb. Försök inte intala någon något annat!

Men vi saknar ännu denna regerings förslag. Ni har haft 375 dagar på er. Vi väntar nu på era besparingsförslag. Vi väntar på era förslag hur ni skall skapa frihet och framtid i Sverige. Jag tror att vi kommer att få svaret: Vi kommer att få mer skattehöjningar. Vi kommer att få några krusiduller i besparingsfrågan. Vi kommer att få ett svek mot pensionärerna. Och vi kommer att få kollektiva löntagarfonder. I övrigt platt intet! Jo, ord förstås – det kommer vi också att få.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 13 THORBJÖRN FÄLLDIN (c) replik:

Fru talman! Svenska folket bör lägga märke till och lägga på minnet att förslaget om kollektiva löntagarfonder får stöd bara från ett håll – från kommunisterna, från dem som aldrig gör någon hemlighet av eller hymlar med att de är socialister och vill genomföra en sådan samhällsförändring. Det är som sagt värt att lägga på minnet.

Pensionärerna: Den stora skillnaden, Olof Palme, är att vi i valrörelsen sade ifrån att *alla* måste medverka för att ekonomiskt få nationen på fötter – också pensionärerna, dock med den viktiga begränsningen att de sämst ställda skall skyddas. Det var inte vad ni sade. Ni opponerade mot detta och sade rakt upp och ned att pensionerna skulle värdesäkras. Det ni nu är beredda att göra stämmer inte med detta löfte.

Skattefrågan: Det var nog bara Olof Palme som kunde uppfatta det som jag sade här om skatterna som dimridåer. Jag redovisade på en rad områden kalla fakta. Jag redovisade dels hur socialdemokraterna har agerat, dels hur vi ser på finansieringsfrågan.

Arbetslösheten: Nu beskyller Olof Palme mig för att jag skulle bortse från den internationella utvecklingen, trots att jag i redogörelsen för utvecklingen under de år socialdemokraterna har haft regeringsmakten framhöll att allt inte kan läggas regeringen till last. Det är alldeles rätt att den internationella

situationen i dag liksom tidigare måste påverka sysselsättningsläget i Sverige. Men vad jag opponerade emot var att ni inte ville ta hänsyn till detta i valrörelsen utan förespeglade det svenska folket att bara ni fick regeringsmakten så skulle arbetslösheten upphöra, därför att det var min och mina regeringars avsikt att höja arbetslösheten. Det konkreta uttalandet var ju att vi skulle ha för avsikt att höja arbetslösheten. Om detta var sant ur Palmes synpunkt, har han ju haft en högre avsikt än jag, eftersom arbetslösheten och antalet totalt friställda är större i dag.

Sluta att diskutera på de grunderna! Tag i stället och syna vad ni själva sade i valrörelsen och vad ni hittills uträttat! Och försök då inte att krypa bakom en historieber beskrivning för utvecklingen av den svenska ekonomin, som jag menar vara praktiskt taget historielös.

Varför glömmar Olof Palme i sin uppräknings att tala om vad som hände genom oljechockerna? Och framför allt: Varför glömmar Olof Palme att tala om vad som hände för den svenska industrins konkurrenskraft, när man under hans regeringstid fick den högsta kostnadsökning på ett par år som vi någonsin har varit med om, en kostnadsökning i storleksordningen 40 %. Det intressanta, ärade kammarledamöter, var att denna kostnadsökning initierades genom att det var de offentliganställda som fick gå först i denna lönerörelse. Det var den dåvarande regeringen som accepterade att man gjorde upp på den nivån. Detta är omständigheter som Palme väljer att glömma bort när han skall försöka teckna en bild av historien.

Jag kan konstatera att mittenregeringens åtgärder innebar att inflationen kraftigt var på väg nedåt. Vi fick en acceptans på detta av internationella organ. Vi hade också börjat få bukt med budgetunderskottet, och vi annonserade i valrörelsen åtgärder som vi var beredda att vidta, åtgärder som vi senare föreslagit i opposition och som skulle ha sänkt budgetunderskottet ytterligare.

Till sist, fru talman! Olof Palme har varit ute i världen igen och hållit tal, och han sade många bra saker. Får jag citera ur en tidning. Jag hoppas att detta inte är sagt vid något morgonkaffe, utan att det faktiskt är ett korrekt återgivande av vad Olof Palme sagt: "Ord och slagord kan aldrig föda svältande barn. Det vi kan göra nu är att börja ett praktiskt arbete för att skaffa mat till alla. I denna uppgift borde alla människor i världen kunna samarbeta."

Alltså: Praktiskt arbete för att skaffa mat till alla! Är det detta praktiska arbete som här hemma i Sverige skall ta sig det uttrycket att den produktion som motsvaras av vad som framställs norr om Dalälven i fortsättningen inte skall tillföras världens livsmedelsförråd? Är detta de praktiska konsekvenserna? Hur blir det då, Olof Palme, med ord och slagord? Jag instämmer helt – sådana kan aldrig föda svältande barn. Därför är mitt råd: Gör inga experiment på detta område! Handla inte kortsiktigt! Också vi här i Sverige måste besinna att det globala problemet inte är överskott på livsmedel. Det globala problemet är att hundratals miljoner dör av svält.

Anf. 14 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Fru talman! Det intryck som socialdemokraterna, inte minst Olof Palme själv, försökte skapa inför valet var att om löntagarfonderna skulle införas, måste reformen stödas av en mycket bred opinion inom det svenska folket, inte minst näringslivet. Men nu är det inte längre fråga om det. Nu vill man mot övriga demokratiska partier med stöd av enbart kommunisterna driva igenom ett förslag som läggs fram efter en närmast parodisk sommarremiss.

Att hela näringslivet, den övervägande delen av tjänstemännen och betydande LO-grupper är motståndare till fonderna tycks inte betyda någonting.

Man ser ju märkliga kommentarer till löntagarfonderna. I Stockholms-Tidningen i går såg jag ett referat av ett tal av Gunnar Sträng. I tidningen heter det: "Gunnar Sträng ligger lågt med kommentarer om löntagarfonder: Vi har nu ett förslag efter många års vända. Jag tänker inte tala om, om jag tycker att det är bra eller dåligt. Som gammal partiarbetare ställer jag mig bakom det." Jag tycker att det är ett ganska avslöjande uttalande.

Nej, Olof Palme får gå långt för att hitta någon som ger sitt stöd till löntagarfonderna, och han ger sig ända bortom graven och bådär upp Alfred Nobel som något slags socialdemokratisk krutgubbe till försvar för löntagarfonder.

Sa säger Olof Palme att de som står ute i produktionen skall ha del i förmögenhetsuppyggnaden. Ja, det tycker vi, det är en god liberal princip. Och våra förslag till andel i vinst bygger på den tanken: de som arbetar i ett företag får del i förmögenhetsökningen i det företaget. Men löntagarfonderna bygger ju inte alls på den principen. Det är inte de som står ute i produktionen som får direkt del i förmögenhetstillväxten. Det är ju dessutom en handfull funktionärer, långt över de vanliga arbetarna och tjänstemännen, som får ökad makt och talan. Vi vill sprida ägandet – inte flytta över ägandet från en liten grupp till en annan liten grupp.

Jag måste då fråga Olof Palme: Vad är det för fel på systemet med andel i vinst? Är felet att det är ett frivilligt system? Är felet att det finns en individuell anknytning? Är felet att det är knutet till det egna företaget?

Olof Palme talar om vikten av att motverka privat maktkoncentration – men hans enda recept är löntagarfonder. Då måste jag fråga: Varför stödde inte socialdemokraterna t. ex. vårt förslag om begränsningar i den graderade rösträtten för börsaktier? Den chansen fanns så sent som i våras, men folkpartiet blev alldeles ensamt i den frågan.

Nu står Sverige inför svåra och säkert smärtsamma och dess värre alldeles nödvändiga omprövningar. Inget parti har egen majoritet i riksdagen. Hur framtiden skall te sig är fyllt av frågetecken. Olof Palme har som ledare för en minoritetsregering å ena sidan valt att urholka skatteuppgörelsen med folkpartiet och centern sedan LO har protesterat och kommunisterna gjort en grimas. Å andra sidan har han sökt feja kommunisterna rumsrena och därigenom brutit en lång socialdemokratisk tradition att hålla rent mot kommunisterna. Det är anmärkningsvärt för arbetsklimatet i svensk politik.

Olof Palme frågade efter listan över våra besparingar. Ja, det är mycket

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

lätt att svara på den frågan. Jag kan överlämna denna lista. Den fanns i finansutskottets betänkande från i våras. Ett färdigt förslag över de besparingar som vi var och är beredda att göra.

Fortfarande, efter 13 månader, kvarstår frågan: Vilka besparingar vill socialdemokraterna göra? Är det biståndet som skall drabbas; skall man sluta sjunga Internationalen? Är det inte dags snart att tala om konkret vilka besparingar man vill göra? Jag kan för folkpartiets räkning lova, att vi är beredda att medverka i den nödvändiga nedskärningen av statens utgifter, men vi vill göra det med socialt ansvar och utan socialism.

Anf. 15 LARS WERNER (vpk) replik:

Fru talman! Beträffande frågan om kommunister är rumsrena eller inte vill jag bara säga till Wikström, att vi kommunister faktiskt är både helare och renare än folkpartiet.

Palme har sagt tidigare här i dag att det finns tydliga tecken på förbättring. Ja, det är riktigt om man ser Stockholms fondbörs där miljonerna flödar, om man ser bankerna och storföretagens rekordvinster och om man ser spekulationen i mark och fastigheter som frodas. Men för stora grupper löntagare sjunker ju reallönerna för sjunde året i rad. Flera hundra tusen människor är arbetslösa, en halv miljon människor behöver socialbidrag för att klara maten och hyran. Det finns tydliga tecken på förbättring – men på fel ställen.

Arbetslösheten är rekordhög och de ekonomiska orättvisorna ökar. Regeringens devalvering sänkte i ett slag reallönerna med 5–6 %. Avsikten var att höja företagets vinster, att förse företagen med riskvilligt kapital och på den vägen skapa nya arbetstillfällen. Ja, företagets vinster ökade – men investeringarna uteblev i stort sätt. Och vilka slutsatser drar regeringen av det? Måste inte regeringen på något sätt ingripa och använda dessa vinster för att bryta arbetslösheten och skapa nya, varaktiga arbetstillfällen? Hur skall man annars klara av arbetslösheten?

Socialdemokraterna lovade i oppositionsställning att prioritera kampen mot arbetslösheten. Jag säger bara: Gör det – men gör det snabbt.

Till sist till de borgerliga partierna: Deras resonemang i dag är precis sådant att de tycks ha glömt att de satt i regeringsställning under sex år, att de faktiskt har ett visst ansvar för de besvärligheter som finns i dag. Man lät ju oavbrutet arbetslösheten öka, man urholkade ersättningen till de arbetslösa, man drog åt svängremmen för kommunerna och ökade arbetslösheten ännu mer. Det är därför litet svårt att ta de borgerliga partiernas omsorg i dag om de arbetslösa på allvar. Det hade ju varit mycket bättre om ni visat den omsorgen om de arbetslösa när ni satt i regeringsställning.

Jag har ställt frågan förut: Vad vill ni göra åt arbetslösheten? Jo, ni vill fortsätta med nedskärningarna och den sociala nedrustningen. Men det ger inga nya jobb. Det medför ju bara att ännu fler ställs utanför den ordinarie arbetsmarknaden.

Sanningen är att ni står tomhänta i kampen mot arbetslösheten. Ni har inget att komma med för att minska den. Ni har bara nedskärningar,

privatiseringar och angrepp på socialt svaga grupper i samhället att komma med när vi diskuterar arbetslösheten.

Vad ni gör i dag är att ni kritiserar regeringen för att den inte skär ned ännu mer och prutar tillräckligt i statsbudgeten. Men hur långt vill ni egentligen gå?

Skall pensionärerna bli av med hela värdesäkringen? Det är – eller var – ni ju inte främmande för. Vill ni på nytt införa karensdagar? Vill ni ta bort ännu mer av matsubventionerna än regeringen tänker göra? Vill ni ta ifrån ännu fler barnfamiljer deras bostadsbidrag? Eller vill ni ta ifrån kommunerna ännu mer skatteintäkter, så att de tvingas avskeda ännu fler människor?

Hur många miljarder vill ni skära bort i budgeten? Är det 10, 20 eller kanske 30? Och om ni gör det – vad tror ni det får för effekter på sysselsättningen?

I dag står ni här och beklagar de arbetslösa och pensionärerna, samtidigt som ni företräder en politik som – om den skulle genomföras – skulle innebära ännu fler arbetslösa, ännu sämre förmåner för pensionärerna. Det är inte annat än hyckleri att föra ett sådant resonemang, ett år efter det att ni lämnade regeringen.

Anf. 16 Statsminister OLOF PALME:

Fru talman! Jag medger, Ulf Adelsohn, att jag vid denna tid i går träffade påven. Och vid samma tid i dag drabbas jag av Ulf Adelsohn. Den kontrastverkan som därmed uppstår är svår att kläda i ord. Jag får begränsa mig till två: Jösses Amalia!

Till de borgerliga vill jag säga: Ni har varit sura och griniga och, tycker jag, litet förgrämda, och ni har inte kommit med några som helst alternativ.

Jag förstår att det här med svek, det bränner i Thorbjörn Fälldin – efter det här med Barsebäck och att aldrig sitta i någon regering och dagtinga och löftet om 400 000 jobb och 10 000 kr. i vårdnadsbidrag och hans tal om att inte ta pensionen från sin gamla mor.

Vi kan säga att vi i allt väsentligt har klarat precis den politik som vi gick till val på. Det med pensionerna kan man diskutera, men Fälldin bör ju hålla sig till sanningen. Det var 1976 och 1979 som ni gick ut och sade: Vi garanterar värdesäkringen. Och så talade Fälldin om sin mor. Det var detta löfte ni bröt.

Thorbjörn Fälldin sade att vi lovade att arbetslösheten skall upphöra, om det blir en socialdemokratisk regering. Vi har lovat att sätta in all vår kraft, och det har vi gjort och kommer också att fortsätta att göra det. Det här är naturligtvis en av de viktigaste skillnaderna. I allt väsentligt för vi nämligen denna politik. Vi lovade bara fyra ting, och så lovade vi att sätta in all vår kraft på att få ordning på ekonomin.

Till Jan-Erik Wikström vill jag säga att ni ju brukar skryta i efterhand. Jag ser fram emot den dagen då ni plockar fram Gunnar Helén och Carl Tham ur garderoben och säger att det egentligen var de som hittade på det här med löntagarfonder. Litet sanning kommer det att ligga i det.

Vi befinner oss naturligtvis i en brytningstid. Under loppet av några år avgörs synnerligen mycket av vår gemensamma framtid. För att föra ned det

hela till ett mycket enkelt plan: Vad handlar det om för skolpojken Kalle, åtta år? Jo, det handlar helt enkelt om den demokratiska rätten till en god utbildning. Vad betyder det för Ulla, 14 år? Jo, hennes rätt att om något år få ett arbete, om hennes rätt att leva i ett samhälle som bryr sig om just henne. Vad handlar det om för föräldrarna till Åsa, två år? Jo det handlar om deras rätt till stöd från oss andra i den viktiga uppgift de har att uppfostra Åsa, samt ge henne ett bra hem och utvecklande kontakter med andra barn. Och för fru Persson som drabbats av en svår olyckshändelse? Det handlar om hennes rätt till bästa möjliga sjukvårdsresurser, till ekonomisk trygghet trots olyckan. Och för metallarbetare Johansson? Jo, om hans rätt till inflytande och god arbetsmiljö, bra lön, och även delaktighet i det överskott han arbetar ihop till arbetsgivaren. Och för pensionären Tyra Jansson, 72 år? Jo, om rätten till en hygglig och värdesäkrad pension och om rätten till vård, men också om rätten att få klara sig själv så mycket hon någonsin kan.

Allt detta, fru talman, hotas om vi misslyckas i vår uppgift att föra Sverige ur den ekonomiska krisen. Det är mot bakgrund av omsorgen om dessa enskilda människor som vi för vår politik. Respektera våra värderingar, heter det. Ja visst, men ni respekterar aldrig våra. För er handlar socialdemokratin om förföljelse av enskilda människor, om taggtråd och annat sådant. Men det är omsorgen om enskilda människor som gör att vi tycker att ekonomin är så viktig.

Vad är det då som skiljer regeringen från oppositionen i denna viktiga debatt i denna avgörande tid? Det är för det första att regeringen har en trovärdig politik för att föra vårt land ur den ekonomiska krisen, för att slå vakt om rättvisa och trygghet, för att återskapa den starka ekonomin och för att så långt det går skingra framtidsrädslan och skapa framtidstro.

Oppositionen har i dag avstått från sin möjlighet att i denna debatt presentera ett alternativ till regeringspolitiken. I ruinerna av den borgerliga regeringspolitiken återstår i dag ingenting annat än ett envist klankande och ett lika envist nejsägeri.

Det som för det andra skiljer är att regeringens politik bygger på en ideologi, präglad av rättvisa och solidaritet, av pragmatiska reformer, av folklig samverkan. Det borgerliga ideologiska alternativet är präglad av den s. k. nya högerens korthus av inskränkt egoism. Det är ett alternativ som inte håller vad det lovar – det har vi många praktiska belägg för.

Det är ett alternativ som förnekar det egna konservativa arvet. I stället bygger det, enligt min mening, på en rå och vulgär kommersialism.

Under loppet av några år, fru talman, avgörs nu om vi kan rädda det goda samhällets trygghet och samverkan. Och avgörande blir om vi klarar de ekonomiska problemen. Regeringen har skapat en väsentligt förbättrad konkurrenskraft för det svenska näringslivet. Vi har satt in omfattande åtgärder för att klara sysselsättningen. Vi har åstadkommit en helt annan utveckling när det gäller vår balans gentemot utlandet. Vi arbetar med att finna budgetbesparingar och utveckla en politik som kan bringa ned inflationen till 4 % under nästa år. Vi har en strategi som hittills har gett de resultat vi har förväntat oss, i stora drag. Vi har en strategi, som är den enda

som kan bemästra de ekonomiska problemen. Vi har styrkan och tryggheten att delta i denna allmänpolitiska debatt med tillförsikt och med det goda samvete som följer av att vi har gjort vad vi kan, vad som har stått i vår mänskliga förmåga att göra. Vi har gjort ett hyggligt jobb i en svår situation.

De borgerliga tycks i detta läge avstå från att medverka i en i väsentliga stycken framgångsrik politik. Det är att beklaga, eftersom politikens utsikter till framgång skulle vara ännu större med en sådan medverkan. Men det är självfallet de borgerliga partiernas eget val.

Vi lever i en besvärlig politisk och ekonomisk tid. Uppgifterna är stora och viktiga, problemen komplicerade och besvärliga. Det kan vara lockande att fly undan till de grandiosa visionerna. Det kan vara lockande att söka polarisering och konfrontation, att måla i svart och vitt när en eller annan gråton här och var hade varit bättre.

Nu tilltar trängseln där ute till höger på den borgerliga sidan. Kanske förklaras det just av denna lockelse till det enkla och slagordsmässiga, till ideologin för ideologins egen skull. Vi socialdemokrater skall försöka vara på vår vakt mot denna lockelse. Medan ni trängs där ute på högerkanten skall vi söka få till stånd samtal med just dem jag nämnde: med Kalle, Ulla och deras föräldrar, med Åsas föräldrar, med den gamla damen, metallarbetaren och med alla andra medborgare i detta strävsamma land. Och vi skall försöka nå en folklig samling bakom en politik som inte väjer för svårigheterna och de bistra beskederna men som just därför kan ge resultat och rädda ett rättvisans och solidaritetens Sverige.

Ni tycks inte vilja veta av vår utsträckt hand. Ni har väl era motiv, och det är er sak. Men handen är fortfarande utsträckt! Och de vi naturligtvis i första hand hoppas skall fatta den är de stora grupperna av löntagare, pensionärer och barnfamiljer. Det är på dessa grupper varje solidariskt samhälle måste bygga, och de hotas av de stora kapitalägarnas maktkoncentration, som i friheten ser de starkas och rikas och hänsynslösa frihet. Vi söker den frihet som ligger i människors solidaritet och samverkan och hänsyn till varandra.

Anf. 17 Socialminister STEN ANDERSSON:

Fru talman! De tre borgerliga debattörerna har alla beskyllt regeringen för att ha svikit pensionärerna. Det är en beskyllning så osaklig och så oförskämnd att jag ser mig nödsakad att utnyttja min replikrätt.

Regeringen har i höst haft flera överläggningar med pensionärsorganisationerna för att inhämta deras synpunkter på hur de åtaganden de gjorde i fjol höstas skall inverka på pensionerna 1984. Resultatet av de här överläggningarna har på sina håll presenterats så ofullständigt, för att inte säga felaktigt, att det ger en missvisande bild av vad som förevarit.

Det har i sin tur skapat en stark oro hos många pensionärer. Många tror t. o. m. att de skall få sänkt pension. Så blir naturligtvis inte fallet. Pensionerna kommer att höjas!

Efter devalveringen i oktober förra året förklarade företrädare för pensionärerna att pensionärerna "i den svåra ekonomiska kris som Sverige befinner sig i" var beredda att göra samma uppoffringar som andra grupper,

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

dvs. att avstå från kompensation för den prisstegring som föranleddes av devalveringen.

Det var ett besked som, tycker jag, borde ha fyllt oss alla med både beundran och glädje. Det betydde ju att den generation som genomlevt 1930-talets kris med massarbetslöshet och social misär, den generation som tog landet ur den krisen och började bygga Välfärdssverige – just den generationen sade sig vara beredd att på nytt gå i spetsen för att lotsa landet ur dagens ekonomiska kris.

Borgerliga politiker valde i stället att klandra och kritisera pensionärerna.

Överläggningarna nu i höst med pensionärsorganisationerna om hur deras åtaganden skall följas upp har enligt vissa pressuppgifter slutat i ett misslyckande – i ett totalt sammanbrott, som det har hetat på något ställe.

Det är inte sant!

Sanningen är att regeringen och pensionärsorganisationerna är helt överens på de fyra viktigaste punkterna, men oense på två andra.

Vi är för det första helt överens om att skrota det s. k. basheloppindex som en borgerlig regering införde. Detta index innebär att pensionerna år från år systematiskt urholkas. Om den borgerliga politiken hade fått fortsätta skulle en ATP-pensionär om 20 år inte få 65 % utan bara 45 % av lönen i pension.

Vi var för det andra överens om att pensionerna skall värdesäkras, dvs. pensionerna skall i fortsättningen följa konsumentprisindex.

För det tredje förklarade pensionärerna att de var beredda att stå för sitt åtagande att i samma utsträckning som andra grupper avstå från kompensation för devalveringseffekten.

För det fjärde var vi överens om att de svagaste grupperna av pensionärer under alla förhållanden skall skyddas.

På ett par punkter gick emellertid åsikterna isär.

Den första gällde om andra grupper – främst löntagarna – i år har gjort en uppoffring som motsvarar den av konjunkturinstitutet beräknade devalveringseffekten på 4 %. Pensionärerna ansåg att löntagarna inte gjort det.

Från regeringens sida hävdade vi att en jämförelse mellan den reala löneutvecklingen i år och den reala pensionsutvecklingen inte ger något stöd för uppfattningen att löntagarna skulle vara mer gynnade än pensionärerna.

Det är ett obestridligt faktum att medan lönerna i år sjunkit realt, efter en längre period av sjunkande reallöner, har pensionerna ökat med drygt 10 %, dvs. realt förbättrats med ett par procent.

Den andra punkten där full enighet inte kunde nås gällde frågan, under hur lång tid pensionärerna skall göra uppoffringar.

Pensionärsorganisationerna krävde att dessa skulle upphöra den 1 januari 1985.

För regeringen är det naturligtvis omöjligt att ställa ut ett sådant löfte till någon grupp. Visserligen är vi övertygade om att vår politik leder rätt. Vi kommer att få fart på produktion och investeringar. Med ökad produktivitet och ökad tillväxt kommer vi också att kunna lyfta standarden för olika grupper. Självfallet skall även pensionärerna ha sin del av den framtida standardstegringen.

Men att tro att vi skall kunna helt råda bot på den djupa ekonomiska kris som de borgerliga regeringarna försatt landet i redan till den 1 januari 1985 är att vara väl optimistisk!

Däremot kan jag redan nu lova att pensionärerna kommer att få full kompensation 1985 för de prisstegringar som inträffar 1984. Vi kommer alltså inte att räkna av de 1,6 % i prisstegring som Konjunkturinstitutet beräknar att devalveringen skall föranleda 1984.

Min redovisning har gett vid handen att fjolårets överenskommelse mellan pensionärsorganisationerna och regeringen i allt väsentligt ligger fast och skall fullföljas. Detta kommer också till uttryck i den proposition som regeringen inom kort förelägger riksdagen. Pensionerna värdesäkras med ledning av konsumentprisindex och devalveringseffekten frånräknas. Resultatet är att alla pensionärer får höjd pension. De svagaste grupperna skyddas. Det sker genom att ett förskott för den förväntade prisstegringen 1984 betalas dels genom en höjning av folkpensionens grundnivå, dels genom en ökning av pensionstillskotten och handikappersättningen.

Om vi antar att priserna stiger med 8,6 % från november 1982 till november 1983 – det är vad Konjunkturinstitutet förutsätter – kommer pensionerna att höjas enligt följande: En ogift ålderspensionär utan ATP får sin pension höjd med 1 258 kr. Makar med ålderspension utan ATP får sina pensioner höjda med 2 306 kr. En ogift förtidspensionär utan ATP får sin pension höjd med 2 137 kr., och en ogift pensionär med genomsnittlig ATP får sin pension höjd med 1 501 kr. De pensionärer som betalar skatt på sin pension får dessutom genom skatteomläggningen en bestående skattesänkning.

Fru talman! Det är oklokt och olyckligt att använda pensionärerna som slagträ i den politiska debatten, trots att de visat beredvillighet att hjälpa till att föra Sverige ut ur krisen. Vi bör i stället tacka och hedra dem för att de så helhjärtat ställer upp.

Anf. 18 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Ulf Adelsohn uppmanade i sitt anförande gång på gång statsminister Olof Palme att medge att hans regering inte klarar att uppfylla sitt vallöfte om värdesäkring av pensionerna. Men det gjorde inte Olof Palme. Tydligt ansågs han ha behandlat pensionsfrågan så illa att man från regeringssidan fick lov att skicka fram Sten Andersson till undsättning. Det var helt utanför det uppgjorda programmet. Socialministern står ju uppsatt på talarlistan längre ned. Men här var det tydligt bråttom att ta fram honom innan TV-sändningen tog slut.

Obestridliga fakta i målet är följande: Socialdemokraterna har lovat återställd värdesäkring av pensionerna från 1984 plus ett förskottsbelopp fr. o. m. 1983 på 300 kr. Men vad gör man nu? Jo, man upphäver värdesäkringen och sänker förskottsbeloppet till 200 kr. Dessa 200 kr. omfördelas så att de som har lägre pension får något mer. Men effekten av regeringens manipulationer är att värdesäkringen inte återställs. Detta löftesbrott kan Olof Palme och Sten Andersson inte smita ifrån vad ni än kallar det.

Den genomsnittliga pensionären får en ökning av pensionen på drygt 4 % i stället för de 8–9 % som hade blivit fallet om ni hållit ert löfte. Jag tycker det är typiskt för socialdemokraternas uppträdande, i denna fråga som i så många andra, att ni talar om överenskommelser med pensionärerna, när ni i själva verket resonerar med pensionärsorganisationer, som ingalunda talar för alla pensionärer.

Just detta att man använder begrepp som löntagarna och pensionärerna, när man i själva verket tänker på organiserade kollektiv, är typiskt för en socialistisk inställning. När vi moderater talar om löntagare och pensionärer, tänker vi på enskilda människor.

Sten Andersson sade att borgerliga politiker valt att klandra och kritisera pensionärerna. Jag förstår inte var han fått det ifrån. Vad vi gör är att vi klandrar och kritiserar regeringen för att säga en sak och göra något annat.

Anf. 19 THORBJÖRN FÄLLDIN (c) replik:

Fru talman! Inga utläggningar i världen ändrar det faktum att socialdemokraterna i en direkt dialog med väljarna inför valdagen kategoriskt lovade att värdesäkringen av pensionerna skulle återställas.

I denna dialog, herr socialminister, gjordes inga undantag för vare sig devalveringar eller annat som kunde gröpa ur köpkraften i de pensioner som utgick. Det var ett kategoriskt besked till väljarna att värdesäkringen skulle genomföras – punkt och slut.

Ni berömde er av att vara de enda som stod för det här beskedet som ni gav till väljarna i valrörelsen. Det skulle då jämföras med det besked som gavs t. ex. från centerns sida, där vi öppet redovisade att det måste ske inskränkningar också för pensionärskollektivet såsom ekonomin ser ut, dock med särskilt skydd för de sämst ställda.

Det går inte att komma ifrån att det var detta som skedde i valrörelsen. Ni kommer inte ifrån det genom att hänvisa till en uppgörelse med någon organisationsledning. Fakta kvarstår. Ni handlar nu på ett annat sätt än ni lovade i valrörelsen.

Dessutom – och det är allvarligt ur en annan synpunkt – inför ni ett nytt mönster i politiken, när ni försöker träffa överenskommelser om politiska beslut utanför riksdagen. Det är ett klart steg på vägen mot korporativism, och det strider alldeles uppenbart mot en mening i statsministerns regeringsdeklaration, där han högtidligt deklarerade – jag citerar fritt ur minnet – att det är i denna lokal som besluten skall tas och inte utanför.

Men om man förhandlar med organisationsledningar och kommer till riksdagen och säger att man har träffat en uppgörelse som riksdagen måste godta, då inför man ett nytt mönster. Nu är det dess bättre så att ni inte har kunnat träffa någon uppgörelse med pensionärsorganisationerna, och det förstår jag, därför att de känner inte igen vad ni nu kräver, jämfört med vad ni lovade i valrörelsen.

Anf. 20 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är mycket värdefullt att socialministern rycker ut till statsministerns undsättning och särskilt bra att han kan göra

detta medan många många pensionärer direkt i televisionen kan jämföra vad Sten Andersson sade under valrörelsen och vad han säger i dag.

Det var en ganska lång utläggning. Jag undrar hur många av landets pensionärer som egentligen förstod vad Sten Andersson sade. Under valrörelsen var ju budskapet mycket enkelt: full värdesäkring för alla pensioner. Och det löftet gavs – jag såg själv Sten Andersson vid något torgmöte – inte till landets pensionärsorganisationer utan till alla enskilda pensionärer.

Den fråga de sitter och bär på nu och som Sten Andersson kan svara på är: Blir det som Sten Andersson och socialdemokraterna lovade, full kompensation för prisstegringarna? Blir det full värdesäkring för alla pensioner? Ja eller nej?

Anf. 21 LARS WERNER (vpk) replik:

Fru talman! Jag behöver dess bättre inte utnyttja hela tiden. Jag har bara en enda fråga till de tre borgerliga partierna, och den kan besvaras med ja eller nej:

Är ni beredda att garantera pensionärerna full kompensation för prisstegringarna, att värdesäkra pensionerna?

Anf. 22 Socialminister STEN ANDERSSON:

Fru talman! De borgerliga debattörerna fortsätter att tala om svek och brutna vallöften. Till det vill jag bara säga, att om jag vore företrädare för Thorbjörn Fälldins parti skulle jag yttra mig med största försiktighet i det ämnet. Och om Thorbjörn Fälldin inte förstår varför, så återkommer jag gärna med en förklaring – men det är en ganska trist debatt.

Pensionärerna är för livserfarna. Thorbjörn Fälldin och andra, för att låta sig luras. De har upplevt goda och dåliga tider. De vet vad som krävs. De förstår att se fakta tvärsigenom era slagord och invektiv. De vet att vi nu följer den överenskommelse som vi träffat med företrädare för mer än en halv miljon pensionärer.

Det är väl en underlig synpunkt att vi bara träffar ledningen. Då vi träffade en överenskommelse med centerpartiet trodde vi att det var med centerpartiet och inte med Thorbjörn Fälldin, som företrädde centerpartiet; det skulle vara en knackig grund för en överenskommelse.

Här finns en demokratisk uppbyggnad hos alla de tre organisationer vi har diskuterat med. De har naturligtvis återförsäkrat sitt ställningstagande. Och överläggningarna gav det resultat som jag alldeles nyss har redovisat.

Pensionärerna vet av bitter erfarenhet att en fortsatt borgerlig politik skulle innebära långt sämre förhållanden för dem. De vet att ni tog bort värdesäkringen av pensionerna och i stället införde en metod för beräkning av pensionerna som systematiskt år från år urholkar dessa. Systemet är så uppbyggt att efter 20 år med er politik skulle pensionerna ha varit värda 45 % i stället för 65 % av inkomsten.

Pensionärerna vet också att en socialdemokratisk regering uppträder med större respekt för pensionärerna och deras åsikter än vad en borgerlig

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

regering gör. Vi lyssnar till dem och tar del av deras synpunkter innan vi fattar beslut. Det kallar Thorbjörn Fälldin föraktfullt korporativism. Men besluten ligger här. Vi avhänder oss inte vårt politiska ansvar. Riksdagen har kvar sin beslutanderätt. Däremot lyssnar vi på organisationerna och tar del av deras synpunkter.

Ni behandlade dem annorlunda. Jag har hört indignerade företrädare för pensionärsorganisationerna berätta hur de kallades upp till den borgerliga socialministern för delgivning efter det att ett beslut var fattat. Deras åsikter vägrade väldigt lätt. Pensionärerna vet att vi resonerar med dem, men ni dikterar.

Alla de tre borgerliga företrädare som har yttrat sig här vill jag uppmana: Förklara för Sveriges pensionärer varför ni aldrig vid något av de tillfällen då ni kallade upp pensionärerna berättade för dem att er nya beräkningsmetod var så utformad att den obönhörligen och systematiskt skulle försämra pensionerna! Var det kanske därför att ni ville att detta skulle ske i smyg och att det inte skulle märkas, eller finns det någon annan förklaring? Passa på tillfället – det är väl valt. Sveriges pensionärer lyssnar, och de har rätt att få ett besked.

Anf. 23 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Jag måste först återkomma till frågan om korporativism och vem som företräder vem. Det är inget tvivel om att Thorbjörn Fälldin företräder centerpartiet. Han är vald till den rollen av centerpartiets medlemmar, och denna hans ställning är ytterligare legitimerad genom centerpartistiska röster i ett val. Han företräder centerväljare. Men jag är övertygad om att väldigt många av de pensionärer Sten Andersson talar om framför TV-apparaterna inte har en aning om att de har valt någon som heter Lars Sandberg till sin företrädare. Där ligger skillnaden, och där måste socialdemokraterna börja tänka om.

Vi tycker det är bra att även regeringen kommer fram till att de besparingar som måste göras i Sverige för att återställa balansen i vår ekonomi är så stora att de måste beröra breda, för att inte säga alla, grupper i samhället. Det är inte heller detta vi kritiserar. Det är inte det förhållandet att socialdemokraterna säger att här måste göras besparingar även på pensionssidan som vi invänder mot.

Vad vi finner klandervärt och vad vi menar att vi har en skyldighet att belysa är den dubbelmoral som socialdemokraterna gör till sin när de hävdar att de i själva verket står fast vid sin utfästelse att återställa och därefter inte rubba värdesäkring. Vi kan inte hävda någon annan ståndpunkt, för vi har, som Sten Andersson säger, själva varit inne på besparingar vad gäller pensionerna, även om de inte alls har så långtgående effekter som han framställer det.

Kom nu fram och gör det som Olof Palme vägrade att göra! Erkänn att med det förslag som ni nu är på väg att lägga fram och som Sten Andersson så ordrikt har redogjort för blir det en försämring av den värdesäkring i

pensionssystemet som ni i valrörelsen lovade dyrt och heligt att återställa och därefter bevara.

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

Anf. 24 THORBJÖRN FÄLLDIN (c) replik:

Fru talman! Efter Sten Anderssons båda framträdanden står det klart att han och förmodligen hela regeringen anser att man genom en förhandling med en part utanför riksdagen kan befria sig från ett givet, kategoriskt vallöfte. Det är detta som vi hela tiden har kritiserat – dels därför att en sådan förhandling aldrig kan frita socialdemokraterna från vad de sade i valrörelsen, dels därför att detta är ett utslag av korporativism.

Pensionärerna skulle vi använda som slagträ i den politiska debatten, säger Sten Andersson. Och det säger Sten Andersson efter allt vad socialdemokraterna genom åren har åstadkommit i den vägen!

Får jag, fru talman, citera ur ett riksdagsprotokoll:

”— — — regeringen har icke väljarnas mandat att driva en politik som innebär svikna löften mot pensionärerna och ökade sociala och ekonomiska klyftor. I dagens debatt har detta svek mot pensionärerna ytterligare blottlagts.”

För kammarens upplysning vill jag säga att det var en partiordförande som använde bl. a. den här formuleringen som grund för yrkande om misstroensdevotum i kammaren.

Anf. 25 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Fru talman! Vi har i dag samma budskap till pensionärerna som vi hade under valrörelsen – det är ju själva poängen i den här debatten. Vi sade före valet samma sak som vi säger i dag. Det är Sten Andersson och socialdemokraterna som har ändrat sig. Sten Anderssons beskrivning av det han kallar det borgerliga systemet är på många punkter helt felaktig, och det finns anledning att återkomma till den i den mera ordinarie debatten. Men underskatta nu inte pensionärernas fattningsförmåga. Frågan har här ställts rakt på sak: Blir det full värdesäkring för alla pensionärer, vilket ni lovade under valrörelsen? Det är en rak fråga på vilken man kan svara ja eller nej.

Sten Andersson tror att det är vi som har hittat på det här med svek. Han måtte inte ha varit inne i kammaren när jag läste ett utdrag ur ledaren i Metallarbetaren, och därför vill jag gärna upprepa det: ”Och visst rör det sig om ett brutet vallöfte. Olof Palme lovade utan reservationer att pensionärerna skulle få tillbaka sina värdebeständiga pensioner om socialdemokraterna vann valet.” — — —

Det ser inte bra ut att Palme ställer ut vallöften som regeringen sedan inte kan infria. Det räcker inte hur många ursäkter han kan ange. Det gör ett opålitligt intryck i alla fall.”

Det är inte någon talesman för de borgerliga partierna som har sagt detta, utan det är ledarskribenten i Metallarbetaren.

*Allmänpolitisk
debatt*

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 26 LARS WERNER (vpk) replik:

Fru talman! Det handlar ju om Sten Anderssons eventuella svek och poänger i debatten. Till dem som talar om poänger i debatten vill jag påminna om att själva poängen väl ändå är vad pensionärerna egentligen får.

Jag ställde en fråga: Är de borgerliga partierna överens om att garantera pensionärerna full kompensation för prisstegringarna, dvs. värdebeständiga pensioner? Ingen har svarat, och det är naturligtvis avslöjande. De borgerliga partierna vill inte heller garantera värdebeständigheten. Vi anser att pensionärerna skall ha full kompensation, dvs. att pensionerna skall vara värdebeständiga.

Anf. 27 Socialminister STEN ANDERSSON:

Fru talman! Vi följer det löfte vi gav pensionärerna. Vi har avskaffat det orättvisa och smygsänkande pensionsberäkningssystem som ni införde. Vi har på nytt värdesäkrat pensionerna med ledning av konsumentprisindex. Pensionärerna har åtagit sig, och står fortfarande för detta åtagande, att devalveringseffekten skall räknas bort. Det betyder att man redan detta år helt följer konsumentprisindex då man beräknar pensionerna för 1985.

Sedan är det ett borgerligt debattrick att tala om uppgörelser med Lars Sandberg. Nej, det var tre organisationer som vi träffade en uppgörelse med. Och heder åt den pensionsorganisation som kallas borgerlig, vilken efter uppgörelsen med PRO anslöt sig till denna uppgörelse, därför att man ansåg att uppgörelsen var för landets bästa. Den organisationen blev säkerligen litet obehagligt överraskad av att sedan attackeras från det egna hållet.

Får jag nu tro vad ni har sagt då det gäller den här beräkningsmetoden, är förklaringen till att ni införde den här underliga beräkningsmetoden för pensionerna något slags politisk oskuld. Den förklaringen är inte trovärdig, då det är ni som har avgett den. Ni skulle inte riktigt förstå vad ni gjorde.

Jag skall gärna erkänna, att när jag först genomskådade effekterna av ert s. k. basbeloppsindex så trodde jag att förklaringen var okunnighet eller obetänksamhet. Jag trodde att ni i iveren att skära ner utgifterna inte gett er tid att tänka igenom effekterna. Ni visste i beslutsögonblicket inte riktigt vad ni gjorde. Men nu vet jag att jag hade fel. Ni visste fuller väl vad ni gjorde. Ert handlande var ett utflöde av den nykonservativa ideologi som alla de tre borgerliga partierna nu mer eller mindre öppet bekänner sig till. Det är den ideologi som överallt i världen där den praktiseras innebär att samhällets insatser för att skapa social trygghet för vanligt folk drastiskt skärs ner. De välbeställda befrias från skatter, och de har då råd att skaffa sig sin trygghet genom privata försäkringar. Så var det tänkt. Lägre pensioner för arbetare och tjänstemän, privata pensionsförsäkringar åt de bättre ställda.

Detta stämmer väldigt väl överens med moderaternas och centerns allt hårdare attacker mot ATP-systemet. Och tankarna finns utvecklade i moderaternas förslag till nytt partiprogram. Det är inte slumpen, inte obetänksamheten, inte okunnigheten som styr, utan en målmedveten strategi. Och denna strategi bestäms inte av att tiderna är dåliga, utan av att

man tycker att den är principiellt riktig, dvs. ni är beredda att driva den också i goda tider.

Så är då landets pensionärer ställda i en klar och tydlig valsituation. Å ena sidan gäller valet en borgerlig politik, som i såväl goda som dåliga tider leder till försämringar för vanligt folk. Jag tror inte att Jan-Erik Wikström riktigt har satt sig in i detta. Men Jan-Erik Wikström kan gärna komma tillbaka till denna kammare, sedan han ordentligt studerat hur systemet fungerar, och berätta för oss. Här har riksförsäkringsverket och andra trätt fram. Det ligger i själva konstruktionen. Jag kan inte tro annat än att ni har tänkt igenom det. Å andra sidan gäller valet en socialdemokratisk politik, som återställer värdesäkringen av pensionerna och som låter pensionärerna få sin självklara del av de standardförbättringar som är möjliga när vi tillsammans fått landet ur krisen.

Fru talman! Det är en sak som jag måste avbörda mig. Jan-Erik Wikström talade så mycket om kaffedrickande pensionärer och sade bl. a. att landets pensionärer fick kaffet i vrångstrupen när de såg mig i TV. Det kom mig att tänka på Bengt Westerberg, som blev avritad av Tecknar-Anders – jag tror det var han. Då Westerberg fick se vad Tecknar-Anders presterat sade han: "Så där hemsk ser jag väl ändå inte ut! Förresten liknar det Jan-Erik Wikström." Jag skall vara bussig mot Jan-Erik Wikström och inte tala om vad landets pensionärer gör när de ser honom i TV.

Fru talman! Även om det är frestande att fortsätta den här debatten skall jag inte utnyttja replikrätten någon mer gång. Jag vill nämligen så fort som möjligt bereda plats för Kjell-Olof Feldt. Han har en pedagogisk förmåga som jag tror kommer väl till pass. Jag tror att han skall kunna förklara en del av de ekonomiska sammanhangen för dem som har deltagit i denna debatt.

Anf. 28 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! Sten Anderssons inhopps i debatten har gett mig den smält unika möjligheten att få sista ordet i ett meningsutbyte med ett statsråd. Jag skall inte enligt statsministerns sed missbruka den genom att komma med nya angrepp. Jag vill bara konstatera ett par saker. Det föreligger inte någon överenskommelse med t. ex. Sveriges folkpensionärers riksförbund om den lösning som Sten Andersson här har beskrivit. Framför allt vill jag konstatera att inte heller Sten Andersson förmådde erkänna det som efter denna extratur måste vara uppenbart för alla, nämligen att socialdemokraterna inte håller sitt vallöfte att värdesäkra pensionerna.

Fru talman! Riksdagens första allmänpolitiska debatt efter valet och efter socialdemokraternas återkomst till regeringsmakten hölls för ett år sedan. Statsminister Palme och finansminister Feldt beskrev då den stora devalveringen som offensiv och kraftfull.

Nu kan naturligtvis en nedskrivning av ett lands valuta aldrig vara något annat än ett tecken på att landets ekonomi är i obalans. Statsministern har också sedan motiverat reduktionen av pensionernas värdesäkring med att devalveringen framtvingades som en försvarsåtgärd för den svenska kronan.

Enligt en färsk opinionsmätning är näringslivets förtroende för regeringen

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

Allmänpolitisk debatt

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

i ett absolut bottenläge. Fortfarande finns det dock företrädare för särskilt exportföretagen som anser att devalveringen var bra. Exporten har vuxit, industriproduktionen ökar och lönsamheten har blivit något bättre.

Men baksidan av devalveringen är den kraftiga ökning av Sveriges utlandsskuld som nu kan avläsas. På ett år har Sveriges samlade nettoställning mot utlandet försämrats med nästan 60 miljarder kronor. Huvuddelen av skuldökningen har drabbat staten, medan resten faller på företag, banker och kommuner. Devalveringen är den viktigaste men inte den enda orsaken till denna dramatiska försämring. Dollarns uppgång och fortsatt utlandsupplåning för att täcka underskottet i bytesbalansen har också medverkat till att utlandsskulden från halvårsskiftet 1982 till motsvarande tidpunkt 1983 ökat från 90 miljarder till 150 miljarder kronor.

Det krävs alltså mycket av extra importintäkter för att väga upp denna urholkning av vår utlandsställning. Det är inte bara räntorna som skall betalas, utan helst skall skuldbeloppet också amorteras ned. Redan har den högre prisstegringen i Sverige jämfört med våra viktigare konkurrentländer medfört att ungefär hälften av den kostnadsfördel som devalveringen innebar har gått förlorad. Fortsätter det i samma takt, är vi tillbaka i utgångsläget redan före nästa val. Det enda som då uppnåtts är en avsevärt förvärrad skuldsituation. Och då kommer det inte att vara möjligt att upprepa det genidrag som den stora devalveringen påståtts vara, eftersom en sådan åtgärd skulle göra en redan alltför stor utlandsskuldbörda alldeles ohanterlig.

Vid ungefär samma tid som socialdemokraterna tog över i Sverige tillträdde i Danmark en borgerlig minoritetskoalition under konservativ ledning. Med hänsyn till utlandsskulden uteslöt den från början en devalvering. I stället inleddes en inhemsk åtstramning av det slag som vi moderater i valrörelsen hade förordat för Sveriges del.

Trots ett sämre utgångsläge än i Sverige har nu det ekonomiska förfallet i Danmark hejdat. Regeringen har genomdrivit besparingar i statsbudgeten för 1983 på ca 20 miljarder danska kronor. Det beräknade budgetunderskottet blir nästan lika mycket mindre. För nästa år förutses en direkt minskning av underskottets storlek. Under intryck härav har man i stort sett halverat räntan på statsobligationer, som för ett år sedan låg på 23 %. Inflationstakten väntas i år sjunka till drygt 6 %. Den mångåriga nedgången i industrins investeringar har förbytts i uppgång.

I stället för att ta itu med de inhemska balansbristerna började regeringen Palme med att förbättra kostnadsläget gentemot utlandet. Den köpte sig därmed tid. Men denna har inte utnyttjats för åtstramningsåtgärder av det slag som den nya danska regeringen förstått vara nödvändiga för en sjuk ekonomi. Tvärtom har den socialdemokratiska regeringen i Sverige av sina vallöften tvingats att skriva ut medicin som bara kan förvärra sjukdomen.

Under sitt första verksamhetsår höjde regeringen statsutgifterna med 40 miljarder kronor, skatterna med 13 miljarder och budgetunderskottet med ca 15 miljarder. Riksgäldskontoret har nu fullt sjå med att låna upp så mycket som krävs för att täcka det stora utgiftsoverskottet. Under den närmaste

tiden behöver staten låna i en takt av ca 15 miljarder i månaden.

Under september sändes signaler ut från kanslihuset som sade att nu äntligen var det dags att spara. För att förhindra att budgetunderskottet ökar nästa år ansågs det behövas utgiftsnedskärningar på bortåt 10 miljarder och därtill några miljarder i skattehöjningar. Men besparingsarbetet går av allt att döma trögt. Den proposition som var tänkt att ligga på riksdagens bord vid riksmötets öppnande dröjer nu till slutet av månaden. Inom rörelsen går rosornas krig på högvarv. Den besparing som vi här har diskuterat och som alltså regeringen trots sina vallöften avser att utsätta pensionärerna för har utlöst kraftiga reaktioner. Biståndsfolket inom utrikesdepartementet slår larm om finansministerns onda avsikt att nästa år inte höja u-hjälpen.

Förslaget om avindexering är inte mycket värt som besparingsåtgärd. En begränsning av olika indexuppräknningar till 4 % ger ju inte någon utgiftsminskning, så länge inflationen antas stanna vid 4 %. Blir prisstegringen i stället t. ex. 8 %, sparas ändå bara drygt 1 miljard.

Apropå finansministerns planer på att höja skatterna är ju många skattereformer så konstruerade att höjningarna medför en uppgång i konsumentprisindex. Även om jag hyser den största respekt för socialdemokratisk uppfinningsrikedom på skatteområdet, tror jag det blir svårt för regeringen att hitta höjningar av planerad omfattning, som inte omedelbart kastar omkull inflationsmålet.

I detta sammanhang finns det skäl att påminna om att inkomstskatten nästa år stiger med över 2,5 miljarder kronor, därför att skatteskalans inflationsskydd har beskurits. Det skedde som bekant i skatteuppgörelsen den underbara natten 1981 mellan socialdemokraterna, centern och folkpartiet. Denna skatteskärpning skall läggas till den automatiska höjning på 1,5 miljarder som inträffat redan i år, alltså tillhoppa över 4 miljarder.

Socialdemokraterna hotar nu med att de skall minska marginalskattelettnaderna, om de inte får överfinansiera skatteomläggningen på detta sätt. Trots att inflationen under den aktuella tidsperioden redan har kunnat avläsas till över 9 % funderar de på att sänka indexjusteringen från 5,5 till 4 %, kanske ännu mer. Genom att fastställa en orealistiskt låg inflationstakt som utgångspunkt för budgetpolitiken skapar regeringen den ytterst obehagliga situationen att staten tjänar både skatte- och utgiftsmässigt på att inflationstakten drivs upp.

Regeringens skattepolitik bestäms av allt att döma av LO:s utpressningstaktik inför nästa års lönerörelse. Reaktionen har varit skarp från tjänstemännens organisationer, som också vänder sig mot att regeringen – trots intensiv kritik från snart sagt alla andra samhällsgrupper – helt tycks rätta sig efter LO:s diktat i fondfrågan. Så här skrev nyligen den socialdemokratiska förbundsordföranden i TCO-an slutna Handelstjänstemannaförbundet:

”Man talar om att fonddebatten har blivit politiserad, och visst har den det. Men påfallande ofta den sista tiden har fondanhängarnas och deras motståndares uppfattningar om fondernas innebörd sammanfallit. Om det nu är så att denna minsta gemensamma nämnare mellan anhängare och motståndare är riktigt, dvs. att facket på sikt med fondernas hjälp skall ta över

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

makten i näringslivet, blir frågan: När gick man till val med dessa löften? När fick svenska folket ta ställning till denna samhällsförändring som är mer omfattande och för den enskilde mer påtaglig än frågan om utbyggnad av kärnkraften?

Att mot denna bakgrund och med vpk:s hjälp driva igenom fondfrågan vore i praktiken att likna vid en statskupp."

Samtidigt som Sveriges största demonstrationståg gick från Humlegården till Sveriges riksdag för att uttrycka miljoners medborgares fruktan för vad fondsocialism kan betyda för Sveriges ekonomiska och politiska system, stod Olof Palme här i kammarens talarstol och döpte löntagarfonderna till "trygghetsfonder". Ordvalet ligger helt i linje med de tendenser till Orwellskt nyspråk, som ända från början präglade fonddebatten och som för tankarna till det 1984 då fonderna skall påtvingas det svenska folket.

Enligt regeringsförklaringen skall löntagarfonderna skapa trygghet för sysselsättningen, för pensionerna och mot spekulation. Men det stora flertalet löntagare tror inte på denna utlovade trygghet och vill inte ha några fackligt styrda fonder.

Löntagarfonderna skapar inga nya jobb – annat än i skatte- och fondbyråkratin. De vinst- och löneskatter som de skall byggas upp med träffar hårdast lönsamma framtidsföretag, som annars hade kunnat växa.

Fonderna gör inte pensionen större. Den blir inte tryggare heller. ATP-systemet förutsätter ekonomisk tillväxt. Genom att fondsocialismen minskar effektiviteten i ekonomin, äventyras i stället pensionärernas pengar.

Talet om att fonderna motverkar spekulation klingar ovanligt falskt mot bakgrund av föreskriften att de inte skall ta ägaransvar. De skall i stället köpa och sälja aktier på börsen med pengar som de inte själva tjänat ihop, vilket väl om något kan betecknas som transaktionsekonomi.

Fru talman! Jag är övertygad om att 4-oktobermanifestationens reaktion mot socialism och fackligt maktanspråk i vår eftervärlds ögon kommer att framstå som en viktig brytpunkt i Sveriges politiska utveckling. Händelsen har väckt stor uppmärksamhet utomlands. Jag vill sluta med att citera vad en ansedd amerikansk tidning skrev på ledarplats:

"Medan herr Palme talade i riksdagen om att göra Sverige till ett folkhem, demonstrerade människor utanför, uppretade av hans vägran att lägga fonderna åt sidan. De visste vad han aldrig har förnekat. Löntagarfonder är socialism. Inom ett årtionde skulle de kontrollera mellan 10 och 20 % av börsaktierna. – – – Många svenska företag kommer att följa det högteknologiska Datatronics exempel och flytta till USA och andra näringsvänligare miljöer hellre än att stanna kvar och vänta på sådana öppet fientliga övertaganden. Tyvärr är flyttning inte möjlig för de flesta svenskar. Deras enda hopp är en folklig revolt."

Den revolten, fru talman, är på väg. Den kommer att leda fram till en borgerlig valseger 1985 och därefter till fondernas snabba avskaffande. Den kommer att förvandla både den andra regeringen Palme och fondsocialismen till parenteser i Sveriges historia.

Anf. 29 KARIN SÖDER (c):

Fru talman! Gång efter annan möts vi av beskedet att människor i vårt land är djupt oroad för framtiden. Uppteendeväckande många barn och ungdomar upplever att tillvaron är meningslös. De säger att de saknar tro på framtiden. Det är lätt att förstå det här missmodet. För vad har man för framtid när man inte kan få ett jobb? Tron på det egna människovärdet sviktar självfallet när man känner att man inte behövs någonstans.

Kvinnorna som under de senaste sex sju åren fått ett allt stabilare fotfäste på arbetsmarknaden – de blev de facto 200 000 fler – känner nu hur remmarna dras åt allt hårdare kring deras traditionella yrken och hur det blir allt svårare att kunna komma in på för kvinnorna ovanliga arbetsplatser.

Ungdomar som inget hellre vill än att göra rätt för sig förvägras rätten till arbete. För oss i centern är därför, som framgått av debatten tidigare här i dag, arbetet med att få bukt med arbetslösheten en av de allra viktigaste uppgifterna. Där går den första försvarslinjen mot social utslagning och psykisk såväl som andlig misär liksom för en restaurering av landets ekonomi.

Jag är säker på att många med besvikelse ser på regeringen Palmes första regeringsår och erinrar sig hur det var för drygt ett år sedan, då vi nästan dagligen matades med beskedet från Olof Palme: Vi skall klara jobben.

Och på olika håll trodde man naturligtvis att det var deras jobb det var fråga om, och så gick det som det gick med både arbetet och valsegern.

Det finns alltså all anledning att nu fråga: Vad är ett socialdemokratiskt vallöfte värt?

Ett av svaren som svenska folket har fått är införandet av löntagarfonder, som hämmar investeringsvilja och nytänkande och som kväver den initiativlust, som ger nya jobb.

Vi har en mycket hög arbetslöshetssiffra i dag – 177 000. Arbetslösheten skall diskuteras senare, så jag går inte närmre in på detta område. Men jag vill betona, att detta faktiskt rör sig om fördelningspolitik – hur man fördelar jobben, det som ger trygghet och glädje i tillvaron.

Det blir också allt tydligare att vi måste betrakta det som en fördelningspolitisk fråga hur vi värderar det arbete som utförs i hemmet eller i föreningslivet utan ersättning. Vilket egenvärde ger vi dessa människor? De olika politiska partiernas uppfattning om värdet av vård av egna barn i hemmet är ju ett exempel på de stora meningsskiljaktigheter som råder i de fördelningspolitiska frågorna. Ett för socialdemokraterna graverande exempel på nedvärdering av hemarbetet är Doris Håviks uttalande att sjukersättningen till hemarbetande är en föråldrad kvarleva som måste tas bort. Från centerns synpunkt är det summan 8 kr. som är föråldrad – inte det förhållandet att ersättning utgår. Tvärtom borde denna summa avsevärt höjas för att den i någon mån skall kunna täcka de behov som uppstår vid sjukdom för hemarbetande.

Är detta socialdemokraternas officiella inställning, måste man fråga sig. Vart har socialdemokraternas traditionella vaktsläende om alla människor i vårt land tagit vägen? Är detta bekräftelsen på att enligt modern socialdemo-

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

krati en del människor skall stå utanför grundtryggheten? Säkert ställer sig de pensionärer som utträtt ur ATP samma fråga: När skall vi, som centern föreslagit, få pensionstillskott som alla andra utan ATP?

En annan för oss i centern mycket viktig fråga är att positivt värdera vården av små barn i hemmet i form av en vårdnadsersättning. Barnen är vår viktigaste tillgång – vår framtid. Att ge dem en trygg start i livet är ett stort ansvar, i första hand för föräldrarna. Men de behöver samhällets stöd för att kunna välja den form som passar varje familj bäst. Vi måste därför ha en vårdnadsersättning som gör det möjligt för en förälder att helt eller delvis vara hemma medan barnen är små. Samtidigt måste barnomsorg i daghem, familjedaghem, öppna förskolor och deltidsförskolor byggas ut.

På samma sätt som vi vill ge familjerna valfrihet vill vi också ge kommunerna möjlighet att ordna barnomsorgen på ett flexibelt och obyråkratiskt sätt.

Det är med förvåning som vi tog del av socialministerns förslag till nya bidragsbestämmelser som innebär en fortsatt byråkrati - trots allt frihetstal från civilministern. Man undrar om det är företrädare för samma regering som talar. Vad värre är, det innebär att deltidsförskolorna inte kommer att få några statsbidrag, dvs. en nedvärdering av de barn som inte är i daghem utan bara i lekskola.

Likaså innebär det en snedfördelning som missgynnar glesbygd och regioner med få arbetstillfällen. Det är tyvärr ett bevis för att socialdemokraterna är kvar i sitt gynnande av de tätbefolkade regionerna och att de fortsätter att missgynna familjedaghem och daghem i föräldrasamverkan. Det ges litet utrymme för till de olika städerna och bygderna anpassade lösningar. Det system som riksdagsmajoriteten före valet antog hade gett större rättvisa och stora möjligheter till anpassning till lokala behov. Vi kommer att framhärda med förslag för en rättvis fördelning som kommer alla barn till godo. Och jag tror att vi kommer att segra till sist. Fördelningspolitik gäller ju också fördelningen mellan regioner och grupper av människor, inte enbart mellan individer.

Centerns historia visar på en stark fördelningspolitisk profil. För att ta ett exempel så talade man under 1940-talet om att socialpolitiken behövde nydanas. Bondeförbundet ville ersätta socialvården med en "brett lagd socialförsäkring" – en reform som skulle vara "rättvis" och skulle skänka "trygghet åt var och en som varaktigt eller för längre eller kortare tid blivit ur stånd att försörja sig själv eller dem mot vilka han har försörjningsplikt".

Det är vår ideologi, som lades fast då och fick den här formen. Vi behöver inte ta fram – som har sagts tidigare – några lik ur garderoben, utan detta är den ideologi som vi lever efter i centerpartiet i dag: en grundtrygghet för alla människor, en fördelningspolitik som gäller rättvisa åt alla.

Ibland har vi kritiserats för att den ideologin är för dyr, i andra sammanhang för att vi ger för litet åt den enskilde. Ibland undrar man om centerpartiet är det enda parti som på allvar är berett att söka minska de trygghetsklyftor som i dag existerar – de är mycket stora. Vi kunde under regeringstiden med olika metoder minska dessa klyftor och förbättra för dem

som hade det sämst ställt, men det innebar uppoffringar för dem som hade det bäst ställt. Sedan kan den nuvarande socialministern säga vad han vill i den här frågan – detta är ett faktum.

Något annat som jag skulle vilja understryka är detta: Den offentliga sektorn är stor och växande. Och det är självfallet ett bekymmer för finansministern, som sitter här, att få debet och kredit att gå ihop när de olika departementen helt naturligt har sina krav på att få som de tycker viktiga frågor lösta.

Vi i centern menar att vi skall ha en stark offentlig sektor. Medborgarna har tillsammans ett solidariskt ansvar för varandra. Men samhället får inte förkväva mångfalden och enskilda initiativ.

Ökningstakten i de offentliga utgifterna är hög och budgetunderskottet alltför högt. Vi vet att vår utlandsskuld är oerhört stor. Då måste vi spara – men vi måste spara rättvist.

I decennier har vi ägnat oss åt att fördela en tillväxt – vi hade ett överflöd. I dag måste vi på ett helt annat sätt gripa oss an problemen. Under regeringarna Fälldin utvecklades en politik för hur sådana situationer skulle mötas. Det gäller att förena fullt samhällsekonomiskt ansvar med en intensiv omsorg om de grupper som har det svårast att värja sig mot nya påfrestningar.

Tiden medger inte att jag tar fram så många exempel på detta. Men jag kan nämna några.

När vi höjde patientavgifterna infördes samtidigt ett högkostnadsskydd. När de i dag så ofta omtalade indexberäkningarna för pensionerna ändrades, ökades samtidigt pensionstillskotten, till förmån för de sämst ställda pensionärerna och de handikappade. Vi höjde procentsatsen vad gäller handikappersättningen för att därmed komma de här grupperna till mötes.

Det är inte så som Sten Andersson sade här tidigare – nu har han lämnat kammaren, vilket är olyckligt – att centern attackerar vårt välfärdssystem. Det är ett befängt påstående. Hela vår historia visar att vi har slagit vakt om människorna i samhället, de som behöver vårt stöd. Men det som uppenbarligen skiljer oss i dag från socialdemokraterna är att vi faktiskt vågar skära när det gäller de högsta ersättningarna för att få någonting att ge dem som är sämst ställda. Det är en positiv fördelningspolitik – att ha mod att ta ansvar i en svår tid.

Det är vår förhoppning att den filosofi som vi utvecklade under den här tiden får fortsätta under den socialdemokratiska regeringen. Men vi visste ju redan när ni befann er i oppositionsställning att ni band er vid sådana löften att det var näst intill omöjligt att fortsätta den planerade ekonomiska politiken. Jag misstänker emellertid att finansministern önskade att man hade agerat annorlunda och inte skapat sådana problem som ni har i dag.

Jag skulle med exempel från olika tidningar kunna visa hur man värderar våra insatser. Trots socialministerns uttalande tidigare i dag skall jag nämna vad HCK skrev i ett av de senaste tidskriftsnumren. De som deltagit i förhandlingarna sade att de inte ville vara några brickor i det politiska spelet –

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

Allmänpolitisk debatt

ett besked så gott som något om att man inte i alla avseenden tycks ha deras stöd.

I fråga om fördelningspolitik gäller det naturligtvis också att fördela våra tillgångar globalt. Varje dag dör omkring 40 000 barn av undernäring och sjukdom. De överlevande får ofta livsvariga skador. Tusentals barn far illa i flyktingläger och där krig går fram. Många miljoner, både kvinnor och män, lever i misär och drar sig med möda fram från dag till dag. Jag vill upprepa vad som har sagts tidigare här i dag. Olof Palme sade ju i Rom att ord föder inga svältande. Jag hoppas att han också kommer ihåg detta när han kommit hem. Vi blir ju förskräckta när vi ser hur man i framtiden tycks vilja hantera biståndspolitiken: man går ifrån våra biståndsmål. Vad Olof Palme sade i Rom förpliktar när det gäller biståndsområdet liksom också beträffande jordbrukspolitikens område.

Risken är stor att man genom det här agerandet också undergräver tilltron till vårt engagemang för fred och nedrustning, ett arbete där vi har ett stort ansvar med hänsyn till den aktiva strävan som freds rörelsen manifesterar. Det är viktigt, därför att sambandet mellan en rättvis fördelning av världens samlade tillgångar och möjligheten till fred och frihet är så uppenbar.

Fru talman! När det blåser upp orosmoln i världen är det angeläget att den nordiska länderfamiljen håller samman. Att det nordiska samarbetet bärs upp av ett brett folkligt stöd ger den opinionsundersökning som Nordiska rådet nyligen genomförde bevis för. Särskilt när det gäller tre områden – bevarandet av miljön, försörjningen på energiområdet och sammanhållningen i internationella samarbetsorgan – uttalades önskemål om intensifierad nordisk samverkan. Med det här stödet från opinionen i ryggen är det också vår skyldighet som politiker och som medlemmar av Nordiska rådet och ministerrådet att verkligen ägna de här frågorna den tid som krävs.

Det förekommer ibland kritik. Senast hävdade Pehr Gyllenhammar vid en intervju i Svenska Dagbladet att det nordiska samarbetet nått ett lägvattenmärke. Jag tycker att detta är en stor överdrift. Arbetet fortskrider metodiskt, ibland långsamt, men det sker ändå ett stort och viktigt arbete. Vi håller just på med att utreda hur vi i framtiden skall kunna arbeta bättre. Snart kommer det också att läggas fram ett förslag om effektivare samarbetsformer. Jag tror att detta kommer att bli av stor betydelse för det nordiska samarbetet i framtiden.

Jag blev glad när jag läste regeringsdeklarationen, eftersom det står att regeringen Palme tänker vidareutveckla det initiativ som regeringen Fäldin på sin tid tog till "avkrångling" av den nordiska samhandeln under rubriken Norden som hemmamarknad. För de små och medelstora företagen är det av stor vikt att gränsrestriktionerna minskar. Rörligheten för varor är viktig. Inte minst betydelsefullt är att liberaliseringen av kapitalrörelserna i Norden får fortgå. Ett steg i den riktningen är väl planerna på en friare norsk-svensk aktiehandel, som det på sistone talats rätt mycket om. Att det svensk-norska samarbetet vidareutvecklas ser vi, som satt med i regeringen då energi- och energiavtal mellan dessa båda länder undertecknades i mars, naturligtvis med tillfredsställelse.

Att slå vakt om den fria arbetsmarknaden, passfriheten och rätten till bibehållande av sociala förmåner vid flyttningar inom Norden är alltid en lika angelägen uppgift. Vi får ta itu med frågan om det nordiska medborgarskapet och andra viktiga frågor. Det är betydelsefullt för säkerheten i Norden att vi fortsätter med ett intimt samarbete.

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 30 BJÖRN MOLIN (fp):

Fru talman! I den allmänpolitiska debatten för ett år sedan – efter valet och regeringsskiftet – gav den då nytillträdde finansministern Kjell-Olof Feldt en karakteristik av de då gångna borgerliga årens politik. Jag ser att finansministern inte är här, men jag hoppas att han kommer ihåg vad han sade för ett år sedan. Annars har han möjlighet att läsa det i protokollet. Han sade på följande sätt, i en karakteristik av de borgerliga åren: "arbetslösheten skulle också drivas upp så att löntagarna blev mjuka i sina krav. Det skulle – så var strategin – pressa ned reallönerna och öka lönsamheten och med större vinster skulle investeringarna börja öka igen och därmed processen ta fart. – – Det här förvärrades av att åstramningspolitiken också misslyckades med att hålla budgetunderskottet under kontroll".

Så långt citatet av Kjell-Olof Feldt. Det är en sammanfattande bild av den kritik som socialdemokraterna riktade mot de tidigare borgerliga regeringarnas ekonomiska politik. Huvudpunkterna i denna kritik var alltså: stigande arbetslöshet, sänkta reallöner, otillfredsställande investeringar och oförmåga att hålla budgetunderskottet under kontroll. På dessa avgörande punkter skulle, menade Kjell-Olof Feldt, en socialdemokratisk regering medföra avgörande förändringar i positiv riktning.

Låt oss nu se vad ett år av socialdemokratisk politik har inneburit. Arbetslösheten fortsätter att öka kraftigt. I augusti i år uppgick antalet arbetslösa till 180 000. Under hela 1983 har arbetslösheten legat på en högre nivå än under 1982. Vilken jämförelsetidpunkt man än väljer kan man konstatera att arbetslösheten under den socialdemokratiska regeringen varit högre än under de tidigare icke socialistiska regeringarna. Den successiva återhämtningen av svensk ekonomi, framför allt kännetecknad av en stark ökning av exporten, har således icke medfört någon minskning av arbetslösheten.

Reallönerna har fortsatt att sjunka sedan den socialdemokratiska regeringen tog över för ett år sedan. Detta har i sin tur medfört en minskning av den privata konsumtionen, som för första halvåret i år uppgick till 3 % och som satt sina spår i en minskad omsättning i detaljhandeln med minst 2 % räknat i volym.

Detta sammanhänger självfallet nära med prisutvecklingen, och här kan konstateras att den socialdemokratiska politiken definitivt fört upp Sverige i den övre hälften av länder när det gäller inflationstakten. Under de sista månaderna av den tidigare regeringen sjönk inflationen under genomsnittet för industriländerna i Västeuropa, medan vi alltsedan regeringsskiftet har haft en inflationstakt som har legat högre än inflationstakten i allmänhet inom OECD-området. Några tecken på en minskad prisstegringstakt i

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

Sverige föreligger inte. I augusti steg konsumentpriserna med en halv procent, och det var sjätte månaden i följd som ökningen från föregående månad låg högre än ett år tidigare. Det är nu sannolikt att inflationen för hela 1983 kommer att stanna på över 9 %, vilket är väsentligt högre än i flertalet andra industriländer i Europa. Det är egentligen bara i ett av dessa länder som man har en klart högre inflationstakt än Sverige, och det är inte oväntat i det socialistiskt styrda Frankrike. Och de senaste månaderna har inflationsgapet mellan OECD och Sverige ökat.

Detta konstaterande bidrar självfallet till att undergräva trovärdigheten i regeringens inflationsprognos för 1984 om 4 %. Det finns nu all anledning att på nytt varna för att inflationstakten återigen skall stiga, och stiga över det i samband med skattereformen magiska talet 5,5 %.

Inte heller investeringssituationen är ljus. Sanningen är att industriinvesteringarna sedan regeringsskiftet har sjunkit. I år beräknas investeringarna ligga 5 % under 1982 års redan mycket låga investeringsnivå. Den senast tillgängliga investeringsenkäten tyder på en fortsatt minskning av investeringarna under 1984, även om man här kanske kan hysa förhoppningen att vi under 1984 i vart fall skall kunna nå upp till 1981 års i sig otillfredsställande nivå.

Det är bara på ett område som man kan redovisa en positiv trend sedan regeringsskiftet för ett år sedan. Det gäller utrikeshandeln, som första året resulterade i ett kraftigt överskott – större än vad man förutsåg i budgetpropositionen i januari. Det finns dock anledning att varna för att en del av den här glädjande positiva förändringen av handelsbalansen är av säsongsmässig karaktär. Under augusti i år redovisades ett betydande underskott i handelsbalansen, på ca tre och en halv miljard kronor, vilket bara är obetydligt bättre än föregående år. Man skall då hålla i minnet att augusti månad alltid är en minusmånad i utrikeshandeln. Men självfallet finns det anledning att räkna med att de genomförda devalveringarna skall ge en positiv effekt på utrikeshandeln även under andra halvåret i år och att bilden framför allt skall bli mycket mer positiv än under det sista kvartalet förra året, då ju devalveringens kortsiktiga effekter på "terms of trade" fick ett omedelbart genomslag i ett underskott i handelsbalansen.

Så till den sista punkt som Kjell-Olof Feldt nämnde i sitt anförande i allmänpolitiska debatten för ett år sedan, nämligen utvecklingen av budgetunderskottet och statsskulden. Här är det nu enkelt att konstatera att den socialdemokratiska politiken har medfört en fortsatt ökning av såväl budgetunderskottet som statsskulden och att budgetunderskott och statsskuld vuxit i snabbare takt än under de gångna åren. Räknat på en tolv månadersperiod från augusti förra året till augusti i år steg statsskulden med 86 miljarder kronor, varav 36 miljarder gällde utlandsskulden. Och budgetunderskottet kan under det just avslutade budgetåret beräknas ha uppgått till närmare 90 miljarder kronor.

Fru talman! Den statistik som vi nu har framför oss över ett års socialdemokratiskt ekonomisk-politiskt fögderi är inte uppmuntrande. Regeringen har förvisso inga skäl att slå sig för bröstet. Tvärtom – på just de

punkter där socialdemokraterna kritiserade de tidigare regeringarna på den ekonomiska politikens område har utvecklingen varit påtagligt negativ. Arbetslösheten har fortsatt att stiga, reallönerna har sjunkit, industriinvesteringarna har inte skjutit fart och budgetunderskott och statsskuld är alltjämt förfärande höga. Denna negativa utveckling har ägt rum trots att den ekonomiska utvecklingen i omvärlden delvis har gynnat Sverige och medfört en ökad efterfrågan på svenska produkter. Mot denna bakgrund måste man ställa sig frågan: Vilka trender har egentligen ägt rum i svensk ekonomi sedan oktober 1982? Vilka resultat kan Kjell-Olof Feldt egentligen i dag redovisa?

Fru talman! Socialdemokratin gick för drygt ett år sedan till val med en serie av löften. Det var först och främst de s. k. fyra vallöften, som efter valet visade sig vara de löften som man avsåg att hålla. Det var i övrigt en mycket lång serie av vidlyftiga utfästelser om ökade insatser på olika områden. Trots att bara en liten del av dessa vallöften har förverkligats i regeringsställning har alltså effekten på budgetunderskottet blivit betydande. Det faktum att regeringen upphävde vissa viktiga besparingar som beslutats av riksdagen på våren 1982 medförde en betydande ökning av budgetunderskottet. Ett antal industripolitiska satsningar under föregående budgetår ledde likaledes till en betydande ökning av budgetunderskottet.

Många andra vallöften har över huvud taget inte aktualiserats sedan socialdemokraterna kom till makten. Det gäller t. ex. löften om kraftigt ökat byggande av vägar, broar och bostäder. Och barnfamiljer och pensionärer står i dag undrande inför de många olika turer om pensioner och barnstöd som spelats upp på den politiska scenen. Slutsatsen är given – den har också dragits tidigare här i debatten: Den lättsinniga löftespolitiken tålde helt enkelt inte konfrontationen med den krassa ekonomiska verkligheten.

Den havererade löftespolitiken har emellertid också sin betydelse ur principiellt demokratisk synvinkel. I en demokrati som Sverige får människorna vart tredje år utöva inflytande genom att välja mellan olika politiska partier. Dessa partier tillhandahåller åsiktspaket som människorna kan värdera. Om denna demokratiska process skall fungera krävs självfallet att de åsiktspaket som partierna erbjuder väljarna under valrörelsen också är de som man förverkligar om man får väljarnas stöd. Att i stor skala och planerat svika sina vallöften medför helt enkelt att den demokratiska processen sätts ur spel.

Det är från denna utgångspunkt man bör granska den diskussion om värdebeständigheten av pensionerna som vi här har lyssnat till.

Det är uppenbart att socialdemokraterna nu avser att urholka värdebeständigheten i pensionerna långt mer än vad som blivit följden av vårt förslag, som utsattes för ett så våldsamt bombardemang under valrörelsen 1982. Jag reagerade kraftigt mot ett uttalande av socialminister Sten Andersson tidigare i dag, när han påstod att det förslag som mittenregeringen presenterade våren 1982 skulle leda till att pensionsnivån sänktes från 65 till 45 %. Det, fru talman, är en ren osanning.

Under hänvisning till devalveringens prishöjande effekt har regeringen nu

föreslagit pensionärsorganisationerna att räkna av 4 % på den prisstegring som ägt rum i år och som skulle föranleda motsvarande procentuella höjning av pensionerna under nästa år. Till råga på allt har man försökt få pensionärsorganisationernas godkännande av att denna s. k. devalveringsreduktion av pensionerna också skall gälla efter 1984. Det är förståeligt att det här förslaget blev väl magstarkt också för PRO. Och inte lär väl pensionärerna ha blivit lugnare av vad Sten Andersson sade för en stund sedan i debatten.

Det är, fru talman, egentligen bara på en punkt som socialdemokraterna har en oförändrad linje sedan före valet, och det är i fråga om införandet av kollektiva löntagarfonder.

Socialdemokraterna vet egentligen bara en enda sak om de kollektiva löntagarfonderna, och det är att de skall införas i Sverige fr. o. m. nästa år. De vet inte vad fonderna skall vara bra för – motiven har växlat lika fort som höstlöven nu singlar till marken. Först var det näringslivets kapitalförsörjning som skulle lösas genom fonderna. Men nu har det visat sig att det problemet har löst sig ändå, framför allt genom skattesparandet och den därmed livliga utvecklingen på börsen. Det dagsaktuella problemet är ju inte brist på kapital.

Sedan var det stabiliseringspolitiken och den solidariska lönepolitiken som skulle stödjas genom fondsystemet. Men både LO:s och löntagarfondsutredningens utredning visar att lönerna inte stiger mindre därför att pengar samlas i kollektiva fonder.

Så var det den ekonomiska demokratin som skulle införas genom fonderna. Men inte får den enskilde löntagaren större inflytande på sin arbetsplats genom att 25 fackliga ombudsmän sitter i styrelserna för några löntagarfonder. Det senaste argumentet är att de kollektiva fonderna skall stödja pensionssystemet. Men pensionsutbetalningarna beror inte på vilka kollektiva fonder som finns utan på landets produktionsförmåga och på viljan att hålla avgivna löften.

Socialdemokraterna kan faktiskt – efter tio års utredande – i dag inte ge besked om de tycker att fonderna är små och oskyldiga eller om de är en patentmedicin som kan uträtta storverk.

I TV-programmet Pejling för en tid sedan menade Kjell-Olof Feldt att det var löjligt av näringslivet och de borgerliga att oroa sig över fondernas inverkan på ekonomin. De skulle minsann inte medföra några stora förändringar någonstans, utan de var bara ett smärre inslag i krispolitiken.

När man hör LO-företrädare, t. ex. Stig Malm, låter det emellertid annorlunda. Då är de kollektiva fonderna ett stort och viktigt steg.

Ingenting tycks nu hindra socialdemokraterna från att trumfa igenom förslaget om löntagarfonder med kommunisternas hjälp. Det är i själva verket anmärkningsvärt och för Sveriges vidkommande ganska unikt att man på detta sätt hastar igenom ett förslag som är så dåligt förankrat hos medborgarna. Stora delar av de fackliga organisationerna, hela näringslivet, den samlade borgerliga oppositionen och en stor folkmajoritet är inte bara likgiltiga för förslaget – de är också aktiva motståndare till det. Och detta förslag kommer från en regering som har talat om "den utsträckta handen",

om vilja till samförstånd, och som i valrörelsen lovade att man före beslutet skulle lyssna på och ta hänsyn till andra opinioner.

Nej, fru talman, det föreliggande förslaget och det sätt varpå det skall genomföras vittnar i stället om att regeringen nu medvetet har valt konfrontationens väg. Det är en beklaglig utveckling.

Anf. 31 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Fru talman! Om den nuvarande utvecklingen i vårt land fortsätter, finns det stor risk för att det gamla överhetssamhället kommer tillbaka, det samhälle som helt byggde på de rikas och välbesuttnas intressen och där de som inte lyckats slå sig fram skulle stå med mössan i hand och bocka. Det är ett samhälle där alla medborgare *inte* har rätt till fri undervisning, fri sjukvård och en ordentlig pension, utan tvingas vara beroende av framgång eller nederlag i konkurrenskampen och av privat välgörenhet. Det är det samhälle som högerkrafterna med Svenska arbetsgivareföreningen och moderaterna i spetsen kämpar för.

Om den nuvarande utvecklingen i vårt land fortsätter, finns det stor risk för att friheten inskränks för majoriteten av Sveriges innevånare. Om högerkrafterna lyckas i sina ansträngningar att, som det heter, privatisera skolor, sjukvård, ja allt som nu sköts i offentlig regi utom kyrkan, polisen och försvaret, då betyder det minskad frihet för lönarbetare och bönder. Men friheten ökar för kapitalet, för de stora egendomsägarna, för höginkomsttagarna som har råd att använda privatskolor och privatsjukhus.

Visst finns det brister i det samhälle som brukat kallas välfärdsstat. Men de största bristerna beror ju inte på att storkapitalet har för litet att säga till om, utan tvärtom på att storfinans och monopol har för mycket makt. En sådan grundläggande rättighet som rätten till ett meningsfullt arbete för alla är därför inte förverkligad.

Det finns emellertid också brister som sammanhänger med att statsapparaten i den historiska utvecklingen blivit den form genom vilken den sociala solidariteten skulle genomföras. Stat och kommun är de gemensamma organen för att garantera undervisning, sjukvård, socialvård osv. Men statsapparaten var ursprungligen och är fortfarande till sin kärna en våldsmakt för att säkra det ekonomiska systemets fortbestånd och de härskande klassernas herravälde. Den borgerliga staten har utvecklat en byråkratisk organisation som svällt alltmera. Stat och samhälle är inte samma sak. Och det är inte arbetarrörelsen som skapat den nuvarande statsapparaten.

Socialister och kommunister beskylls ju ofta för att ha inställningen att staten skall bestämma allt. Delvis har de sig själva att skylla. De har länge försummat att framhålla den ursprungliga socialistiska tankegången att staten under utvecklingens gång skall dö bort, försvinna och ersättas med en förvaltning av ting och ledning av produktionsprocessen. Arbetarrörelsen har i stället accepterat den borgerliga staten och försökt att bygga ut den. Arbetarrörelsen har försummat att utveckla nya former för en solidarisk samverkan mellan människorna. Kooperationen var emellertid en sådan

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

ansats. Folkrörelsernas verksamhet över huvud taget är en annan. Självverksamhet och självstyre i solidarisk samverkan mellan människorna måste vara arbetarrörelsens svar till högerkrafternas agitation för det kapitalistiska klassamhället.

Men om detta är riktigt, måste det få konsekvenser också i den aktuella politiken. Demokratin måste utvidgas och befästas genom att arbetare och tjänstemän erövrar ett avgörande inflytande över sina arbetsplatser. Jämlikheten måste ställas som det centrala målet i fördelningspolitiken. Vi måste framför allt satsa på olika former för samverkan mellan människorna i kampen för att utrota arbetslösheten. De boende i olika kvarter och stadsdelar måste tillkämpa sig bestämmanderätt när det gäller gemensamma angelägenheter. Den ekonomiska politiken kan inte få utformas så att den tillfredsställer storfinansens intressen.

I den agitation som bedrivs från Svenska arbetsgivareföreningen och närstående kretsar har man påstått, att bara kapitalets vinster ökar så ökar också investeringarna och förbättras sysselsättningen. Den socialdemokratiska regeringen har hakat på denna tankegång. Nu stiger vinsterna kraftigt inom näringslivet. Så gott som alla börsföretag räknar med vinstökningar på 50–100 % mellan 1982 och 1983. Det sammanlagda driftöverskottet inom näringslivet beräknas i år öka från 49 till 65 miljarder kronor. Men trots denna kraftiga vinstökning fortsätter industrins investeringar att sjunka. Det visar hur eländig den borgerliga teorin om att ökade vinster garanterar ökade investeringar är.

I krisens spår frodas de falska ekonomiska teorierna som ogräs. Nu nöjer man sig inte längre med att beskriva skenet och förklara att oljeprisstegringarna, de höga lönerna och den offentliga sektorns tillväxt orsakat den kapitalistiska krisen. Nu kräver av arbetsköparna anställda ekonomer direkt att ännu flera skall kastas ut i arbetslöshet för att krisen skall kunna övervinnas. Nu säger en socialdemokratisk ekonom att moderaterna haft rätt i sin ekonomiska politik. Nu framträder riksbankschefen och förklarar att kapitalisterna måste bli tuffare i sitt motstånd mot lönekrav. Och detta i ett läge då reallönerna redan sänkts med mellan 10 och 15 %.

Allt detta är uttryck för klasskampens skärpning och för den reaktionära ideologiska vågen. Den senares styrka kan beklagas, men samtidigt är det bra att reaktionärerna framträder och avslöjar sig. Ingen låter sedan lura sig av de borgerliga ekonomernas förmenta objektivitet.

Marxismen ställer sig uttryckligen på de utsugna klassernas sida. Men just därför kan den inte nöja sig med skenet, utan måste söka utforska de verkliga och inre sammanhangen. Enligt den marxistiska teorin är det kapitalistiska produktionssättet självt orsak till de ekonomiska kriserna. Kriserna ses som nödvändiga led i kapitalismens utvecklingsmekanism. Kapitalismen kan inte utvecklas utan ekonomiska kriser. Det är inte möjligt att avskaffa konjunkturcykler och de ekonomiska kriserna så länge kapitalismen består. Först under socialism och planekonomi är detta möjligt.

Men denna ståndpunkt får naturligtvis inte leda till att arbetslöshet accepteras eller att man försummar att göra allt som är möjligt för att

reducera den och dess verkningar. Arbetslösheten måste bekämpas nu.

Detta var också en ståndpunkt som vann gehör t. o. m. i vissa borgerliga kretsar på 1930-talet, under den stora ekonomiska krisen. Den vanliga rekommendationen när det gällde att komma ur en ekonomisk kris var tidigare framför allt sänkta löner. På det sättet hoppades man att profitkvoten skulle stiga och nya investeringar bli intressanta.

Receptet hade emellertid inte avsedd verkan under 1930-talets långt utdragna kris, som gick över i depression. Då kom de nya teorier som är förknippade med engelsmannen Keynes och den svenska Stockholmskolan av nationalekonomer. En huvudtanke var att staten borde stimulera efterfrågan och på den vägen söka få fart på ekonomin. Full sysselsättning ställdes nu upp som ett mål.

Under de första årtiondena efter det andra världskriget fanns stora illusioner om att full sysselsättning skulle kunna skapas inom det kapitalistiska produktionssättets ram. Målet "full sysselsättning" fick inte ifrågasättas. Alla ville, i varje fall i princip, bekämpa arbetslösheten.

På denna punkt har det nu skett en viktig förändring. Samtidigt som arbetslösheten är större än någonsin sedan 1930-talet, höjs öppet röster för att den skall göras ännu större. Det är arbetsköparna, deras organisationer och deras ekonomer som framträder med detta krav. Tanken är att en ännu högre arbetslöshet ännu bättre skall bidra till att hålla lönerna nere och profiterna uppe. På Arbetsgivareföreningen vet man att fackföreningarnas styrkepositioner försvagas vid massarbetslöshet. I samhällsdebatten kan man alltså inte längre utgå ifrån att alla parter vill förbättra sysselsättningen och att tvisten bara gäller de olika metoder som bör komma till användning.

Kravet på ökad arbetslöshet läggs till programmen för en nedskärning av reallöner och av offentlig verksamhet. I agitationen inriktar sig dessa klassintressen på de s. k. underskotten – i bytesbalans och i statsbudget – och anser det väsentliga vara att bota dessa. Att det betyder ökad arbetslöshet ser de som en fördel.

Lönarbetarnas intressen är emellertid helt andra. De uttrycks i de krav som säger att efterfrågan i stället bör ökas i samhället, varigenom sysselsättning och produktion kan öka och underskotten därigenom så småningom avvecklas. En förbättring av reallönerna innebär enligt denna uppfattning att också sysselsättningen förbättras.

Vänsterpartiet kommunisterna hävdar bestämt att en politik av nedskärning av reallönerna, av de sociala bidragen och av den offentliga sektorn inte kan leda till ökad sysselsättning. Den minskar ju efterfrågan ytterligare och ökar arbetslösheten. Den motsatta politiken, alltså att förbättra reallönerna, förbättra de sociala bidragen, öka efterfrågan och bygga ut den offentliga sektorn måste vara den riktiga. Det är också den enda möjliga och framkomliga vägen att långsiktigt minska de s. k. underskotten.

Men att bara föra en allmän politik som ökar efterfrågan ger inte avsett resultat. Det beror på monopolens starka ställning, på de starka inflations-tendenserna osv. – kort sagt på förändringar i kapitalismen. Där måste man också observera den stora kapitalexporten och industriutflyttningen från

Sverige till utlandet, de starka långsiktiga nedgångstendenserna inom den kapitalistiska ekonomin m. m. Enligt vår åsikt måste man ställa upp bestämda och konkreta målsättningar för politiken, t. ex. så här: Bygg under de närmaste tre åren ut den offentliga sektorn med sammanlagt 100 000 nya arbeten – 35 000 om året – inom barnomsorg, sjuk- och hälsovård, åldrvård, kollektiva kommunikationer, miljövård och kultur. Börja samtidigt ett industrialiseringsprogram som på tio år skapar 100 000 nya arbeten brutto inom den svenska industrin och servicesektorn. Vidtag de åtgärder som är nödvändiga för att uppnå dessa mål. Om de privatägda företagen inte kan fylla målen – vilket de uppenbarligen inte kan – måste samhällsägda och löntagarägda företag stå för den nödvändiga förnyelsen.

Kostnaden för ett sådant program är inte stor, relativt sett, men effekterna kan bli mycket stora. Genom kamp för demokratisering av stat och kommun liksom av företagen blir utbyggnaden samtidigt ett steg i riktning mot ett annat samhällssystem, i riktning mot socialism.

Det här är ett annat sätt än det vanliga att formulera målsättningen för ett anti-krisprogram. Men vi anser att det är ett fruktbart sätt. Det ställer nämligen upp mål som en majoritet av medborgarna anser viktiga att uppnå.

Naturligtvis måste programmet för flera arbeten kompletteras med en rad andra åtgärder – förkortning av arbetsdagen, en demokratisk och progressiv fördelningspolitik, stopp för industriutflyttningen och kapitalflykten, demokratiska rättigheter för de anställda i företagen, verklig likställdhet mellan kvinnor och män, en rikare fritid och kultur åt alla.

Ett återvändande till den modell som byggde på samarbete mellan socialdemokratin i regeringsställning och storfinansen kan inte lösa de aktuella problemen. Lösningen är i stället en radikal politik som ger uttryck för arbetarklassens kamp mot storfinansen och som har sin bas i folkrörelsernas organisationer.

Anf. 32 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Den ekonomiska politik som förts sedan regeringsskiftet i oktober i fjol har i de flesta avseenden varit tämligen framgångsrik. Efter ett år är det nu möjligt att hävda att den lett till en vändpunkt i den svenska industrins långa period av tillbakagång. Ökad produktion och bättre sysselsättning, minskat underskott i utrikeshandeln är tecken på detta.

Men socialdemokratiens ekonomiska politik förtjänar inte bara att uppmärksammas för sina praktiska resultat. Den bör också sättas in i ett ideologiskt perspektiv och ses som ett uttryck för hur vi vill förena en öppen, decentraliserad marknadsekonomi med rättvisa och frihet för alla medborgare.

Utgångsläget för ett år sedan var följande: De borgerliga regeringarna hade i sina försök att lösa den industriella krisen hamnat i en alltmer långtgående statlig inblandning i det ekonomiska livet. Det skedde förvisso inte utifrån någon genomtänkt plan. Men trots, eller snarare tack vare planlösheten blev ingreppen djupgående, och de fick påtagliga konsekvenser i form av industriell koncentration och statlig styrning. De stora statliga

företagsenheter som byggdes upp kunde ändå i flertalet fall motiveras med att någon annan lösning inte stod till buds, eftersom det privata kapitalet övergav både företag och anställda. Värre var det rikliga flödet av subventioner, stöd och allehanda mer eller mindre fiffigt konstruerade lån till industrin. Det gjorde företagen beroende av staten, samtidigt som viljan och förmågan till självsanering och egna initiativ avtog.

Samtidigt som marknadsekonomin av dessa skäl försvagades sysslade näringslivet med sin egen självdestruktion. Det skedde genom en tidigare oanad koncentration av ägande, makt och tillgångar. Det var delvis en följd av industrikrisen, som drev fram nedläggningar, hopslagning och uppköp av företag. Men än större roll spelade framväxten av penning- och transaktionsekonomin. De nya penningmatadorerna och de nya investmentbolagen, fastighetsbolagen osv. satte i gång en svindlande karusell, där företag flyttas som schackpjäser mellan olika ägare och enorma förmögenheter skapas inte genom produktiva insatser utan genom hantering av pengar.

Detta schackrande med företag och tillgångar har inte bara inneburit maktmissbruk och tilltagande orättvisor. Det har också försvagat viljan till produktivt arbete. Det långa, tålmodiga slitet att utveckla produkter och företag, att skapa något, ter sig föga lönsamt och meningsfullt när men bevisligen kan bli mångmiljonär på några få år genom ett antal smarta klipp.

Det märkligaste som har hänt i svensk politik på länge är de borgerliga partiernas och näringslivets reaktion inför denna utveckling. De borgerliga regeringarna gjorde inget allvarligt menat försök att ändra inriktningen av sin politik, att hålla emot koncentrationsprocessen och de destruktiva krafterna i marknadssystemet. Och näringslivet självt visade ingen vilja till självsanering.

Men uppenbarligen insåg man behovet av att gå till något slags attack, att hitta en syndabock för allt som hade gått snett. Det man då angriper är, paradoxalt nog, alla inslag som finns i vårt samhälle av kollektiva insatser, av människors samarbete för gemensamma mål. Den offentliga sektorn utmålas som befolkad av en samling onyttiga, frihetsförkvävande byråkrater. Fackföreningsrörelsen beskrivs som en maktapparat, uppbyggd till nytta enbart för ett gäng pampar. I samma fördömdelsens garn har praktiskt taget alla folkrörelser hamnat, från De Handikappades riksförbund till ABF.

Enligt den borgerliga förkunnelsen är det alltså dessa institutioner och organisationer som hotar friheten, förstör marknadsekonomin och driver bort kapitalet från de produktiva investeringarna. Och om bara den offentliga sektorn kan trängas tillbaka, fackföreningarna bekämpas och folkrörelserna försvagas, då kommer näringslivet att blomstra, kapitalet att användas till att skapa sysselsättning åt alla, konsumenterna att få en oanad frihet, osv. Kan man dessutom få varje löntagare att köpa några aktier, så försvinner maktkoncentrationen i ett huj, och penningmatadorernas klipp blir allmänt accepterade. Alla blir vi ju då aktiespekulanter, alla har vi ju chansen att bli en Anders Wall eller en Erik Pensar – dock inte en Jan Stenbeck, för här gäller det att ärva rätt fader.

Det är möjligt att den här reaktionen är något mer än en avledningsmanö-

ver för att dölja de egna misslyckandena. Men om man verkligen tror att den öppna, decentraliserade marknadsekonomin kan räddas genom att man slår sönder våra folkrörelser och förkväver människors känsla för solidaritet och rättvisa, då har borgerlig politik slagit in på farliga vägar. I alla händelser blev de borgerliga partiernas reaktion på marknadsekonomin kris ödeläggande för deras förmåga att lösa denna kris.

Fru talman! Den socialdemokratiska regeringens politik mot krisen följer tre huvudlinjer.

Den första är att återge de produktiva krafterna i näringslivet styrka och utvecklingsförmåga. Det skedde genom den kraftiga devalveringen i oktober 1982. Men det sker också genom att vi lagt om närings- och industripolitiken. Den har vridits bort från de defensiva och dyrbara subventionerna till mera offensiva och framtidsyttande insatser, som stöder det utvecklingsbara men lägger ansvaret för utvecklingen på företagen själva.

Den andra huvudlinjen är att driva ner inflationen. Det är avgörande för våra möjligheter att återvinna den fulla sysselsättningen och balansen i vår ekonomi. En framgångsrik antiinflationspolitik blir också ett effektivt slag mot spekulations- och transaktionsekonomin. Det ger mindre utrymme för fåtalet att bli rika på andras bekostnad och större utrymme för folkets flertal att höja sin levnadsstandard.

Den tredje huvudlinjen är att åter låta svensk politik präglas av en rättvis fördelning av välfärd och samhällsinsatser. Kravet på en rättvis fördelningspolitik utgår inte bara från en moralisk övertygelse utan bygger också på förvisningen att krispolitiken endast kan bli framgångsrik om den får stöd från breda folkgrupper.

Våra politiska motståndare är skakade inför utsikten att denna ekonomisk-politiska strategi blir framgångsrik. Man vill inte höra talas om att svensk industri just nu genomgår en vitalisering och en uppräckning som den inte har upplevt på länge – att industrin återtar förlorade marknadsandelar, att export och produktion ökar, att krisbranscherna blir allt färre, att rapporterna om försäljningsframgångar och nyinvesteringar duggar allt tätare.

De vill antagligen också glömma att de för ett år sedan förutspådde att inflationen i år skulle bli 15 %, medan den i själva verket, trots devalveringen, blir lägre än under den borgerliga regeringsepoken. Dessutom ligger det nu inom räckhåll att nästa år ytterligare pressa ner inflationstakten. På en rad områden, både inom den privata och den offentliga sektorn, börjar planer och beslut inriktas på att den av regeringen målsatta inflationstakten 4 % skall kunna uppnås nästa år.

De borgerliga partierna beskärmar sig högljutt över det stora statliga budgetunderskottet. Men det erbjuder vissa svårigheter att göra budgetunderskottet till en socialdemokratisk uppfinning för de partier som, i olika kombinationer, ökade underskottet från 6 till 80 miljarder mellan 1976 och 1982. Den propagandistiska effekten fördunklas dessutom av att underskottet detta budgetår, för första gången sedan 1976, visar tendenser att minska. Läget blir ur borgerlig synpunkt ännu dystrare om man besinnar att

kommunernas ekonomi, utan egentliga skattehöjningar, också håller på att förbättras.

Denna verklighet har förnekats av de borgerliga deltagarna i den här debatten. Man påstår ogenerat att budgetunderskottet bara stiger och stiger, när det faktiskt inte ökar längre. Man påstår likaledes att regeringen inte har gjort ett enda dugg för att hålla tillbaka underskottets tillväxt och att vi låtit ett helt år förgå utan att ingripa mot de underskott som skapats av fyra borgerliga regeringar på sex år.

Låt mig därför i sanningens intresse påminna om vad vi har gjort.

För det första presenterade vi i januari i år en statsbudget för budgetåret 1983/84 som inte hade ett större underskott än föregående budgetårs, 1982/83, dvs. underskottet stannade på 90 miljarder. Det var faktiskt första gången på sju år som en budget lades fram utan att visa en ytterligare uppgång av underskottet. Vi har nu hunnit en bit in i detta budgetår, och allt tyder på att budgetpropositionens prognos inte slår fel åt samma håll som var vanligt under de borgerliga regeringarnas tid utan håller och t. o. m. kan ha överskattat storleken på budgetunderskottet för innevarande budgetår.

För det andra har regeringen under sommaren lagt fram förslag om nya system för statsbidragen till kommunerna på väsentliga utgiftsområden, som innebär att den tidigare automatiken i utgiftsökningen brutits utan att stödets effektivitet har försvagats.

För det tredje har regeringen forcerat arbetet med utgiftsprövningen inför nästa budgetår, 1984/85, så att riksdagen redan nästa vecka kan föreläggas förslag om både utgiftsnedskärningar och inkomstförstärkningar som förbättrar budgetläget både innevarande och nästa budgetår.

Fru talman! Det tog över fyra år innan de borgerliga regeringarna insåg nödvändigheten av att sanera statsfinanserna och att det var farligt och omöjligt att år efter år driva upp utgifterna medan inkomsterna stagnerade. Vi tog itu med den saken från början.

Det trumfkort som återstår för oppositionen att spela ut är då arbetslösheten. Vi erkänner utan omsvep att arbetslösheten är hög. Men vi påstår också utan omsvep att med en fortsatt borgerlig politik av det slag som den sista Fälldin-regeringen förde, utan devalvering och med otillräckliga sysselsättningspolitiska insatser, skulle arbetslöshetsköerna ha innehållit åtminstone 50 000 fler människor. Det finns dessutom hopp om att arbetslösheten snart skall börja minska. Sysselsättningen börjar öka, antalet varsel ligger rekordlångt och länsarbetsnämndernas rapporter talar för första gången på länge om att man runt om i landet börjar se en vändning till det bättre på arbetsmarknaden.

De borgerliga partierna har alltsedan regeringsskiftet benhårt hamrat mot vår ekonomiska politik och förnekat dess möjligheter. Men slagen har ofta träffat i tomma luften, eftersom verkligheten talar ett annat språk. Och skallet mot den socialdemokratiska politiken har ingen trovärdig klang när det kommer från personer och partier som inte har något annat alternativ att hänvisa till än sina egna tidigare misslyckanden.

Fru talman! Jag måste tillstå min förvåning när jag lyssnade till debatten

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

Allmänpolitisk debatt

denna förmiddag, där först tre företrädare för den borgerliga oppositionen framträdde och sedan ytterligare tre utan att i en enda mening förklara varuti det borgerliga alternativet till den nuvarande regeringspolitiken består.

Jag antar att de borgerliga partistategerna inser riskerna med denna taktik, nämligen att deras trovärdighet ytterligare kommer att sargas om människor upplever att verkligheten, de praktiska konsekvenserna av socialdemokratins politik, blir en annan än vad våra politiska motståndare oförtrutet hävdar. Detta är just vad som håller på att hända nu.

Detta är samtidigt en rimlig förklaring till att man nu slår in på en annan väg i sina angrepp på socialdemokratien. Det är en väg som har utstakats av moderaterna och Svenska arbetsgivareföreningen med centern och folkpartiet som ivriga efterföljare. Den vägen innebär att man utmålar socialdemokratien som ett hot mot både den politiska friheten och den öppna marknadsekonomin. Ett sådant hot blir vi därför att vi tror att den offentliga sektorns insatser är nödvändiga, att fackföreningar och andra folkrörelser är värdefulla inslag i en demokrati och därför att vi tror att solidaritet är lika viktigt som individuell frihet.

Dessa socialdemokratins värderingar skall nu, enligt borgerlig uppfattning, ta sig uttryck i att vi släpper loss vår trängtan att slå sönder alla fungerande marknader och ersätta dem med byråkratstyrd centralplanering. Och särskilt förslaget om löntagarfonder avslöjar vår vilda lust att vrida om vår ekonomi i riktning mot mer tvång och mindre frihet.

Men om detta nu är sant, borde det då inte avspeglas i den politik vi faktiskt för? Om vi ville reglera och styra näringslivet – varför valde vi då att genom devalveringen satsa på företagets och företagarnas, arbetarnas och tjänstemännens egen förmåga att nå konkurrenskraft och lönsamhet? Och om vi misstror näringslivet så till den grad – varför har vi då upphört med alla former av prisreglering just i ett skede när vi sätter i gång kampen mot inflationen? Och om vi ansåg att marknadskrafterna alltid pekar åt fel håll – varför har vi då inlett en frigörelse av våra kreditmarknader?

I själva verket, herr talman, är det ju så att om vi socialdemokrater verkligen hade velat reglera sönder den svenska blandekonomin, då hade vi inte gått den väg vi nu valt och som jag har redovisat – över stärkandet av de produktiva krafterna och över en vitaliserad, konkurrensutsatt sektor. Nej, om vi verkligen hade för avsikt att undergräva blandekonomin, då skulle vi helt enkelt ha fortsatt längs den väg de borgerliga regeringarna stakade ut, och som jag också har redovisat, – med ett planlöst regn av statliga subventioner: med en intill självutplåning gränsande undfallenhet gentemot spekulanter och gråmarknadsjobbare och, sist men inte minst, en avslöjande brist på intresse då det gäller att göra marknadsekonomin socialt draglig och acceptabel.

Jag vill stryka under det sista. Det allvarligaste hotet mot marknadsekonomin är i själva verket det som finns inbyggt i marknadsekonomens eget sätt att fungera, nämligen dess oförmåga att lösa sociala och ekonomiska konflikter. En ekonomi, där fördelningen av välfärd och makt helt styrs av marknaden, har aldrig visat sig kunna tillfredsställa människornas krav på arbete,

solidaritet och rättvisa.

Erfarenheterna från de senaste åren – både i Sverige och i västvärlden i övrigt – visar med all önskvärd tydlighet att hotet mot marknadssystemet inte kommer från de krafter som vill anpassa marknadsekonomin så att den fungerar med större hänsyn till sociala och mänskliga värden. Tvärtom: Ett aktivt och oförtrutet reformarbete för att mildra de negativa effekterna av och tygla de destruktiva inslagen i marknadsekonomin är en nödvändig förutsättning för dess överlevnad. En ekonomi som är helt dominerad av otygglade marknadskrafter kan i längden inte förenas med politisk demokrati.

Å andra sidan är det också uppenbart att en ekonomi som inte innehåller de grundläggande marknadsekonomiska beståndsdelarna även den är oförenlig med en politisk demokrati av vår typ. Inte minst erfarenheterna från de östeuropeiska planekonomierna utgör talande bevis för detta – och det är också därför den svenska socialdemokratin alltid stått i främsta ledet då det gällt kampen mot diktatur och centraliserad planekonomi.

Den socialdemokratiska grundinställningen är således denna: Det är nödvändigt, trots de inneboende konflikterna, att slå vakt om såväl de mänskliga och sociala värdena som de fundamentala marknadsekonomiska funktionerna. Denna sorts "samlevnad" var också en av de bärande tankarna bakom utvecklingen av den svenska blandekonomin under tidigare årtionden.

För att kunna hävda sociala värden i vår typ av samhälle, då är gemensamma, kollektiva insatser nödvändiga. Den offentliga sektorn behövs, just för att skydda marknadsekonomin mot sig själv; den kompletterar marknadslösningarna med de kollektiva insatser som är nödvändiga för att garantera att solidariteten och rättvisan inte sätts på undantag. Följande sanning måste nämligen inskräpas.

Det faktum att vårt land har ekonomiska bekymmer är inget skäl att frångå principen om en rättvis fördelning. De borgerliga hävdar att i tider av kris och krisbekämpning måste fördelningspolitiken få stå tillbaka. Den viktigaste uppgiften är, hävdar man, att driva upp tillväxten genom att satsa på "de välståndsbildande krafterna". Fördelningen av inkomster och förmögenheter måste då tillåtas bli mer ojämn; de kollektiva lösningarna får finna sig i att stå tillbaka för de privata.

Ett sådant synsätt är både orättfärdigt och felaktigt i sak. Tvärtom blir en jämn fördelning av våra resurser speciellt viktig just i kristider. En fördelning av inkomster och förmögenheter som upplevs som orättvis av de breda folkgrupperna blir ett hinder för den uppslutning som är nödvändig för att ta landet ur krisen med bibehållen social sammanhållning och stabilitet. Om man lägger krisens och krisbekämpningens bördor på vissa grupper, medan andra får tillgodogöra sig de positiva resultaten, blir en sådan krispolitik destruktiv för sina egna syften.

Det är uppseendeväckande att framför allt moderata samlingspartiet i detta läge lyfter fram demonterandet av välfärdsstaten just som ett centralt inslag i krispolitiken. Man tar ett kliv 50 år tillbaka i historien och pekar ut privat välgörenhet som ett alternativ till den kollektivt finansierade vården

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

Allmänpolitisk
debatt

och omsorgen. Det är ett rent piskrapp i ansiktet på alla dem som under decennier byggt upp vårt välfärdssamhälle just för att slippa undan den förnedrande osäkerheten i att tvingas förlita sig på andras välvilja och välgörenhet. Det är därför en krislösning som garanterar sociala konflikter och stridigheter och som följaktligen i praktiken är oduglig – också, vill jag hävda, utifrån konservativa utgångspunkter!

Rent sakligt är det också svårt att hävda, att en genomgripande privatisering av det slag moderaterna förespråkar skulle medföra bättre eller effektivare service. Det enda alternativ som man brukar framhålla i debatten när det gäller sjukvården är den s. k. City Akuten. Men om den är snabb i sin behandling beror det på att den har möjlighet att avvisa alla de tunga, svårbehandlade fallen och skicka dem till de offentliga klinikerna. Och framför allt: Den finns därför att den till övervägande del är offentligt och kollektivt finansierad!

När det gäller jämförelser mellan privat och offentlig sjukvård är slutsatserna alls inte så entydiga som de ofta framställs i högerpropagandan, nämligen att den privata sjukvården alltid skulle vara billigare och effektivare än den offentliga. Jag såg exempelvis i tidskriften *The Economist* – en tidning som inte har gjort sig känd som någon stor tillskyndare av offentlig utbyggnad – att man redovisade en undersökning av sjukvården i USA. Denna undersökning visade att den privata vården i USA lider av en lång rad krämpor, just beroende på att marknadskrafterna där fått fullt genomslag. Där arbetar man nämligen med de vårdformer och de insatser som ger de största marginalerna för sjukhusens ägare. Det mest uppseendeväckande resultatet av undersökningen var att den privata, kommersiella sjukvården var både dyrare och mindre effektiv än den offentliga sektorns sjukvård. Men framför allt: Om vi skall ha allas lika rätt till utbildning och sjukvård förutsätter det en gemensam, solidarisk betalning av kostnaderna för denna vård och denna utbildning.

Herr talman! Socialdemokraternas uppfattning att fördelningsfrågorna i kristider måste lyftas fram i stället för att skyfflas under mattan är också utgångspunkten vår vår inställning i löntagarfondsfrågan.

Det stabiliseringspolitiska problemet – hur det skall bli möjligt att förena en lugn pris- och kostnadsutveckling och låg arbetslöshet med den lönsamhet som är nödvändig för att få till stånd en industriell uppgång – är i dag långt mer komplicerat och fyllt av konflikter än det var under den snabba tillväxtens epok. Det kräver därför nya medel för att kunna lösas.

I många länder i vår omvärld, där de nyliberala visorna om marknadslösningarnas oöverträffade egenskaper har vunnit majoritet, förs nu en politik som de facto innebär att man kapitulerat inför problemet. Arbetslösheten används som ett medel att hålla tillbaka inflationen och berika kapitalägarna. Om också Sverige skulle slå in på den vägen – vilket blir fallet om de moderata tänkarna får råda – skulle vi få en växande arbetslöshet, med all den sociala misär och det konfrontationsklimat som följer med en sådan. Det skulle slå sönder hela den samförståndsanda som tidigare under så många decennier bidragit till vårt välstånd. Och det skulle medföra en omfattande

kapitalförstörelse och ett enormt slöseri med resurser.

När vi nu står inför en situation då vinsterna i näringslivet stiger, är det av synnerlig vikt att inte pris- och kostnadsstegringen i vårt land på nytt skjuter fart, så att devalveringens effekter omintetgörs och vi hamnar i en ny kostnadskris med förödande effekter på sysselsättningen.

För att undvika en sådan utveckling, i den här konjunkturfasen lika väl som på längre sikt, måste vi vidta åtgärder som motverkar att vinstuppgången medför en ytterligare koncentration av makt och ägande i näringslivet. I stället är uppgiften att sprida makt och ägande så långt det går, så att fler görs delaktiga i tillväxten. På det sättet skapas förutsättningar både för lägre kostnadsstegringar och för högre tillväxt, samtidigt som vi inte eftersätter kravet på rättvis fördelning.

Det är därför som regeringen lägger fram förslag om löntagarfonder.

Det har påståtts att detta skulle innebära ett hot mot marknadsekonomin. Vi har en annan uppfattning. Vi menar tvärtom att löntagarfonderna är ett led i vår strävan att förmänskliga marknadsekonomin och därigenom rädda den från sig själv.

I den mån fonderna medverkar till att minska de fördelningspolitiska konflikterna kommer de att stärka marknadssystemets ställning. I den utsträckning de motverkar maktkoncentrationen och gör nya grupper delaktiga i de ekonomiska besluten uppstår samma effekt. I den utsträckning de motverkar spekulation och stärker produktion och sysselsättning kommer utvecklingen mot en till människornas krav anpassad marknadsekonomi att förstärkas.

Löntagarfonderna förutsätter också ett marknadssystem. Utan en öppen och livaktig marknad för riskkapital skulle de inte kunna fungera. I en centralstyrd ekonomi eller i en ekonomi med extremt utvecklat korsvis ägande mellan företagen skulle löntagarfonderna inte ha någon plats.

Herr talman! Jag såg i förra veckan i Affärsvärlden en helsidesannons. Den var mycket stilfullt utformad och kungjorde att det har bildats någonting som heter Four Seasons Venture Capital AB. För den oinvigde vill jag förklara att detta är en utpräglad kapitalistisk idé. Det är ett bolag som framför allt skall satsa på högriskprojekt i näringslivet och i mindre företag. Detta Four Seasons Venture Capital AB, som det heter på modern svenska, har bildats av följande institutioner: Alfa Laval AB, fjärde AP-fonden, AMF-pensionsförsäkringsbolag, SPP, Svenska Personal-Pensionskassan samt ett managementbolag som står för själva bolaget.

Jag tycker att detta är en slående bild av blandekonomi och dess villkor. Alfa Laval verkställande direktör är i vida kretsar bekant som en person som i olika sammanhang tagit mycket skarpt avstånd från tanken på löntagarfonder och förklarat att med sådana institutioner i Sverige kommer näringslivet att gå under. Men han har alltså tillsammans med fjärde AP-fonden, en typiskt kollektiv löntagarfond, löntagarnas eget pensionsförsäkringsbolag och tjänstemännens penionskassa bildat ett bolag just för att sätta in riskkapital i näringslivet. Alla dessa fonder är kapitalförvaltare, vilkas verksamhet, såvitt jag kan bedöma, inte på något avgörande sätt skiljer sig

från de blivande löntagarfondernas.

Så ser verkligheten ut. Det går att förena kollektiva fonder med en aktiv marknadsekonomi. Och utan tvivel, här hyser jag ingen som helst misströstan, kommer såväl näringslivet som den politiska oppositionen förr eller senare att erkänna det.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 33 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Alfred Nobel har tidigare i debatten betecknats som en socialdemokratisk krutgubbe. Han har i så fall en sentida efterträdare i Kjell-Olof Feldt. I dag var Kjell-Olof Feldt kanske inte lika explosiv som vanligt, men det berodde väl på snuva.

Kjell-Olof Feldt angrep oss moderater för att vilja få till stånd privata vårdalternativ. Jag betonar alternativ. Det är ju inte meningen att de helt skall ta över. Den tunga specialistvården kommer rimligen alltid att bedrivas i offentlig regi. Men vid sådana enklare sjukdomsfall som finansministern utgör prov på här i dag kan det vara både bekvämt och samhällsekonomiskt fördelaktigt att uppsöka City Akuten.

Jag har en sak ouppklarad med finansministern sedan tidigare. I en frågedebatt här i kammaren i går bad jag honom att ange om det är kraftigt höjda avkastningsanspråk hos kapitalplaceringarna eller förväntningar om fortsatt hög inflationstakt som gör det så svårt för staten att låna. Han föredrog att inte svara. Kanske kunde han inte svara. Kanske kände han isvindarna från de finansiella marknaderna och den annalkande förkylningen. Men nu sedan finansministern hunnit sova på saken återkommer jag med frågan, och jag skall för säkerhets skull hjälpa honom på traven.

Med Sveriges stora budgetunderskott är det enligt min mening oundvikligt att vi får antingen en hög realränta eller en snabb inflation – i värsta fall bådadera.

Om vi vill hålla tillbaka inflationen krävs det en mycket hård åtstramningspolitik, som skapar utrymme för statens upplåning. Låter vi i stället penningmängden växa, kan statens lånebehov klaras till lägre realränta, men inflationstakten blir då högre.

Staten behöver nu låna i en takt av 15 miljarder i månaden. Förra veckans obligationsemission misslyckades. 12 % ränta tio år framåt är tydligen inte attraktivt nog, fastän regeringen talar om 4 % inflation. Trots höjningen av korta räntan nyligen kunde det i måndags inte säljas statsskuldväxlar ens till ett lika stort belopp som summan av de statsskuldväxlar som samtidigt förföll till återlösen. Valuta strömmar ur landet, därför att företagen inte som tidigare placerar sin likviditet i statspapper utan föredrar att amortera utlandslån.

Är det inte så, Kjell-Olof Feldt, att statens stora lånebehov verkar starkt uppdrivande på räntenivån?

Är det inte så att inflationen inte kan föras ner i närheten av 4 %, förrän

det stora budgetunderskottet har minskats kraftigt?

Är det inte vidare så att höjda skatter inte ger några nämnvärt ökade inkomster för staten? Och är det inte därför på det viset att staten kraftigt måste skära ner sina utgifter för att minska budgetunderskottet och därmed få ner inflationen till en rimlig nivå?

Anf. 34 KARIN SÖDER (c) replik:

Herr talman! I finansministerns tal här fanns det väldigt många svepande formuleringar som var och en för sig skulle kräva en kommentar, och jag skall kommentera några av dem.

Först och främst bakade Kjell-Olof Feldt samman de icke-socialistiska partierna och påstod att vi skulle gå i SAF:s ledband. Jag vill å centerns vägnar på det bestämdaste betona att vi står för vår egen politik, bestämmer den själva och icke går i någons ledband.

I Kjell-Olof Feldts anförande fanns också en annan formulering som jag tycker är mycket anmärkningsvärd, nämligen den att vi på den icke-socialistiska sidan skulle vara motståndare till folkrörelser av vad slag de vara må, om jag uppfattade rätt. Även detta är en mycket felaktig beskrivning och faktiskt en allvarlig tillvitelse. Jag kan som exempel nämna att när jag som socialminister hade ansvar för många viktiga frågor hade jag ett mycket nära samarbete med folkrörelserna. Företrädare för dessa kom villigt, faktiskt i hundratal, till sammankomster som vi hade. Folkrörelserna är en vital del av vårt svenska samhälle, en del som är omistlig. Jag hinner inte på den korta repliktiden gå in på den betydelse de haft och kommer att ha.

Det gjordes andra påståenden om den offentliga sektorn. Jag sade redan i mitt anförande att den offentliga sektorn är mycket betydelsefull i vårt land. Vi måste ha den för att skapa grundtrygghet för människorna. Men vi kan därtill också ha mångfald och ta vara på privata initiativ. Men samhället har ett ansvar för människors grundtrygghet – vård, omsorg och en bra social standard.

Beskrivningen av de tidigare regeringarnas industripolitik var mycket märklig. Det var ju så att socialdemokrater ofta stod i spetsen för de delegationer som ville ha subventioner under den tid vi satt i regeringen. Detta är faktum.

Ett annat faktum är att när vi tog över 1976 hade den strukturomvandling som var nödvändig icke påbörjats av den dittillsvarande socialdemokratiska regeringen. Det var ett tungt hantverk på grund av händelserna ute i världen och de strukturförändringar som ägt rum att göra om väsentliga delar av vårt näringsliv. Nu får ni skörda frukterna av detta, och det gratulerar jag till. I övrigt satsades det mer än tillförne på forskning och teknisk utveckling för att främja industrin. Jag tycker att den beskrivning Kjell-Olof Feldt gav var mycket missvisande.

Så skulle jag till sist vilja ställa en fråga: Är Kjell-Olof Feldt anhängare av att vi, när vi som han själv sade nu måste spara, minskar klyftorna inom socialförsäkringssystemet, så att vi får en mindre spännvidd, dvs. att de som

Nr 9

**Onsdagen den
19 oktober 1983**

*Allmänpolitisk
debatt*

är bäst rustade i socialförsäkringshänseende får avstå till förmån för dem som har det sämst? Jag gav några exempel i mitt tidigare anförande.

Anf. 35 BJÖRN MOLIN (fp) replik:

Herr talman! När socialministern lämnade talarstolen efter sitt inhopps för någon timme sedan, sade han att han gjorde det för att ge plats för en mer pedagogisk framställning av finansminister Feldt. Det är klart att det är svårt att vara mindre pedagogisk och mer demagogisk än socialministern – han är i det avseendet en mästare. Men jag tyckte ändå inte att det var så mycket av pedagogisk framställning som vi fick av finansministern.

Jag började mitt anförande med att påpeka att i alla de avseenden där ni var kritiska mot oss i de borgerliga regeringarna är läget i svensk ekonomi i dag sämre än vid regeringsskiftet för ett år sedan. Trots det inledde finansministern med att säga att han tyckte att det i allt väsentligt varit en framgångsrik politik som socialdemokraterna fört. Trots stigande arbetslöshet, trots fortsatt sjunkande reallöner, trots lägre investeringar och trots en kraftig ökning av budgetunderskott och statsskuld tycker Kjell-Olof Feldt att den socialdemokratiska regeringen har varit framgångsrik. Olof Palme sade tidigare i dag någonting om att han var glad och stolt över regeringens insatser. Det är en ganska märklig devalvering av de politiska ambitionerna som skett på ett år.

När det gäller inflationen t. ex. hade man betydande förhoppningar om att den skulle sjunka. Det finns emellertid nu inte några mer påtagliga tecken på en minskad prisstegringstakt i Sverige. I augusti steg konsumentpriserna med ungefär 0,5 %, och det var, som jag påpekade i mitt anförande, den sjätte månaden i följd som ökningen jämfört med föregående månad låg högre än ett år tidigare. De flesta bedömare är väl nu ense om att inflationen under 1983 kommer att stanna vid ungefär 9,5 %.

Mot den bakgrunden har man ju anledning att fråga finansministern: Står ni kvar vid förutsägelserna att ni skall klara en 4-procentig inflation under 1984? Ni är ju ganska ensamma om den bedömningen.

Vad som hänt i fråga om budgetunderskottet sedan regeringsskiftet är att detta har stigit från ca 75 miljarder till ca 90 miljarder. Såvitt vi vet kommer det att fortsätta att stiga. Men där är det naturligtvis finansministern som sitter inne med sanningen. Om vi nu är ense om att detta är ett alldeles för högt underskott i statsbudgeten är naturligtvis frågan: Vad gör man då från regeringens sida för att dra ned budgetunderskottet? Kan vi få några antydningar om vad de förutskickade propositionerna i det avseendet kommer att innebära? Vi är för vår del beredda att gå vidare på vägen att spara i statens utgifter. Vi har presenterat konkreta förslag i den riktningen, och dem är vi beredda att återkomma till.

Herr talman! När det slutligen gäller fonderna och fondsamtalen är min fråga densamma som tidigare, nämligen följande: Har ni tagit några intryck av de samtal som ni har haft t. ex. med oss i oppositionen eller med näringslivets företrädare? Var ändå inte syftet med dessa fondsamtal att ni

skulle ta hänsyn till de synpunkter som framfördes? Lovade ni inte under valrörelsen att det var detta som var syftet med samtalen?

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

Anf. 36 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) replik:

Herr talman! Fördelningsfrågorna måste lyftas fram, sade Kjell-Olof Feldt. Ja, det är verkligen nödvändigt. Bakgrunden är som bekant bl. a. följande.

Värdet av aktiestocken på Stockholms fondbörs har på ett år ökat från 110 miljarder kronor till 250 miljarder kronor. Löneökningen för samtliga industriarbetare i landet enligt årets avtal kostade mindre än 3 miljarder kronor. Lönernas andel av den s. k. bruttonationalprodukten i Sverige har minskat från 83 % år 1977 till beräknade 68 % år 1983. Kapitalinkomsternas andel har ökat i motsvarande grad. Enbart under 1981 ökade antalet miljonärer i Sverige från 8 000 till 18 000.

Antalet personer som måste få socialhjälp ökade under 1982 med nära 22 %. Det året beviljades 428 000 personer, drygt 5 % av den totala befolkningen, socialbidrag. I år beräknas antalet stiga till över en halv miljon.

I Sverige finns som bekant över 170 000 öppet arbetslösa. 16 000 personer har utförsäkrats och ytterligare 55 000 personer riskerar att bli utförsäkrade. Andelen arbetslösa i procent av arbetskraften har ökat från 2,0 % år 1980 till 4,0 % 1983.

Den verkliga arbetslösheten, eller antalet personer som ställts utanför den ordinarie produktionen, är emellertid betydligt större och kan beräknas till omkring 10 %.

Mot den bakgrunden är det verkligen nödvändigt att arbeta hårdare för en rättvis fördelning och en jämn fördelning av inkomster och förmögenheter. Det finns många frågor att ställa i sammanhanget, men jag skall begränsa mig till en fråga till finansministern.

I dag eller någon av de närmaste dagarna skall regeringen sätta sig ned till nya förhandlingar med de borgerliga mittenpartierna om en fortsättning på den s. k. marginalskattereformen. Den innebär att de med höga inkomster får mycket stora sänkningar av sina skatter, medan låginkomsttagare får en mycket liten sänkning eller t. o. m. får betala mer i skatt. Varför river ni inte upp denna s. k. skattereform, som ju är reaktionär och orättvis och skapar en sämre fördelning i samhället än vi redan har?

Anf. 37 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Lars Tobisson rådde mig, såvitt jag förstår, att söka City Akuten för min snuva. Det kanske är typiskt, för snuva är som bekant inte medicinskt behandlingsbar. Däremot är den möjlig att kommersiellt utnyttja, som man kan se här och var. Jag begriper varför han rådde mig att gå dit och inte till ett sjukhus, där man skulle säga till mig att gå hem och ta något varmt om halsen – vilket jag egentligen borde göra.

De ouppklarade frågor som Lars Tobisson tog upp skall jag faktiskt försöka besvara. Han frågade om lånebehovet verkar starkt uppdrivande på

*Allmänpolitisk
debatt*

räntenivån i Sverige. Svaret är obetingat ja, och det är ett av de problem som jag beskrev i mitt svar till Lars Tobisson i går. Detta måste leda till att vi antagligen kommer att leva med för höga realräntor, så länge budgetunderskottet inte hålls på en sådan nivå att vi får ner räntorna. Däremot vill jag svara nej på hans andra fråga. Jag anser icke att vi skall behöva föra en sådan budgetpolitik att den blir inflationsdrivande, utan – vilket kommer att framgå av den proposition som lämnas om en vecka – att vi kommer att kunna hantera budgetunderskottet så att det blir förenligt med det inflationsmål som vi ställer upp. I annat fall skulle vi tala om den saken.

Men jag har också en fråga ouppklarad med Lars Tobisson. Det gäller moderaternas inställning till att leva på lån och att skapa stora underskott. Vad som har mystifierat mig under ganska många år – inte bara nu sedan moderaterna så att säga blivit ett riktigt oppositionsparti, utan också under de föregående sex borgerliga regeringsåren – är varför ni inte, när ni hade makten, för den hade ni oavsett om ni sprang in eller ut i regeringarna, gjorde någonting åt budgetunderskottet, varför ni lät det stiga med 15 miljarder per budgetår år efter år.

Det är också ett mysterium för mig varför det just var Gösta Bohman av alla människor som satte i gång karusellen med Sveriges utlandslån. Alla kommer ju ihåg jublet i bankirkretsar när det första stora Bohmanlånet på 4 miljarder undertecknades i Grands gyllene spegelsal. Det var då det startade, Lars Tobisson. Det var då ni började bygga upp den utlandsskuld som Lars Tobisson stod och beskärmade sig över för en stund sedan. Förklara varför moderaterna av alla var de som satte i gång detta, öppnade kranen. I och med att ni lät staten gå ut och låna på utlandsmarknaden berövade ni stackars Mundebo den enda lilla sköld han kunde sätta upp mot alla penninghungliga folktoparter, centerpartister och moderater, nämligen att han inte hade tillräckligt med pengar.

Alla era storståtliga löften som ni kommer med i oppositionsställning – nu kan ni klara budgetunderskottet, nu vet ni hur ni skall skära ned utgifterna, utan att det drabbar någon på ett obchagligt sätt – är helt enkelt inte trovärdiga efter de här sex årens bravader.

Jag lyssnade med intresse till Karin Söders anförande. Det var ganska intressant. Det var några pliktskyldiga slagord mot löntagarfonderna. Men sedan var det i stort sett ett litet gammaldags centerpartistiskt anförande, så att man kände igen centerpartiet från förr. Det var en passionerad plädering för solidariteten, framför allt mellan regionerna, ett försvar för de svaga och små i samhället och sedan också några vackra ord om det nordiska samarbetet – som jag gärna instämmer i.

Det är inte alltför ofta man hör sådant – framför allt inte när man lyssnar till partiledare, som går på med hårdare bandage. Anförandet tedde sig därför intressant.

Nu blev Karin Söder vred på mig därför att jag buntade ihop centern med moderaterna och folktopartiet. Men ni hängde ju ändå ihop som ler och långhalm i sex år, så något prejudikat finns det väl.

Men varför, Karin Söder, får vi aldrig höra ett rakt och klart slag mot

högerpolitiken i ett centeranförande? Passa på nu och tala om för Lars Tobisson vad det är moderaterna förbereder – de slag mot den regionala solidariteten och det förakt för de svaga och små i samhället som man kan utläsa i det handlingsprogram som moderata samlingspartiet håller på att anta.

Det skulle vara välgörande och ge mer trovärdighet åt de passionerade pläderingarna för solidaritet och rättvisa om centern visade var ni står någonstans i svensk politik – till höger eller åtminstone någorlunda i mitten.

Sedan måste jag säga att det är möjligt att Karin Söder inte delar sin partiledares uppfattning om folkrörelser. Men jag vill påminna om att Thorbjörn Fälldin ägnade långa stunder här i förmiddags till att hårt angripa det förhållandet att landets pensionärer har bildat en rörelse, att de har varit fräcka nog att sammansluta sig i en organisation. Och det har ni gjort gång efter annan när människor slutit sig samman utanför – det får jag väl tillägga – jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse, för där har ni ju stor förståelse för kollektivisering och samarbete. Men klara i så fall upp med Thorbjörn Fälldin varför han vredgas över att pensionärerna organiseras.

Sedan till mina omdömen om industripolitiken, som ju under de borgerliga regeringsåren i hög grad präglades av centerpartiet. Mina omdömen var, Karin Söder, faktiskt ganska milda jämförda med dem som Gösta Bohman i dessa dagar avger om denna industripolitik och dess konsekvenser, bl. a. med tanke på marknadsekonomin. Och det var ju den som jag diskuterade.

Sedan sade jag att flera av insatserna var nödvändiga, framför allt bildandet av SSAB och Svenska Varv AB.

Björn Molin påstod att läget är sämre i alla avseenden utom i ett – beträffande bytesbalansen. Han sade att arbetslösheten är högre, investeringarna lägre och inflationen värre. Det är riktigt att arbetslösheten är högre än i fjol, men minskningen av industrisysselsättningen har förändrats dramatiskt. Sysselsättningen har ökat mera. Även utbudet av arbetskraft har ökat mera. Detta visar möjligen att människorna har gripits av en viss optimism och tror att det kan finnas ett arbete på arbetsmarknaden. Lägre investeringar i år än i fjol – ja, men industriinvesteringarna sjunker med 5 % jämfört med 20 % per år under er tid.

Sedan vill jag tillbakavisa uppfattningen att vi är alldeles ensamma om tron att det skulle vara möjligt att bekämpa inflationen och nå ett mål på 4 %. Det finns, såvitt jag förstår, en bred uppslutning bland landets kommuner och landsting kring vår mening. De har gjort upp sina budgetar med den utgångspunkten. Landets hyresgäster och de allmännyttiga bostadsföretagen har slutit ett avtal om hyrorna, grundat på samma förutsättningar.

I vad gäller inflationen handlar det i hög grad om förväntningar, och i stället för att enbart försöka skapa största möjliga misstro mot möjligheterna att få ned inflationen hade det varit möjligt för Björn Molin och folkpartiet att något hjälpa till.

Sedan har det gång på gång i dag frågats om innehållet i den proposition som skall lämnas till riksdagen om en vecka. Björn Molin och andra vet lika väl som jag att många skulle bli mycket upprörda, om jag här i riksdagen

slängde ur mig upplysningar om en proposition som ännu inte finns, men som skall läggas på riksdagens bord i nästa vecka. Att ta reda på innehållet i propositionen är, enligt min mening, mera en uppgift för den undersökande journalistiken än för debatterna här i riksdagen. Låt oss hålla på den ordning som gäller: att våra förslag läggs fram i propositionerna. Det rör sig nu om bara en vecka, och jag tycker att tålamodet skall kunna räcka till dess.

Min tid är ute, men jag vill säga några ord till C.-H. Hermansson. Han påstod att skattereformen är reaktionär och orättvis. Den skapar fördelningspolitiska problem, sade han. Ja, men den är samtidigt absolut nödvändig, inte minst för att löntagarorganisationerna här i landet i framtiden skall kunna sluta avtal med sina medlemmar utan att det resulterar i en kraftig inflation. Det är den övertygelsen som vi har haft vid utarbetandet av den här skattereformen. Löntagarorganisationerna har också ställt upp för reformen, trots de fördelningspolitiska konsekvenser reformen får under den tid som den genomförs.

Anf. 38 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Det strider mot alla erfarenheter att ett budgetunderskott som är så stort som det svenska – med därav följande upplåningsbehov för staten – skall kunna tillåta att inflationstakten nedbringas på det sätt som regeringen har bestämt. Jag sätter ett högt pris på socialdemokraternas ambition, men jag tror inte att det kommer att lyckas. Låt oss emellertid återkomma till den saken senare.

Finansministern frågade varför vi lät budgetunderskottet stiga och varför vi började låna utomlands. Jag skall gärna medge att det i början av den borgerliga regeringsperioden gjordes en felbedömning. I början uppfattade vi inte att det inte rörde sig om en vanlig konjunkturnedgång, utan att det faktiskt var fråga om en strukturell förändring, som måste mötas med andra åtgärder än dem som vi hade vant oss vid.

Det klarnade för oss moderater 1978. Det kan sägas att det dröjde till efter folkomröstningen 1980 innan vi hade övertygat de båda andra borgerliga partierna om att vi bestämt måste lägga om kursen här mot åtstramning och sparsamhet på den offentliga sidan.

Det var något som sedan präglade de kommande åren. Paradoxt nog tror jag att det gick bäst efter skatteuppgörelsen och vårt utträde ur regeringen. Kjell-Olof Feldt kan inte gärna ha glömt de debatter som vi två hade om t. ex. besparingar beträffande kommunens pengar, något som regeringen sedan har godtagit men som ni på den tiden minsann inte var med på.

Och på den här vägen fortsätter vi. Sällan har väl en finansminister som måste spara haft det så väl förspänt som Kjell-Olof Feldt. Kan finansministern bara övertyga spenderarna i andra departement och ute i rörelsen om nödvändigheten av utgiftsnedskärningar förfogar han över en betryggande majoritet här i kammaren.

I vårens budgetarbete föreslog vi moderater ca 20 miljarder lägre utgiftsnivå än den som slutligen fastställdes. Och där har Kjell-Olof Feldt ett rikt utbud av besparingsåtgärder att välja bland. Vi står givetvis fortfarande

fast vid dessa ståndpunkter, och vi kan också överväga justeringar i förhållande till våra ursprungliga förslag. För säkerhets skull bör jag kanske påminna om att vissa av våra förslag är kopplade till skattesänkningar, som skall göra det möjligt för människor att betala det högre pris för en nytthet som minskningen av en subvention kan medföra.

Det här är ovanligt – att ett oppositionsparti inte lägger överbud utan underbud på utgiftssidan. Det är bekvämare att göra som socialdemokraterna gjorde den förra sexårsperioden, men vi är inte så opportunistiska. Vi kommer inte att förespråka någon annan politik än den vi själva är beredda att driva i regeringsställning. Det blir svårt nog ändå att ta över efter 1985 års val utan att – som nu socialdemokraterna – ha ett stort antal orealistiska vallöften hängande som kvarnstenar runt halsen.

Anf. 39 KARIN SÖDER (c) replik:

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för komplimangen – en bättre komplimang kan jag inte få än att man känner igen mitt anförande som ett gammaldags centerpartistiskt anförande – dvs. man känner igen centerpolitiken. Det känns kanske litet bittert för finansministern, eftersom det nu för tiden ofta är svårt att känna igen den gammaldags socialdemokratin i de tal som hålls. Det beklagar jag verkligen. Jag gillar gräsossar i allra högsta grad. De förde på sin tid en sådan politik att vi kunde samarbeta och hjälpas åt att bygga upp det här landets välfärd.

Välkommen tillbaka med ett gammaldags socialdemokratiskt anförande. Det tror jag vore bra för det här landet.

Det gammaldags tänkandet om fördelningspolitik är också utomordentligt aktuellt och något som vi verkligen måste ta itu med, och mitt anförande rörde sig i huvudsak om det: Hur vi skall fördela knappa tillgångar, hur vi måste minska klyftorna mellan människorna. Det är verkligen angeläget och viktigt att ta upp detta – desto bättre om det stämmer med vad våra föregångare i politiken sade.

Vidare har sagts att vi inte har kritiserat moderaterna. Men det har vi faktiskt gjort. Vi för en sådan politik att vi kritiserar partier – oberoende av vilka det är – efter deras gärningar, var för sig och tillsammans. Vi kritiserade t. ex. socialdemokrater och moderater när ni sänkte anslagen till de enskilda vägarna. Jag kan nämna det som exempel, eftersom finansministern tog upp regionalpolitiken. Det var ett sätt att snöra åt i glesbygderna, och beslutet om det fattade ni tillsammans med moderaterna. Då kritiserade vi er, och vi kommer att hantera kritik på det sättet också i framtiden – efter de gärningar som utförs. Vi kommer inte att framföra kritik bara av princip, därför att man skall skälla på ett parti som har en viss ideologi.

Finansministern måste inte ha använt sin goda fattningsförmåga när det gällde Thorbjörn Fälldins kritik av vad som hade förevarit i pensionsförhandlingarna. Thorbjörn Fälldin har aldrig någonsin kritiserat att man slutit sig samman i en folkrörelse – tvärtom; han är en utpräglad folkrörelsemänniska. Vad han kritiserade var regeringens sätt att hantera pensionsförhandlingarna och ingenting annat. Dessa organisationer – de båda pensionärsorganisatio-

nerna och handikapporganisationerna därutöver – är inte några förhandlingsorganisationer utan organisationer som tillvaratar pensionärernas intressen. Det var alltså regeringens sätt att gå till väga som kritiserades och inte att vi har folkrörelser – det vore oss centerpartister mycket fjärran.

Anf. 40 BJÖRN MOLIN (fp) replik:

Herr talman! Jodå, Kjell-Olof Feldt, från folkpartiets sida skall vi ställa upp i inflationsbekämpningsarbetet. Vi vill inte sprida misstro mot ambitionerna att sänka inflationen. Om det finns en sådan misstro är den väl delvis ett resultat av de motstridiga åtgärder regeringen själv vidtagit.

Vi är beredda att ställa upp i inflationsbekämpandet, bl. a. genom att vara med och besluta om begränsningar av statsutgifterna, bl. a. en del av de statsutgifter som är direkt kopplade till inflationsutvecklingen – det har vi haft en diskussion om. Men problemet på det här området har delvis skapats av att socialdemokraterna när de tillträdde för ett år sedan bromsade upp en del av det planmässiga besparingsarbetet. Nu skall det tydligen skjuta fart igen, och hur skall vi få reda på om en vecka. Jag tror att regeringen kan räkna med stöd från vår sida om det är fråga om förslag som verkligen leder till en lägre inflation och till ett lägre budgetunderskott.

Låt mig sedan tillägga några ord när det gäller budgetunderskottet. Det antydde både av Kjell-Olof Feldt och av Lars Tobisson att folkpartiet skulle ha startat arbetet med att bekämpa budgetunderskottet senare än andra partier. Det är inte riktigt. Jag vill påminna Kjell-Olof Feldt om vår gemensamma tid i finansutskottet. Finansutskottet skrev redan 1977 till regeringen och varnade för riskerna av ett bestående, stort strukturellt underskott i statsbudgeten.

Herr talman! Kjell-Olof Feldt sade att han var övertygad om att oppositionen i sinom tid kommer att acceptera löntagarfonderna. Låt mig då för ordningens skull säga att folkpartiet har varit, är och kommer att vara motståndare till den här typen av kollektiva konstruktioner. Vi har gjort denna vår negativa ståndpunkt klar, t. o. m. på det viset att vi har sagt att när och om vi får parlamentariska förutsättningar för det kommer vi att avveckla löntagarfonderna, om ni nu med kommunisternas hjälp driver igenom dem.

Anf. 41 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) replik:

Herr talman! Kjell-Olof Feldt sade att den orättfärdiga skattereformen var nödvändig för de fackliga organisationernas skull. Men då vill jag erinra honom om att exempelvis LO:s egen tidning är ytterst kritisk mot den utformning som denna skattereform har fått.

Men, herr talman, jag tänker i det här anförandet säga några ord om diskussionerna om löntagarfonderna.

Vi i vpk anser som bekant inte att det är något bra förslag som regeringen nu avser att lägga fram på riksdagens bord – det ligger som bekant f. n. i lagrådet. Det har inte blivit mycket av den ursprungliga idén. När man hör argumenteringen märker man också den starka förändring som har skett under åren. När löntagarfonderna lanserades av Rudolf Meidner och LO

talade man om att de skulle ändra maktförhållandena inom näringslivet. Med löntagarfondernas hjälp tar vi över, skrev LO-tidningen. Men när Kjell-Olof Feldt nu talar om löntagarfonderna motiverar han dem främst med att de förbättrar marknadsekonomi, dvs. kapitalismen. Det är ju ett helt annat förhållningssätt.

Men rätt skall vara rätt. Vad jag vänder mig mot i den här diskussionen är framför allt den borgerliga agitation där man påstår att löntagarfonderna i sin nuvarande utformning kommer att förändra hela samhällssystemet, skapa socialism i Sverige osv. Några fakta visar det verkliga förhållandet. Låt mig göra några jämförelser.

Utländska medborgare och bolag äger nu ca 8 % av aktiekapitalet i de svenska börsbolagen. Man beräknar att försäljning av nya aktier i nya och gamla börsbolag till utlandet i år sannolikt kommer att passera 10 miljarder kronor. Men enligt löntagarfondsförslaget skulle samtliga löntagarfonder få köpa för 2 miljarder kronor under ett år.

Vi har i Sverige redan fem stora fonder som vardera äger mer än 3 miljarder kronor i aktier, dvs. hela den summa som varje löntagarfond kan komma upp till år 1990. Det är Skandia som äger aktier för 4,6 miljarder kronor, Trygg-Hansa för 3,8 miljarder kronor, SPP för 3,5 miljarder kronor, Volvo för 3,5 miljarder kronor och Investor för 3 miljarder kronor. Dessa fonder behärskar alltså stora delar av den svenska aktiemarknaden. Tror någon mot den bakgrunden att förslaget om löntagarfonder, om det genomfördes, skulle förändra hela samhällsekonomi?

Anf. 42 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag tolkar Lars Tobissons senaste replik som ett slags avbön för att man i varje fall under den borgerliga regeringens fyra första år icke insåg på vilket sluttande plan man försatte svensk ekonomi. Låt mig påminna om att moderaterna före år 1976 faktiskt var värst bland de borgerliga partierna när det gällde att hävda att budgetunderskott och dåliga statsfinanser över huvud taget inte var någonting att bry sig om. Inte minst Gösta Bohman förvånade ofta kamrer Sträng, som han anklagade för ett primitivt kameralt tänkande, när denne ville få utgifter och inkomster att gå ihop i den statliga budgeten. Ni var alltså, Lars Tobisson, belastade med ett förflutet som skyttade ännu vid 1979 års valrörelse, då samme Gösta Bohman hävdade att budgetunderskottets växande storlek inte var mycket att bry sig om. Detta om detta. Det är ändå det framtida agerandet som avgör – och det gäller även moderaterna – hur man skall bedöma förutsättningarna för att driva en ansvarsfull budgetpolitik.

Jag sade faktiskt inte, Karin Söder, att jag kände igen den gamla centerpolitiken. Den kände jag definitivt inte igen. Vad jag sade var att Karin Söder höll ett anförande i gammal centerpartistisk anda. Det är numera ett ganska ovanligt inslag i centerpartiets politiska retorik. Jag tror nämligen att någonting allvarligt har hänt med centerpartiet efter sex års samlevnad med moderaterna och folkpartiet.

Om nu centerpartiet tänker gå en egen väg och framför allt tänker bedöma

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

de politiska sakfrågorna efter deras innehåll och icke efter huruvida de faller inom det eller det blockets uppfattning, är det utomordentligt intressant. I så fall har centerpartiets ordförande under ungefär en och en halv timme chansen att i konkret handling visa vilja till samverkan i frågan om hur vi skall klara finansieringen av den skattereform som vi nyss har talat om. Om centerpartiet kan slita sig ut ur blocktänkandet och behandla sakfrågorna, tror jag att socialdemokratin för sin del har utmärkt stor frihet från sina egna förutsättningar att söka lösningar i sådana frågor.

Jag får väl tacka för det löfte om stöd för en ansvarsfull finans- och budgetpolitik som lämnades av Lars Tobisson och Björn Molin. Nu skall man inte, som det heter, skåda given häst i munnen, men jag vill ändå förbehålla mig rätten att inte jubla riktigt fullt ut förrän vi har sett hur ni i praktisk handling agerar här i riksdagen.

Det sprids en myt att vi under den borgerliga regeringsperioden i varje läge sade nej till vad som skulle kunna innebära förbättring av budgetsaldot och nedskärning av utgifter. Detta är inte sant. Jag satt i finansutskottet i sex år, och vad som inträffade då var att varje gång det uppstod en möjlighet till att en liten bro skulle kunna skapas mellan socialdemokratin och något av de borgerliga partierna, var genast moderaterna där och sprängde den bron. Det fick inte förekomma att så att säga de heliga och de orona möttes och förenades i ett gemensamt beslut.

Vi hade egna förslag både till skattehöjningar och till nedskärningar av utgifter, men blockpolitiken förhindrade i det läget varje form av i varje fall mera påtagliga uppgörelser.

Sedan har då i allra sista stund löntagarfonderna kommit in i debatten mellan oss. Jag vill bara i förbigående säga till C.-H. Hermansson – det är möjligt att vi vid något annat tillfälle får ta upp en debatt om detta – att jag inte riktigt delar hans något hårdkokta syn på marknadsekonomin, att den enbart är att definiera som kapitalism.

Förvisso ingår det privata ägandet i marknadsekonomin, och i den meningen är det kapitalism, men marknadsekonomin har också andra beståndsdelar. Dit hör det decentraliserade beslutsfattandet – det finns många aktörer i ekonomin – och den är, såvitt jag har kunnat erfara efter ganska många år, det enda ekonomiska system som ger ett så fritt konsumtionsval som går att åstadkomma i praktiken.

Dessa egenskaper hos marknadsekonomin är så värdefulla att det är därför vi vill stärka den men angripa dess självdestruktiva egenskaper, nämligen att inte lösa fördelningskonflikterna, vilket den gång på gång misslyckas med.

När det gäller löntagarfonderna upprepar Björn Molin – jag antar att det var på samtliga borgerliga partiers vägnar – att dessa fonder skall avvecklas om man vinner ett val, när det nu blir. Denna väldigt hårda attityd, innan man har sett de praktiska resultaten, innan man vet någonting om hur fonderna fungerar, hur de kommer att tas emot av löntagare och näringsliv när de finns i praktiken, ger mig anledning att fråga hur långt man tänker gå i fördömsen av reformen, hur långt man tänker gå för att skrämma människor att över huvud taget befatta sig med löntagarfonderna.

I SAF-tidningen finns det en artikel av en person som heter Rolf Englund – jag har för mig att han är knuten till något av näringslivets olika ekonomiorgan. Där skriver han följande: "Det bör därför snarast möjligt göras klart för alla" – – – "att inga icke-socialistiska personer kommer att stå till förfogande för att sitta i någon löntagarfondsstyrelse." Detta överensstämmer såvitt jag förstår också med ett beslut, fattat av moderata samlingspartiet, och det må vara. Men sedan kommer det:

"Varje icke-socialistisk person som överväger att acceptera ett sådant erbjudande måste då vara på det klara med att han i så fall kommer att ha förverkat sitt förtroende inom näringslivet och de icke-socialistiska partierna." Denna stackars människa som accepterar erbjudandet att bli ledamot av en löntagarfond beläggs alltså, såvitt jag förstår, med yrkesförbud i det privata näringslivet. Där är han svartlistad. Och i något borgerligt parti får han över huvud taget icke komma in.

Nu har mina meddebattörer i den här omgången ingen repliktid kvar, och jag begär inget svar av er. Men det vore naturligtvis skönt, om åtminstone en företrädare för moderata samlingspartiet och andra borgerliga talare kunde klargöra vad det här innebär. Är det det andra steget i fondkampanjen, som 4 oktober-revolutionen talar om, att människor skall utestängas från arbetsplatser och inte få tillhöra den gemenskap som ett parti utgör, om de accepterar ett av landets regering utdelat uppdrag? Antagligen kommer ni att säga: Nej, det är orimligt. Och ni kan knappast säga någonting annat.

Men observera: När detta kan skrivas av en såvitt jag förstår fullständigt vid sina sinnens bruk varande person och tryckas i Svenska arbetsgivareföreningens tidning, då måste ni besinna vilka känslor, vilken fanatism ni väckt till liv genom en besinninglös kampanj, då man i ett demokratiskt samhälle tror att man med moralens rätt kan hävda att man politiskt, ekonomiskt och socialt skall isolera en människa därför att den råkar ha en annan uppfattning i en viss politisk sakfråga och accepterar ett offentligt uppdrag.

Herr talman! Jag finner utslag av reaktioner av det här slaget djupt oroande och upprörande. Jag kan bara beklaga dem som är andliga fäder till den sortens utfall.

Andre vice talmannen anmälde att Lars Tobisson, Karin Söder och Björn Molin anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 43 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Vid den senaste arbetskraftsundersökningen registrerades 177 000 personer som arbetslösa. Det är en hög siffra, som visar att arbetslösheten fortfarande ligger på en oacceptabel nivå.

Men det finns också glädjeämnen på den svenska arbetsmarknaden. Det gäller bl. a. utvecklingen på industrisidan. Antalet industriarbeten minskade med 38 000 mellan 1981 och 1982 – 38 000 färre industrijobb på ett år. Det här året var alltså ett lika dåligt år som de tidigare borgerliga regeringsåren. Om vi jämför situationen i år med förra årets, har minskningen stannat vid 7 000.

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

Den positiva utvecklingen för industrin kan också utläsas av en produktionsökning med 10 % och en exportökning. En annan hoppningivande utveckling utgörs av det faktum att antalet varsel om uppsägning, permittering och korttidsvecka har sjunkit med närmare hälften från tredje kvartalet förra året till tredje kvartalet i år.

Inom sysselsättningspolitiken står vi nu inför den dubbla uppgiften att bekämpa en hög arbetslöshet och att samtidigt ställa om för att klara en uppgång inom näringslivet. Det innebär att arbetsmarknadspolitiken delvis måste ändra inriktning. Den nyorientering som regeringen nu föreslår riksdagen kan sammanfattas i tre huvudpunkter:

1. Vi skall åter till arbetslinjen.
2. Vi gör en stor satsning på den enskilda sektorn.
3. Vi skall ge mer service, förenkla regler och minska krångel i arbetsmarknadspolitiken.

Låt mig något utveckla var och en av dessa punkter.

Under den borgerliga regeringstiden urholkades arbetslinjen. En allt större andel av de totala arbetsmarknadspolitiska resurserna gick åt till kontant stöd till de arbetslösa. När socialdemokraterna lämnade regeringsansvaret 1976 var andelen kontantstöd 10 % av de totala arbetsmarknadsresurserna. När vi kom tillbaka i regeringsställning efter sex år hade andelen ökat till 25 %. Det är vår ambition att så snart och effektivt som möjligt åter bringa ned den siffran.

Regeringen vill skapa rejäla alternativ till kontantstödet – arbete och utbildning i första hand, kontantstöd bara när ingenting annat är möjligt. Detta är både ekonomiskt rationellt och socialt rättvist.

Det finns en grupp arbetslösa som i högre grad än andra har behov av den här politiken. Jag tänker på ungdomarna.

Enligt den senaste arbetskraftsundersökningen var 78 000 ungdomar i åldern 16–24 år arbetslösa. För dem som är under 18 år har skolan uppföljningsansvar, och senare års åtgärder har för dessa åldersgrupper givit goda resultat. Arbetslösheten har kunnat pressas tillbaka. Men desto allvarigare är situationen för ungdomar i åldern 18–19 år, bland vilka den senaste räkningen visade 30 000 arbetslösa. Det är till den gruppen regeringen riktar sig med förslaget om ungdomslag.

Dessa ungdomar har mött vuxenlivet i övertygelsen om att inte behövas, att ingen har bruk för deras tjänster eller deras arbetsvilja. Efter tre månader som anmälda för arbetsförmedlingarna får de i dag kontant arbetsmarknadsstöd, det s. k. KAS-stödet, med 100 kr. per dag. De flesta i den här åldersgruppen bor fortfarande hemma. Med KAS i fickan får många av dem en bättre ekonomisk ställning än föräldrarna. Samtidigt behöver de inte göra något för att få pengarna.

Detta måste ge ungdomarna en sned start på deras vuxna liv. De vill göra nytta för sig, men de får inte. Dessutom får de betalt för att göra ingenting.

Genom förslaget om ungdomslag får de här ungdomarna arbete i stat, landsting eller kommuner. De kan också få startbidrag för att starta egen verksamhet av typen All-fix eller Ring så kommer vi.

Avsikten med förslaget om ungdomslag är att alla 18–19-åringar skall få något att arbeta med, åtminstone fyra timmar om dagen. De får avtalsenlig lön för fyra timmar, vilket i genomsnitt innebär ca 120 kr. per dag, dvs. något mer än de skulle ha fått i kontant arbetsmarknadsstöd. Samtidigt får de en inblick i hur arbetslivet fungerar och kan skaffa sig erfarenheter som underlättar för dem att senare få ett fast jobb.

När vi låter rätten till KAS ersättas av arbete i ungdomslag för dessa ungdomar betyder det att vi menar att det är i grunden osunt för unga människor att passivt lyfta understöd.

När vi presenterade det här förslaget fick vi i tidningarna läsa kommentarer av skilda slag. Jag vill påstå att förslaget i grund och botten har fått ett positivt mottagande både av ungdomarna själva och på de flesta andra håll. Tveksamhet har dock uttryckts på sina håll om möjligheterna att skaffa fram meningsfulla arbetsuppgifter åt ungdomarna.

Av tre skäl tror jag inte att detta behöver bli något större problem:

Det första skälet är att varje kommunalpolitiker vet hur oerhört mycket mer han eller hon skulle vilja göra om det bara fanns resurser för det. Om ekonomin inte var så knapp skulle det finnas mängder av arbetsinsatser att utföra för ungdomarna. Ungdomslagen ger myndigheter, landsting och kommuner en chans att förverkliga en del av de här önskningarna.

Det andra skälet till att jag tror att det här skall gå bra är att jag vet att ungdomarna själva vill arbeta, att de vill göra rätt för sig och att de har idéer och synpunkter på det sätt på vilket de kan göra det. Det tredje skälet är att det största berörda fackförbundet, Svenska kommunalarbetsareförbundet, har ställt upp bakom förslaget.

Jag skall inte här ge exempel på vilka arbetsuppgifter som kan vara lämpliga för ungdomslagen. I stället skall de berörda – ungdomarna, arbetsledare, lokala huvudmän och fast personal – tillsammans få frihet att själva utveckla verksamheten.

Men jag skulle vilja uttala en förhoppning och en vädjan till alla att samverka för att vi skall klara den här uppgiften. Lat oss som är vuxna tänka på att det här gäller att ta hand om våra barn, om deras vänner och kamrater. Genom att se till deras behov av att få göra en meningsfull insats i samhället under en besvärlig period i livet lägger vi grunden till ett bättre samhälle på sikt.

Låt oss inte stirra oss blinda på de mer eller mindre stora hinder som kan uppstå, låt oss inte bromsas av trassel kring detaljer, utan låt oss göra något bra tillsammans av det som är en börda för ungdomar i dag.

Den andra huvudpunkten bland mina tre gällde att vi skall satsa mer på den enskilda sektorn.

Arbetsmarknadspolitikerna är en del av och ett stöd för den ekonomiska politiken. Det har tidigare i dag framgått av finansministerns anförande att regeringen tillmäter expansionen av näringslivet mycket stor vikt. Det är centralt för den ekonomiska politiken att främja och underlätta näringslivets möjligheter att producera, investera och skapa sysselsättning. Det är den vägen vi måste gå för att åter skapa en samhällsekonomi i balans.

Efterfrågan på arbetskraft kommer att öka inom industrin och inom den privata servicesektorn. Den slutsatsen drar arbetsmarknadsstyrelsen i sin höstrapport. Det kommer att märkas tydligt under nästa år, när även den internationella konjunkturuppgången har tagit fart.

Det är viktigt att arbetsmarknadspolitiken nu inriktas på att hjälpa företagen att klara personalrekryteringen och se till att expansionen kommer de arbetslösa till del.

Det grundläggande instrumentet i detta arbete är arbetsförmedlingarna. Under senare år har arbetsförmedlingarna organiserats om. Det har gjorts i syfte att skapa en effektivare förmedling. Ett inslag är de utökade kontakterna mellan arbetsförmedlingarna och företagen. Under hösten har arbetsförmedlare över hela landet genomfört företagsbesök. Man har diskuterat företagets planer och deras aktuella och framtida behov av att rekrytera personal. På många ställen har dessa kontakter gett förmedlarna tillgång till platser som annars inte skulle ha kommit fram.

Arbetsförmedlarna har också kunnat diskutera möjligheterna att bedriva utbildning för att klara det framtida behovet av yrkeskunniga medarbetare i företagen. Det är ett bra medel för att rusta företagen inför konjunkturuppgången. Erfarenheterna av sådan utbildning är mycket goda. Regeringen föreslår nu, liksom vi gjorde i våras, att ytterligare medel skall sättas av för yrkesutbildning – bl. a. för den s. k. flaskhalsutbildningen för redan anställda i det enskilda näringslivet. Detta vill vi använda i större utsträckning under det kommande året.

Ett tredje exempel på hur vi vill att arbetsmarknadspolitiken skall riktas in för att underlätta expansionen i näringslivet är förslaget om rekryteringsstöd. Syftet med det är att få företagen att i tid rekrytera personal och att styra efterfrågan så att de arbetslösa, framför allt ungdomarna och de långtidsarbetslösa, skall komma in på arbetsmarknaden.

Det är min förhoppning att riksdagen skall godkänna detta förslag och att det skall bli ett effektivt medel för att på en och samma gång underlätta näringslivets rekrytering och att pressa tillbaka arbetslösheten.

Jag vill i det här sammanhanget nämna ytterligare en åtgärd som vi har satt in för att stimulera industrins utveckling. Det är de 100 miljonerna som avsatts till den s. k. industrikampanjen. Den har mötts med stort intresse, och man arbetar just nu i samarbetsgrupper i varje län för att ta fram goda idéer och uppslag för att utveckla arbetsmarknadspolitiken så att den blir ett bättre stöd och en bättre stimulans för sysselsättningen inom näringslivet.

Ett delprojekt handlar om åtgärder för att främja rekryteringen av kvinnor till industrin. Ett annat är en uppfinnartävling för elever på högstadiet. Hälften av dessa 100 miljoner kommer vi att satsa på regionala aktiviteter. Projektgrupper runt om i landet funderar som bäst på idéer som kan utveckla industrin på deras egen hemort.

Den tredje huvudpunkten i det jag nämnde inledningsvis gäller mer service, enklare regler osv. Vi skall göra om regler, vi skall minska krånglet på olika delområden. Detta arbete gäller hela den offentliga förvaltningen, och civilministern har i olika sammanhang presenterat regeringens ambitio-

ner på det här området.

Låt mig bara säga att den här inriktningen på bättre service är viktig också på arbetsmarknadsområdet. Det är få offentliga verksamheter som är av så stor betydelse för den enskilde som arbetsförmedlingarna. Varje år är ungefär 780 000 personer inskrivna som sökande vid de olika arbetsförmedlingarna i landet. Det är angeläget att deras möte med arbetsmarknadspolitiken blir en positiv erfarenhet.

Arbetsmarknadsstyrelsen har tagit initiativ till en genomgång av regler, rutiner, organisation m. m. i syfte att skapa mer tid och mer resurser för service åt arbetsgivare och arbetssökande. I detta arbete är personal och ledning i verket engagerade, och det har kommit fram en lång rad olika förslag till förbättringar av verksamheten. Det är meningen att arbetsmarknadsstyrelsen skall ta ställning till dessa förslag i början av nästa år. Jag räknar med att en del av förslagen är av den karaktären att jag får anledning att återkomma till riksdagen.

Allt detta är goda exempel på den nya inriktningen av arbetsmarknadspolitiken, där vi nu sprider de arbetsmarknadspolitiska insatserna över hela fältet, till såväl enskilda och offentliga arbetsgivare som arbetssökande över hela arbetsmarknaden.

Jag vill också säga något om en del av verksamheten på den offentliga sidan som är ny för i år. Det gäller den satsning på 300 milj. kr. i statligt stöd för fasta jobb i kommuner och landsting som godkändes av riksdagen i våras, och ute i kommuner och landsting arbetar man nu som bäst med detta. Vi börjar kunna sammanfatta vad som har hänt och vad som blir resultatet av detta nya hjälpmedel i arbetsmarknadspolitiken.

Beslut har fattats om 3 400 tjänster, och beträffande närmare 1 900 väntar man på ett snabbt avgörande. Detta betyder alltså att det sammanlagt kommer till 5 500 arbetstillfällen, fasta jobb, inom kommuner och landsting. Det är en siffra som t. o. m. är bättre än vad vi vågade hoppas på i våras.

Herr talman! I den internationella debatten framställs inte sällan en hög arbetslöshet som oundviklig. En och annan röst här hemma i Sverige har börjat att stämma in i den kören. Man säger att det inte går att göra någonting åt arbetslösheten, att den är nödvändig för den ekonomiska politiken osv. Men det är viktigt för oss att gemensamt och på ett konstruktivt sätt gripa oss an med problemen och visa att det med medvetna insatser och tålmodighet går att komma till rätta med arbetslöshetsproblemen också i vår tid.

Anf. 44 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! I en strid ström har rapporterna om hur arbetsmarknadssituationen försämrats runnit in till regeringskansliet under socialdemokraternas första regeringsår. Larmrapport har lagts på larmrapport. Fler och fler människor ställs utanför den reguljära arbetsmarknaden, med allt vad detta betyder socialt, ekonomiskt och mänskligt.

Sverige har nu styrts av en socialdemokratisk regering under tolv månader – en regering som kom till makten genom att framställa sig som mer eller mindre världsmästare på att klara den fulla sysselsättningen. Men verklighe-

ten ville något annat än socialdemokraternas vallöften.

Myten om att socialdemokraterna skulle vara bättre skickade än andra att klara sysselsättningen havererade, sakligt sett, redan i början av 1970-talet. I dag, när era runda vallöften konfronterats med verkligheten under tolv månader, står socialdemokratien inför risken av ett opinionsmässigt haveri, som för lång tid kommer att förändra den politiska kartan i Sverige. Varken vi moderater eller väljarna har glömt era valaffischer om 153 000 arbetslösa etc. I dag, efter tolv månader med en regering som skulle återskapa den fulla sysselsättningen, är nästan 180 000 människor öppet arbetslösa.

Herr talman! Det här är en allvarlig situation. Men den är bra ur en synvinkel, och det är att medborgarna nu får klart bevis för att inget politiskt parti, inte ens socialdemokraterna, äger andra politiska recept än ekonomiska illusionsnummer när det gäller att skapa balans, snabb tillväxt och full sysselsättning på ett bekvämt sätt. Vägen dit är, det vet vi, lång och fordrar hårda tag i den ekonomiska politiken. Det kommer att medföra uppoffringar för alla medborgare i vårt samhälle. Särskilt smärtsam blir den här politiken för de politiker som vann 1982 års mycket viktiga val genom att ge medborgarna intrycket av att en motsatt politik var möjlig.

Utvecklingen på arbetsmarknaden sedan valet 1982 visar att regeringen i stort sett misslyckats med att ens påbörja uppfyllandet av sitt eget uttalade prioriterade mål, full sysselsättning. Såväl den öppna arbetslösheten som den som döljs av konstlade AMS-jobb har fortsatt att öka. Landet och regeringen befinner sig i dag längre från den fulla sysselsättningen än för ett år sedan. Arbetsmarknadssituationen sedan regeringen tillträdde har vid varje tidpunkt varit betydligt sämre än under motsvarande period med borgerligt regerande 1981/82. Regeringens oförmåga att ta itu med de problem som ligger till grund för den stora strukturella arbetslöshet som byggts in i ekonomin under 1960- och 1970-talen är djupt oroande. Budgetunderskott, skatter och avgifter, offentlig sektor och subventioner till konstlade jobb växer i stället för att minska, medan utrymmet för de privata sektorerna i ekonomin, som i realiteten är avgörande för om vi skall kunna föra landet ur krisen, minskar i stället för att öka. De strukturella obalanserna i ekonomin växer sig allt starkare för var dag, och på sikt riskerar vi att en arbetslöshet på en hög nivå byggs in som en bestående del i vårt svenska samhälle.

Ungdomarnas arbetsmarknadssituation är sämre än någonsin tidigare. Regeringens recept att bekämpa ungdomsarbetslösheten med massinsatser av beredskapsarbeten har misslyckats. Den trendmässiga ökningen av antalet arbetslösa ungdomar fortsätter. Trots att kunskaperna om ungdomsarbetslöshetens orsaker nu är väl kända fortsätter regeringen att sätta sin tilltro till kortsiktiga konstlade åtgärder. Inte heller regeringens senaste s. k. paket kommer att bryta den negativa trenden vad gäller utvecklingen på arbetsmarknaden för ungdomarna, därför att det bygger på föreställningen att det går att lagstifta och subventionera bort arbetslösheten också bland ungdomar.

På sex centrala ekonomisk-politiska områden befäster och förstärker

regeringens politik de grundläggande obalanserna i Sveriges ekonomi, och det sker till priset av långsiktigt växande arbetslöshet:

1. Budgetunderskottet, som i dag också enligt regeringen och arbetsmarknadsministern är det största hotet mot framtidens riktiga jobb, har vuxit i rekordfart sedan regeringstillträdet. Regeringens manövrerande mellan verklighetens krav, sina egna löften och inte minst de stora intresseorganisationernas åsikter den senaste tiden visar också att man saknar förutsättningar att få kontroll över budgetunderskottets tillväxt. Det långsiktigt allvarligaste hotet mot de riktiga jobben växer sig, med nuvarande politik, allt starkare.

2. Regeringen har i rask takt sett till att kraftigt höja skattetrycket. Redan befintliga skatter har höjts och nya har introducerats och kommer att introduceras. Resultatet är, inte alldeles oväntat, fortsatt utslagning av riktiga jobb. På toppen av detta för nu framstående socialdemokrater fram kravet om en s. k. värnsskatt mot arbetslösheten, en skatt som precis som alla andra skatter ytterligare kommer att underblåsa den växande arbetslösheten.

3. Regeringen fortsätter att driva traditionell socialdemokratisk arbetsmarknadspolitik, trots att de förutsättningar som låg till grund för denna på 1950- och 1960-talen inte längre finns vid handen. AMS-politiken slår ständigt nya rekord, och regeringen gör sig bred över att man hittills satsat över 30 000 milj. kr. på konstlade sysselsättningstillfällen. Ingen i regeringskretsen talar däremot om att AMS-miljarderna belastar den konkurrensutsatta produktionen inom de privata sektorerna av ekonomin och därmed försämrar förutsättningarna för fler nya riktiga jobb. Utvecklingen på arbetsmarknaden det gångna året visar att miljardrullningen till AMS bidragit till att minska i stället för att öka antalet riktiga jobb.

4. Fördelningskonflikten mellan offentlig och privat sektor i ekonomin fördjupas och förvärras snabbt genom den förda regeringspolitiken. Sedan oktober 1982 har den offentliga sektorns andel av ekonomin vuxit snabbt och omfattar nu ca 70 % av den. Trots varningar från en så gott som enig kår av ekonomer, från oppositionen och från många andra som inser faran i denna utveckling fortsätter regeringen att minska utrymmet för de privata sektorerna i ekonomin, med resultatet att den strukturella arbetslösheten riskerar att växa långsiktigt. Framstående socialdemokrater kräver nu, till mångas förvåning och i strid med sunt förnuft, att den offentliga sektorn skall tillföras ytterligare 10 miljarder kronor för att långsiktigt sysselsätta 100 000 arbetslösa människor i konstlade jobb. Om så sker, så sker det till priset av fortsatt långsiktigt växande arbetslöshet.

5. Regeringspolitiken för att minska den rekordhöga ungdomsarbetslösheten visar att man inte förstår eller inte vill förstå de grundläggande orsakerna till den strukturberoende och växande arbetslösheten bland ungdomen. Receptet har hittills varit ännu fler beredskapsarbeten och konstlade jobb med resultatet att ungdomsarbetslösheten inte har minskat – den har vuxit. Hindren för ungdomarna att träda in på arbetsmarknaden kan uppenbarligen inte undanröjas av en socialdemokratisk regering som är bunden av långtgående löften till LO-ledningen.

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

Allmänpolitisk debatt

6. Socialdemokraterna står nu i begrepp att i strid med folket, näringslivet, fackliga organisationer, t. o. m. de borgerliga partierna och sunt förnuft med endast kommunisternas hjälp genomdriva fackföreningsfonder – fonder som riskerar att bli förödande för utvecklingen i näringslivet och på arbetsmarknaden. Resignation, minskad framtidstro, uteblivna investeringar etc. försämrar ju förutsättningarna för den nödvändiga snabba expansionen av näringslivet. De nya jobben uteblir, och redan existerande arbetsstillfällen riskerar att slås ut.

På samtliga dessa punkter kräver Sveriges utomordentligt allvarliga ekonomiska läge och den växande strukturberoende arbetslösheten en genomgripande omläggning av den hittills förda politiken.

En realistisk strategi för att långsiktigt bekämpa den växande strukturella arbetslösheten måste i stället bygga på:

1. Minskat budgetunderskott genom sparande och lägre statsutgifter.
2. Stimulanser till näringsliv och de privata sektorerna i ekonomin genom sänkta skatter och sänkta avgifter på produktionen.
3. En effektiv arbetsmarknadspolitik, som satsar på arbetsförmedling och utbildning i stället för på konstlade jobb i massomfattning.
4. En mindre offentlig sektor och större privata sektorer i ekonomin och därigenom nya arbetsmarknader genom genomgripande systemförändringar.
5. Värnskattesänkningar i stället för fortsatta värnskatteshöjningar.
6. Nya broar mellan skola och arbetsliv för våra ungdomar genom lärlingsutbildning.
7. Investeringar, tillväxt och fler riktiga jobb inom näringslivet i stället för löntagarfonder och stagnation.

Herr talman! Då och då tyder uttalanden från enskilda statsråd på att man inser behovet av en mer verklighetsförankrad politik för att effektivt och långsiktigt bekämpa den strukturella arbetslösheten. Men varje gång regeringen skall samla sig till beslut blir det inte verkligheten utan främst LO:s påbud som avgör politiken.

Ett exempel på detta kan vi finna i regeringens senaste proposition om sysselsättningsskapande åtgärder. Där fanns chansen att tillsammans med moderata samlingspartiet genomföra ett system med samhällstjänst för ungdomar, vilket kunde ha blivit av stort värde för de många ungdomar som socialt och mänskligt far illa av arbetslösheten. Men regeringen satte LO och de avtalsenliga lönerna före möjligheterna att skapa ett väl genomtänkt samhällstjänstsystem. Det är synd – det är mycket synd – att regeringen på detta sätt har försuttit möjligheten att ge ungdomarna chansen till en bättre utveckling på arbetsmarknaden genom att sätta LO före kraven på icke avtalsenliga löner. Men det är också utifrån en annan utgångspunkt synd att moderata samlingspartiet å ena sidan och Anna-Greta Leijon och socialdemokraterna å andra sidan inte kunnat finna varandra i denna fråga. Det var med fröjd jag satt i min bänk och lyssnade på arbetsmarknadsministrernas alla argument för att samhällstjänst är så utomordentligt viktig och bra för ungdomarna. Jag och arbetsmarknadsministern har ju varit med om den

motsatta situationen, när vi fört fram krav och förslag om samhällstjänst men där ni avvisat dessa krav med motiveringen att så kunde man helt enkelt inte tänka sig att behandla våra ungdomar. Det är skönt att ni frisknat till i det avseendet. Kunde ni sedan också lämna de avtalsenliga lönerna, tror jag att vi skulle ha stora förutsättningar att finna varandra vad det gäller samhällstjänsten.

Mitt andra exempel är kanske det mest betydelsefulla. Den socialdemokratiska regeringen har med stöd av LO under lång tid omöjliggjort alla försök att bygga nya broar mellan skola och arbetsliv för våra ungdomar. Man har sagt nej och åter nej till lärlingsutbildning, trots att internationella erfarenheter visar att just lärlingsutbildning är ett effektivt sätt att ge uppväxande generationer god yrkesutbildning och möjligheter till riktiga jobb. Man har sagt nej, trots att man vet att de länder som har en effektiv och väl utbyggd lärlingsutbildning också har en ungdomsarbetslöshet som är väsentligt lägre än den vi har i Sverige. Man har gjort det trots vetskapen att dessa länder inte har haft samma trendmässiga utveckling vad det gäller ungdomsarbetslösheten som vi haft i vårt land.

En realistisk och effektiv strategi för att klara ungdomarnas introduktion på arbetsmarknaden måste utgå ifrån de verkliga orsakerna till dagens omfattande ungdomsarbetslöshet. Att särskilt ungdomar drabbas av arbetslöshet beror i hög grad på att det finns starka hinder för yngre människor att komma in på arbetsmarknaden. Dessa hinder är väl kända, och dem behöver jag inte gå in på i detta sammanhang. Men jag vill särskilt understryka att utbildningens betydelse för att motverka ungdomsarbetslöshet enligt vår uppfattning har underskattats under alltför lång tid.

Teori har ansetts vara finare än praktik. Förmenta jämlikhetssträvanden har lett till att utbildningen mer och mer har likriktats. Yrkesutbildning är i dag huvudsakligen integrerad i den allmänna gymnasieskolan. Kontakten med tilltänkta arbetsplatser är ofta sporadisk. Traditionell lärlingsutbildning inom hantverksyrkena för en tynande tillvaro i likhet med företagsförlagda s. k. verkstadsskolor. Formen för anpassning till rådande förhållande på arbetsmarknaden har brustit i många hänseenden.

Moderata samlingspartiets alternativ för att klara en del av de problem som finns i det nuvarande utbildningssystemet är lärlingsutbildning på bred front. Det känner arbetsmarknadsministern väl till. Vi har tidigare presenterat principförslag här i kammaren i motionsform och dessa har vid åtminstone två tillfällen avvisats av socialdemokrater och kommunister. Naturligtvis är lärlingsutbildning inte något universalmedel mot ungdomsarbetslösheten. Men inte ens socialdemokraterna och arbetsmarknadsministern borde kunna undvika att ta intryck av de anmärkningsvärda resultat som nåtts med lärlingsutbildning både i andra länder och i vårt eget land. Jag rekommenderar arbetsmarknadsministern att ta del av skolöverstyrelsens utvärdering av försöksverksamheten med gymnasial lärlingsutbildning. Också den visar att lärlingsutbildning är det mest effektiva sättet att klara ungdomarnas introduktion på arbetsmarknaden.

Herr talman! Det är med stort intresse, men också med en stor portion oro,

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

som vi emotser de kommande årens regeringspolitik för att klara framför allt de två viktigaste problem som utgör hot mot utvecklingen på arbetsmarknaden. Det föranleder mig att ställa två frågor till arbetsmarknadsministern.

Hur och när tänker regeringen och arbetsmarknadsministern börja föra en politik som minskar det hot som ett växande budgetunderskott utgör mot framtida riktiga jobb?

Hur kan arbetsmarknadsministern och socialdemokraterna med gott samvete säga nej till våra förslag om lärlingssystem, när ni själva ser hur effektiv lärlingsutbildningen är och hur väl den fungerar både i andra länder och i den försöksverksamhet som har bedrivits i Sverige?

Anf. 45 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Jag inledde mitt anförande med att säga att vi har en hög arbetslöshet i Sverige nu. Den är enligt vår mening oacceptabelt hög. Den ligger enligt den senaste beräkningen 1 000 personer över den arbetslöshet vi hade för ett år sedan. Men det som har hänt i Sverige är ju att vi har lyckats bromsa upp den mycket kraftiga ökningen av arbetslösheten som pågick när vi övertog regeringsmakten. Att komma ifrån de djupgående problem som vi har på den svenska arbetsmarknaden tar tid, och vi utlovade i oppositionsställning aldrig att vi skulle ha några trollformler att komma med.

Vi redovisade i motioner och i vårt program Framtid för Sverige en rad konkreta åtgärder. Vi sade att vi skulle driva en bättre arbetsmarknadspolitik än den som de borgerliga regeringarna – framför allt på grund av högerens motstånd – drev. Det har vi gjort. Och med det har vi bromsat upp den hotande utvecklingen på arbetsmarknaden. Men det tar tid för oss innan vi helt kommer till rätta med problemen.

Det finns, som jag sade, en del positiva tecken på arbetsmarknaden. Förutom det som jag nämnde förut kan vi nu också för första gången sedan 1980 se en ökning av sysselsättningen. Det händer faktiskt väldigt mycket på den svenska arbetsmarknaden. Vi får fler jobb, men vi får också väldigt många nya som söker sig ut på arbetsmarknaden – inte bara i de stora ungdomsskullor som vi har just nu – utan också allt fler medelålders kvinnor vill ha ett arbete. Det ställer oss inför större problem. Men det är ändå ett hälsotecken.

Ungdomsarbetslösheten är nu faktiskt, Bengt Wittbom, lägre än den var för ett år sedan. Det betyder inte att vi är tillfredsställda – då skulle vi inte ha föreslagit nya åtgärder. Men siffrorna visar ändå att ungdomsarbetslösheten har minskat.

Bengt Wittboms beskrivning av arbetsmarknadspolitiken under 1950- och 1960-talen tycker jag inte riktigt stämmer med verkligheten. Det har hänt väldigt mycket inom arbetsmarknadspolitiken sedan dess, och det kommer det att göra i framtiden också, eftersom den ständigt skall anpassa sig till nya förhållanden.

Vi går vidare på en ny inriktning just nu, som jag redovisade förut. Vi för över en del av insatserna från den offentliga sektorn till den enskilda sektorn, till industrier och andra privata företag. Det är en nyorientering av

arbetsmarknadspolitiken som inte bara vi utan även parterna – alltså såväl LO och TCO som SAF – i arbetsmarknadsstyrelsens styrelse ställer sig bakom. Sedan satsar vi väldigt mycket på yrkesutbildning, och vi satsar också på utbildning av ungdomar – det efterlystes av Bengt Wittbom.

Jag tycker att Bengt Wittbom har rätt när han säger att vi måste finna nya vägar för övergången från skola till arbetsliv. Och det är just vad vi är i färd med att göra. Vi går vidare på de linjer som har utarbetats under ett antal år. Där har ungdomsplatserna en central betydelse, de som kom till under de borgerliga regeringsåren, men efter initiativ från oss i den fackliga rörelsen.

Och vi bygger faktiskt ut lärlingsutbildningen också, Bengt Wittbom. I det förslag som nu ligger på riksdagens bord finns det även ett förslag om en med 2 000 personer ökad lärlingsutbildning. Bengt Wittbom kanske frågar: 2 000 – vad är det? Ja, det är inte något svindlande antal, men i förhållande till de 5 000 som vi har i dag och som de borgerliga regeringarna under sina sex år i regeringsställning inte gjorde så värst mycket åt, är de nya 2 000 ett ganska stort antal. Jag har sagt förut i den här talarstolen att jag tycker att en lärlingsutbildning av det slag som vi nu har på den svenska arbetsmarknaden är värd att satsa på.

Det finns goda skäl för oss att fundera över hur vi skall utveckla sysselsättningspolitiken och arbetsmarknadspolitiken. Men det finns inga som helst skäl för oss – om vi verkligen ser sysselsättningen som den främsta och viktigaste arbetsuppgiften – att rusta ner arbetsmarknadspolitiken. Och det vi tyvärr kunde bevittna i den här kammaren i våras var att moderata samlingspartiet på punkt efter punkt sade nej till de konkreta åtgärder som vi föreslog då. Man sade nej i en sådan utsträckning att även företrädare för folkpartiet och centerpartiet fann sig föranlättna att från talarstolen säga, att om man skulle följa moderata samlingspartiets förslag på det här området skulle vi få en drastisk ökning av arbetslösheten.

Det är verkligheten bakom alla de ord som Bengt Wittbom har framfört här i dag.

Herr talman! Jag skulle vilja avsluta den här repliken med att följa upp den fråga som finansministern förut ställde till moderata samlingspartiets företrädare. Eftersom de inte hade någon ytterligare replikrätt då, kunde han inte ställa frågan direkt utan hoppades att någon moderat senare i debatten skulle vilja svara. Eftersom Bengt Wittbom är den förste vill jag ställa frågan till honom, vad han anser om de uttalanden som har gjorts från SAF:s sida om att de som ställer upp och låter sig väljas som ledamöter i löntagarfondernas styrelser och som tillhör det s. k. icke-socialistiska blocket skall svartlistas.

Jag hade i går en debatt om demonstrationsrätten med en av Bengt Wittboms kolleger i moderata samlingspartiet. Anledningen var att en avdelning inom ett fackförbund i Stockholm hade annonserat om att en företagare borde bojkottas, därför att han deltog i demonstrationer mot löntagarfonder. När det gällde den frågan gick det så, att det inte blev någonting av den här bojkotten, eftersom fackförbundet, liksom vi, kände ett ansvar för att medverka till att upprätthålla de mänskliga fri- och rättigheterna, däribland rätten att demonstrera utan att bli utsatt för repressalier. Ansvarstagandet

tog över. Jag tycker att det var en helt riktig inställning. Det var en självsanering som var nyttig och nödvändig, och den kom inte som ett tvång utifrån. Kan man våga önska att samma sak händer med den bojkott av enskilda människor som nu föreslås i SAF-tidningen?

Anf. 46 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Det är alldeles utmärkt att Anna-Greta Leijon tar upp jämförelsen beträffande utvecklingen på arbetsmarknaden, något som ju statsministern ägnade en del av sitt anförande åt.

Jag blev utomordentligt förvånad över vad statsministern sade. Han gav intryck av att arbetsmarknadsläget i stort sett är oförändrat, jämfört september–september. Jag gick genast och ringde riksdagens utredningstjänst och fick då till svar, att om man jämför genomsnittet under nio månader januari–september 1982 med samma period 1983, finner man att antalet arbetslösa under 1982 uppgick till i genomsnitt 138 000, medan siffran för 1983 – under den socialdemokratiska regeringstiden – var 153 000, dvs. 25 000 högre. Med Anna-Greta Leijons kunskaper om hur arbetsmarknadsstatistiken är uppbyggd måste hon väl medge att detta är den väsentliga siffran, inte jämförelsen 1 000 fler eller färre månad för månad.

Det vore intressant att höra hur arbetsmarknadsministern förklarar statsministerns påstående att arbetsmarknadsläget inte har försämrats, då ju fakta visar att antalet arbetslösa under era nio månader 1983 har varit genomsnittligt 25 000 större än under den borgerliga tiden.

Sedan till ungdomsarbetslösheten. Antalet arbetslösa ungdomar kan vara något tusental mindre, Anna-Greta Leijon, men det som är allvarligt när det gäller ungdomsarbetslösheten är trenden och inte antalet arbetslösa en viss månad. Jag skulle vilja fråga arbetsmarknadsministern om hon vill påstå att socialdemokraterna har brutit den negativa trenden sedan början av 1960-talet. Har ni gjort det är det bara att gratulera. Jag har emellertid svårt att tro det.

Anna-Greta Leijon säger att lärlingsutbildningen byggs ut. Ja, med 2 000, och det är alldeles utmärkt. Men för oss verkar det mest vara plåster på sårén med tanke på den stora interna opinion som vi vet finns hos er för en kraftig utbyggnad av lärlingsutbildningen.

I förra veckan lade vi fram en rapport om hur vi i detalj tänker oss att ett lärlingsutbildningssystem skall se ut. Rapporten kommer så småningom att föranleda en motion här i riksdagen från moderata samlingspartiets sida. Men dessförinnan tänker vi se till att fackliga organisationer, näringslivsorganisationer m. fl. får tala om hur de ser på vårt förslag, så att vi kan anpassa förslaget med hänsyn till de kloka synpunkter som kan anläggas. Detta gör vi, Anna-Greta Leijon, av det skälet, att så snart den politiska majoriteten förändras i Sverige, skall vi genomföra lärlingsutbildningen. Då blir det inte fråga om 2 000 platser till de 5 000 som redan finns, utan förslaget kommer att syfta till att skapa en lärlingsutbildning med betydligt bättre yrkesutbild-

ning än den vi har i dag. Det skall bli den dominerande formen för yrkesutbildning för ungdomarna i vårt land.

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

Anf. 47 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att man inte skall jämföra månad för månad utan titta på en längre period om man kan misstänka att det är något som är konstigt och underligt med månadssiffrorna. Men om man skall använda sig av siffror för längre perioder skall de helst vara riktiga, och det var faktiskt inte Bengt Wittboms. Jag tror att riksdagens utredningstjänst arbetar på rätt sätt. Men det kan bli fel vid telefonkontakter – och kanske det var en sådan Bengt Wittbom måste ta för att få fram de här uppgifterna. Eller också var det så att Bengt Wittbom räknade fel själv när han skulle lägga ihop siffrorna. Den siffra han skulle ha använt var inte 25 000 utan 15 000 arbetslösa.

Det som är intressant med den senaste månadssiffran – därför nämner jag den – är att vi månad för månad har minskat skillnaden i arbetslöshet mellan det här året och förra året. Därför kan man säga att den senaste månadssiffran visar upp en trend, en utveckling. Jag vågar påstå, efter att ha studerat bl. a. arbetsmarknadsverkets prognoser för sysselsättningen framöver, att vi har att se fram emot ett läge med betydligt bättre arbetslöshetssiffror – det är dels tack vare den positiva utvecklingen på den vanliga arbetsmarknaden, framför allt när det gäller industrin, men dels också tack vare de stora sysselsättningspolitiska insatser som den här regeringen har gjort. Det är insatser som vi avser att fortsätta göra och som vi hoppas och tror att vi skall få den här kammarens stöd för.

Bengt Wittbom talar sig varm för utbildning. Han sade t. o. m. i sitt första inlägg att arbetsmarknadspolitiken skall läggas om, så att man satsar mer på arbetsförmedling och på utbildning. Det stämmer bara så dåligt med vad ni sedan faktiskt gör i kammaren. Senast i våras ville ni inte vara med på den ökning av arbetsmarknadsutbildningen som alla andra partier i riksdagen ställde sig bakom. Moderata samlingspartiet ville skära ned med 10 000 platser.

Jag skulle avslutningsvis, herr talman, vilja fråga om Bengt Wittbom anser sig kunna ha tid att i nästa replik besvara den fråga jag ställde om SAF:s planerade bojkott av enskilda personer.

Anf. 48 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Låt oss ändå vara överens om, Anna-Greta Leijon, att 15 000 är mer än 1 000. Jag förstod att den här diskussionen skulle komma, så jag tog med mig en kopia på en redogörelse för den öppna arbetslösheten som utredningstjänsten har gjort och som jag inte alls har deltagit i att räkna på. Den utredningen visar den öppna arbetslösheten under er regeringsperiod jämfört med under en tolv månaders borgerlig regeringsperiod: oktober–september 1981–1982 och samma period 1982–83. Jag tänker överlämna den till arbetsmarknadsministern efter den här repliken, så kan vi se på trenden tillsammans.

*Allmänpolitisk
debatt*

Arbetsmarknadsministern skriver i den föreliggande propositionen att det största hotet mot sysselsättningen är budgetunderskottet, och sedan står Anna-Greta Leijon här och skäller på oss för att vi är de enda som ordentligt och konkret har visat att vi har en politik som minskar budgetunderskottet. Det här går inte ihop, Anna-Greta Leijon.

Vad ni har gjort under era tolv månader är att ni har ökat budgetunderskottet med 15 miljarder. Slutsatsen måste med arbetsmarknadsministerns egen utgångspunkt bli att ni har minskat tryggheten för de riktiga jobben i Sverige, medan moderata samlingspartiet, som har försökt anvisa en väg att minska budgetunderskottet, har tillvaratagit de arbetande människornas intresse. Det måste ju vara på det viset – jag kan inte förstå någonting annat.

När det gäller artiklar av enskilda personer som uttalar sig å den ena eller den andra gruppens vägnar vill jag först till Anna-Greta Leijon säga att jag inte har läst artikeln i fråga. Men man skall inte underskatta – det vill jag också säga – den väldiga rädsla som under åren har spritts ute i de små företagen när det gäller småföretagares och enskilda människors möjligheter att värja sig mot en växande facklig makt. Man skall inte underskatta den rädslan, Anna-Greta Leijon, särskilt inte om man är arbetsmarknadsminister och är i så oändligt stort behov av de här människornas entusiasm och framtidstro, för att ha minsta chans att vända trenden på arbetsmarknaden med ökad arbetslöshet, som arbetsmarknadsministern naturligtvis är.

Anf. 49 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Det är en maktdemonstration av värsta slag, tycker jag, om SAF:s chef Olof Ljunggren säger att den enskilde person som vågar ställa upp om den socialdemokratiska regeringen frågar om vederbörande vill vara med i en styrelse för en löntagarfond skall bojkottas av SAF. Mera förakt för den enskilde individen kan man väl knappast tänka sig. Det är beklagligt att Bengt Wittbom inte vill ta avstånd från det.

Sedan gjorde Bengt Wittbom ett stort nummer av att vi har sagt nej till moderata samlingspartiets olika sparförslag. Det har vi gjort därför att de sparförslagen varit så inriktade att de inte bara får den effekten att de skulle minska budgetunderskottet – de skulle dessutom slå enormt hårt mot sysselsättningen, mot utbildningsinsatser för de arbetslösa. Vi har en lång rad exempel runt om i världen på hur en nedpressning av budgetunderskottet utan hänsyn till sysselsättningen hårt slår mot enskilda människor, med arbetslöshetstal som vi här i landet tack och lov är långt ifrån. Den typen av budgetpolitik kommer aldrig en socialdemokratisk regering att stå för. Men det är betecknande att moderaterna gör det.

Det visar att den politik som moderaterna är för inte alls leder till någon ökad sysselsättning, vare sig för ungdomar eller andra. Den leder till ökad arbetslöshet.

Bengt Wittbom sade när han redovisade sina siffror att genomsnittet i arbetslöshet för de första nio månaderna förra året var 138 000 och i år 153 000. Alltså en ökning med 25 000, sade Bengt Wittbom. Men de som började skolan höstterminen 1983 kan, tror jag, räkna ut att det blir 15 000.

Rätt skall vara rätt. Den senare siffran är betydligt lägre än den Bengt Wittbom angav. Det är den därför att den socialdemokratiska politiken har varit inriktad på att minska arbetslösheten och öka sysselsättningen. Vi är på väg – det ser vi nu – att få goda resultat av den politiken. Jag tror att om riksdagen ställer sig bakom de förslag vi nu har framlagt kan vi med ganska stor förtröstan se fram mot ett bättre läge på arbetsmarknaden nästa år med betydligt färre ungdomsarbetslösa.

Nr 9

**Onsdagen den
19 oktober 1983**

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 50 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag noterade att arbetsmarknadsministern gick in i debatten tidigare än i varje fall jag hade räknat med och uppenbarligen också tidigare än en del andra talare hade tänkt sig. Jag förutsätter att arbetsmarknadsministern tänker följa debatten i hela det arbetsmarknadspolitiska och sysselsättningspolitiska blocket. Hon är uppriktigt talat litet ensam. Man hade faktiskt väntat sig att en eller annan av de övriga ministrar som är verksamma inom industridepartementets område skulle ha varit närvarande. Men det är kanske tidens tecken att sysselsättningspolitik i socialdemokratisk tappning är arbetsmarknadspolitik och därmed punkt.

Jag tror det är viktigt att, precis som arbetsmarknadsministern gjorde, klargöra hur angeläget det är att hålla emot och säga ifrån när det gäller pessimismens profeter och – höll jag på att säga – Milton Friedmans lärjungar, som inte sätter den fulla sysselsättningen särskilt högt.

Det är oerhört viktigt att den fulla sysselsättningen såsom målsättning inte får rubbas. Det är naturligtvis också viktigt att beskriva situationen i tydliga ordalag. Bara en del av verkligheten och den statistik som finns har redovisats här. Jag skall gärna komplettera litet grand från den senaste räkningen.

Utöver de 177 000 öppet arbetslösa människorna, varav 78 000 är under 25 år, har vi 142 000 personer i AMS-åtgärder av olika slag. 150 000 personer är hänvisade till deltidarbete, trots att de gärna vill arbeta på heltid. Slutligen har vi 61 000 personer som både vill och kan ta ett jobb men inte har funnit det lönt att söka något. För fullständighetens skull bör även dessa siffror tas med i bilden när vi diskuterar arbetslösheten.

Jag noterar i likhet med vad som gjordes i det förra replikskiftet att den socialdemokratiska regeringen är på väg att anpassa arbetsmarknadspolitiken i riktning mot den modell som vi har företrätt under många år. Man lägger större tyngd vid den enskilda sektorn än förut och nödvändigheten av, som det uttrycktes här, att bygga starkare och bättre broar mellan utbildning och sysselsättning i den enskilda sektorn. Det är naturligtvis positivt att den nye AMS-chefen så klart har markerat den inriktningen och gått i bräsch för en nödvändig omorientering.

Det fanns annars skäl att bli litet orolig när arbetsmarknadsministern satte sig i en arbetsgrupp med representanter för SAP och LO-förbund. Det är unikt att en arbetsmarknadsminister sitter med som ledamot i en arbetsgrupp där LO:s andre ordförande är ordförande. Det har väl satt ett och annat spår i den proposition som vi skall behandla. Jag återkommer till den saken.

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Allmänpolitisk
debatt*

I "Krisplaner för Sverige", som vi fick oss till dels efter regeringsskiftet, hette det att krisplanens främsta mål är att samla hela nationen och alla våra resurser i kampen för den fulla sysselsättningen. Det var alltså otvetydiga ordalag som användes. På samma sätt var det, som nämnts i debatten här, under valrörelsen, när socialdemokraterna på affischerna markerade att det i socialdemokratins Sverige inte fanns 153 000 arbetslösa.

Olof Palme talade ofta och mycket om sysselsättningen under valrörelsen. Det finns mot bakgrund av dagens situation anledning att ta fram några citat, som illustrerar hur stort avståndet fortfarande är mellan ord, handling och resultat.

Olof Palme sade i Östersund den 6 augusti 1982: "Vi har haft en dramatisk ökning av arbetslösheten under de senaste åren. Och den fortsätter. Enligt senaste räkningen så går nu 50 000 ungdomar arbetslösa i Sverige. Tänk er 50 000 människor – 40 000 människor ryms på Råsunda, den största arena vi har – eller kanske Nya Ullevi."

Som vi alla hört och sett av statistiken, räcker i dag inte Nya Ullevi, det lovar jag.

Han sade vidare: "Vi måste få i gång, sätta i gång hjulen, skapa sysselsättning. Lägga fram investeringsprogram på vägar, på kommunikationer, på bostäder, för energiförsörjningen. Och skapar man jobb för människorna där, så skapar man jobb på väldigt många andra håll och man ger köpkraft. Om man får i gång bostadsbyggandet t. ex., som ni har klarat här i Östersund på ett sådant fint sätt. Men då ger man jobb åt dom som jobbar i stålindustrin och dom som jobbar på cementfabrikerna. Och i snickerierna som nu avskedar folk, och i möbelindustrin – den som nu går på tomgång. Och så . . . dom som gör kylskåp och spisar till lägenheterna och så bit för bit ända bort till Ludvig Svenssons gardinfabrik i Kinna, som då får jobb. Och så sprider sig då en satsning på bostadsbyggandet över hela ekonomin och ger jobb och köpkraft och så kan vi börja få fart på Sverige igen."

Ja, det har inte hänt särskilt mycket på det området. Bostadsbyggandet minskar fortfarande. Om det är allt detta som ROT-programmet skall klara av, må jag säga att jag lyckönskar bostadsministern i hans strävan. Men så framställdes verkligheten. Så relativt enkelt var det den gången.

För några veckor sedan fick vi regeringsförklaringen, där det heter: "Det främsta målet för politiken är att värna sysselsättningen. Omfattande insatser krävs för att pressa tillbaka arbetslösheten bland de unga. Kvinnornas ställning på arbetsmarknaden och den regionala balansen måste särskilt uppmärksammas. Regeringen avser att inom kort framlägga ytterligare förslag för att nedbringa arbetslösheten."

Nedbringa arbetslösheten var det – hittills har den bara stigit. Det finns alltså åtskilligt kvar att göra med de här uttryckta ambitionerna i olika avseenden.

Låt mig då titta litet grand på det som har framförts i sysselsättningspropositionen, som vi håller på att behandla. Jag kommer inte att gå in i detaljer, men några kommentarer kan vara på sin plats.

Det är naturligtvis bra med det rekryteringsstöd som föreslås, om det bara kan göras effektivt. Där finns sannolikt möjlighet att göra en del förändringar, som man bör undersöka. Det är naturligtvis bra också om nu konjunkturuppgången kommer att kräva fler sysselsätta – det återstår faktiskt att se i vilken skala det kan bli fallet.

Naturligtvis är det önskvärt att de enskilda beredskapsarbetena inte trappas ned innan man vet hurdan det kommer att fungera i verkligheten. I varje fall bör man planera för en mjuk övergång. Det är viktigt att inte byta system väldigt ofta på det här området, för det skapar oerhört mycket trassel både i näringslivet och hos de myndigheter som skall administrera förändringarna.

När det gäller ungdomslagen är det en framgång och ett stöd för de tankar som vi har framfört tidigare att nu 18–19-åringarna erbjuds utbildning, praktik eller arbete. Vi har föreslagit tidigare att också 20-åringarna skulle finnas med i det sammanhanget. Men samtidigt – och det var detta jag syftade på när jag talade om umgänget med de fackliga representanterna i samma arbetsgrupp – är det naturligtvis en kapitulation att erbjuda fyra timmars arbete till våra arbetslösa ungdomar.

Det går alltid att säga att det är bättre att göra detta än ingenting alls, att vara arbetslös. Men jag tror att det är viktigt, precis som det har sagts också i debatten, att man inte skapar olika typer av arbetsmarknad. Jag kan citera direkt t. ex. vad Björn Rosengren, TCO-ordföranden, har sagt: "De riskerar att skapa en andra klassens arbetsmarknad." Han använde just de orden i sin kritik av ungdomslagen.

Man får en känsla av att det här är en kapitulation inför det faktum att det helt enkelt inte går att tala facket till rätta när det gäller att komma med ytterligare ungdomsplatser. Före sommaren hade Anna-Greta Leijon och jag och några andra en diskussion om hur viktigt det var att försöka gå vidare på den här vägen utöver 16–17-åringarna, men nu är den vägen stängd, och man har valt en ny väg i stället. På den punkten skulle jag vilja fråga Anna-Greta Leijon om detta är en korrekt beskrivning av situationen och om inte heller staten som arbetsgivare har hittat några möjligheter att öppna den här grinden.

Vi vet ju att ungdomsplatserna har varit framgångsrika bland de åldersgrupper där de har använts, och det finns därför ingen anledning att kritisera utan snarast att stödja de förslag om ytterligare resurser till att skapa fler ungdomsplatser som finns i propositionen.

Läringsutbildningen har vi, precis som andra icke-socialistiska partier, länge försökt främja på bästa sätt. Det är viktigt att detta sker, men det räcker inte. Här kommer att krävas ytterligare insatser, t. ex. för att återskapa en del av den situation vi hade med de gamla, mycket framgångsrika företagsskolorna, och för att knyta gymnasieskolan till i företagen inbyggd utbildning på ett mera metodiskt och långsiktigt sätt. Det innebär litet grand av en återgång till de system som vi har haft tidigare på svensk arbetsmarknad.

Dessa preliminära kommentarer vill jag göra till den proposition som

ligger. Till sist vill jag också säga att det naturligtvis är en väldig svaghet att här inte finns några förslag från industridepartementet vare sig på industripolitikens område eller när det gäller regionalpolitiken. Jag antar att det är en tanke i detta. Men alla är ju medvetna om att vill man över hela fältet skapa just långsiktig, uthållig sysselsättning, räcker det inte med enbart arbetsmarknadspolitik.

Vad tänker då regeringen göra för att föra vidare den småföretagspolitik som framgångsrikt inleddes när Nils Åsling hade ansvaret? Från socialdemokratiskt håll har man mest försökt att inför opinionen stjäla de framgångar som tidigare regeringar uppnådde, det må sedan gälla Landskrona Finans, Tele-X eller t. o. m. JAS.

I dag är Starta eget-kampanjen och utvecklingsfonderna var mans egendom. Frågan är vad industridepartementet under socialdemokratisk ledning tänker åstadkomma på egen hand. Eller har man stängt inte bara akutmottagningen utan också verksamheten? Vad tänker regeringen göra för att skapa regional balans? Eller är också detta en fråga på undantag? Det är lätt att få den misstanken när man minns hur regeringen försökte få bort målsättningen regional balans i den ekonomiska politiken. Det tog inte heller särskilt lång tid innan den vanliga 1960-talspolitiken kom fram igen i valda delar. Det gällde ökade flyttningsbidrag, avskaffad oljeprisdifferentiering för att skapa rättvisa för glesbygderna, försvunna statsbidrag till enskilda vägar etc.

Många i våra mest tätbefolkade områden uppfattar säkert inte de här frågorna som särskilt viktiga, men de är väsentliga för de människor som de berör. Det blir naturligtvis ännu mer påtagligt att man har en negativ inställning till glesbygden, om man gör allvar av planerna i livsmedelsutredningen på att kasta ut 20 000 som i dag är sysselsatta i livsmedelsindustri och jordbruk – ofta i de glesast befolkade områdena – i en osäker tillvaro utan att några nya jobb inom andra sektorer i samhället kan garanteras.

Sammanfattningsvis går det inte att vända utvecklingen bara genom ett stort och ökande resurstillskott till AMS. Det senaste året borde om något vara ett bevis för detta.

Anf. 51 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Först vill jag be om ursäkt för att jag liksom smet emellan i debatten. Jag hade verkligen ingen avsikt att tillskansa mig extra tid, men jag förstod inte riktigt finessen med talarordningen. Jag ber om ursäkt!

Sedan till sakfrågorna. Det finns en hel del i det som Olof Johansson sade som jag vill instämma i. Det kanske återspeglade något av verkligheten att jag gick upp efter Bengt Wittboms anförande, eftersom behandlingen av arbetsmarknadsfrågorna i riksdagen i våras visade att centern tack och lov inte ville fortsätta att bli hopbuntad med moderaterna i detta avseende. Jag hoppas att jag inte skall tolka den allra sista delen av Olof Johanssons anförande som att centern tänker avvika från den linjen och säga nej till de sysselsättningsåtgärder som vi nu har föreslagit.

Men det fanns en punkt i det som Olof Johansson tog upp som jag tyckte

var ganska allvarlig. Han sade att det är en kapitulation att ordna dessa ungdomslag och ge arbete i fyra timmar åt ungdomarna. Jag förstår inte alls hur man kan säga på det sättet. Jag kan inte komma ifrån att det låter ruskigt.

Hur ser det ut på den svenska arbetsmarknaden i dag? Jo, av de drygt 4 miljoner som är sysselsatta är ungefär 1 miljon deltidsarbetande. Det är framför allt kvinnor, och framför allt i den offentliga sektorn, i kommuner och landsting, som jobbar som hemsamariter eller städerskor eller sköter matbepisningen åt ungarna i skolan.

Det är ingen kapitulation dessa kvinnor har gjort. Det är ingen kapitulation för svensk arbetsmarknads- och sysselsättningspolitik att dessa kvinnor jobbar på deltid.

Jag vill försäkra både Olof Johansson och de arbetslösa ungdomar som ibland har ställt sig frågan om det går att skaffa meningsfyllda arbetsuppgifter för fyra timmars arbetsdag att det går. Fråga de här kvinnorna om de inte tycker att deras jobb är meningsfullt! Jag skulle vilja påstå att det finns få andra jobb som är lika meningsfulla som de kontakter med andra människor, inte minst sjuka, äldre och barn, som dessa arbeten innefattar.

En del av dessa kvinnor vill ha längre arbetstid, en del vill ha kortare arbetstid. Vad som har hänt under det senaste året är att en del av dem också har fått längre arbetstid.

Jag är övertygad om att för de ungdomar som i dag bara har att välja mellan en öppen arbetslöshet och att få kontant arbetsmarknadsstöd är det inte att betrakta som en kapitulation att komma in i ett arbetslag, där man tillsammans med andra ungdomar kan diskutera och påverka sin situation och där man får en vettig arbetsuppgift i kommun, landsting eller stat. Det är ett väsentligt steg mot ett samhälle, där vi hos dessa ungdomar kan ingjuta hopp om framtiden och få dem att medverka till att skapa en framtida bättre arbetsmarknad.

Olof Johansson talade om ett A- och ett B-lag. Den frågan har varit uppe i de diskussioner som vi inom det socialdemokratiska partiet har fört med Landsorganisationen, liksom många andra sysselsättningsfrågor. Jag vill f. ö. säga till Olof Johansson att han inte behöver vara orolig när jag sitter med i arbetsgrupper med representanter från LO: jag är ganska van att göra det efter många ars arbete inom socialdemokratin. När vi har arbetsgrupper med representanter från partiet och LO, är det partiets representant som sitter som ordförande. Det var det i detta fall också. Jag skulle naturligtvis inte heller ha någonting emot att sitta som ledamot i en arbetsgrupp där Rune Molin var ordförande.

Vi diskuterade dessa frågor även i denna arbetsgrupp. En av de saker som man framförde från Landsorganisationens sida var naturligtvis oron för att denna typ av ungdomsverksamhet, med en ersättningsnivå som inte var avtalsenlig, skulle kunna leda till att man fick ett A- och ett B-lag. Jag tror att det är en väsentlig tillgång att vi kan räkna med att medlemmar i Kommunalarbetarförbundet, som är det förbund som i praktiken mest kommer att få arbeta med dessa ungdomar i ungdomslagen, ställer upp för denna verksamhet.

Därefter något mer om sifferexercisen. Siffror kan ju användas på många olika sätt. Vi kan jämföra de månader då vi har lämnat över regeringsmakten till varandra. Jag skulle vilja påminna om att arbetslöshetssiffran i september 1976, när de borgerliga tog över efter det socialdemokratiska regeringsinnehavet, var 70 000. Den ökade med mer än 100 000 fram till den septembermånad då vi tog över regeringsmakten.

Jag hoppas att det skall dröja länge innan vi får ett nytt byte av partier på regeringsstolarna. Men jag vågar lova att vi med den politik som nu förs och med litet tid på nacken skall kunna redovisa en betydligt bättre utveckling än vad de borgerliga kunde presentera för oss.

Vi sade förut i debatten att om man skall få en rättvisande bild av utvecklingen skall man använda litet längre perioder än en enda månad. Därför kan man naturligtvis titta på vad som hände på arbetsmarknaden under det första halvåret i år med socialdemokratiskt styre och jämföra detta med vad som hände under det sista borgerliga regeringsåret.

Arbetslösheten ökade från första halvåret 1981 till första halvåret 1982 med 35 000 personer. Sådan var ökningstakten när vi tog över regeringsmakten. Från första halvåret 1982 till första halvåret 1983 ökade arbetslösheten med 16 000 personer.

Vi är inte tillfreds med situationen på arbetsmarknaden, men vi kan konstatera att vi har brutit den negativa utvecklingen. Vi är på väg att klara av situationen även på arbetsmarknaden, och de sista siffrorna, liksom arbetsmarknadsstyrelsens prognoser och liksom den verklighet som människorna möter ute i många företag – en verklighet där människorna ser att orderböckerna nu börjar fyllas, att man tömt lagren och nu börjar arbeta på övertid, att man t. o. m. börjar nyanställa – tyder på detta.

Det är denna verklighet som har drivits fram av den socialdemokratiska regeringen, i vissa delar med stöd bl. a. av Olof Johanssons parti här i riksdagen i våras, mot moderata samlingspartiets intressen. Det stödet hoppas jag att vi kan räkna med när vi skall behandla sysselsättningspropositionen i nästa månad, eller när det nu blir.

Anf. 52 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tänker inte ägna mig särskilt mycket åt sifferexercis. Men jag tycker att det i debatten här finns en grad av slarvighet hos socialdemokratiska talare som har varit genomgående under hela dagen, och som tar sig uttryck i att man glömmer bort den verklighet som vi mötte 1976, med 40 å 45 % kostnadsstegringar för arbetskraften, med snart nog en andra oljeprischock innan den första hade värkt ut i den svenska samhällsekonomin. Det är klart att man kan inkassera, som Anna-Greta Leijon gör, minskande ökningstakt i antalet arbetslösa som en framgång, men det är i så fall en helt annan ambitionsnivå än den som präglade socialdemokraterna före valet.

Sedan ett par kommentarer till detta med deltiden. Jag talade faktiskt inte om kapitulation för de människor som detta gäller. Jag talade om en kapitulation av den politiska förmågan att klara ut dessa saker i förhållande till de fackliga organisationerna och deras vilja och den debatt som vi hade

här före sommaren, som Anna-Greta Leijon säkert kommer ihåg. Det är ju skillnad mellan påtvingad och frivillig deltid. När det gäller de kvinnor som Anna-Greta Leijon valde att hänvisa till, så har ungefär 80 % av dem, såvitt jag kommer ihåg, valt deltid frivilligt. Jag är övertygad om att det inte kommer att vara lika många av de ungdomar som nu blir aktuella i ungdomslagen som frivilligt väljer fyra timmar – de skulle vilja ha mer. Jag hänvisar bara helt kort till vad TCO-ordföranden har sagt, och jag är verkligen inte ensam om att vara bekymrad inför detta val av alternativ.

När det sedan gäller min kritik i slutet av mitt anförande som Anna-Greta Leijon blev litet bekymrad över, vill jag säga att den var allvarlig. Jag menar nämligen att det inte räcker att bedriva sysselsättningspolitik genom arbetsmarknadsstyrelsen – även om det är en nödvändig del – utan det är viktigt att se helheten och att satsa på de mindre och medelstora företagen, att satsa via regionalpolitiken, så att vi får den rimliga balans som behövs. Men är 4,1 % i arbetslöshet en hög siffra, så är naturligtvis 5,6 % en ännu högre siffra – det är precis vad man genomsnittligt har i skogslänen i dag. Det krävs alltså regionalpolitik. Jag efterlyser den, och det kommer vi också att göra i våra alternativa förslag.

Vi skall satsa på den enskilda sektorn, säger Anna-Greta Leijon. Det är bra, men varför gäller det inte ungdomslagen också, när vi nu ändå skall ha dem, enligt ert förslag?

Till sist ytterligare en sak: Om ni vill satsa på enskild företagsamhet tror jag att det vore bra om ni ibland lyssnade till vad t. ex. arbetsförmedlingens föreståndare i Gnosjö säger: "Vi har inte en enda arbetssökande under 18 år. Vårt svåraste jobb är att hitta folk till de lediga jobben." Det finns också sådana exempel, och det borde föranleda en ordentlig satsning på de mindre och medelstora företagen.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

7 § Utökning av antalet suppleanter i vissa utskott

Anf. 53 ANDRE VICE TALMANNEN:

Enligt till kammaren inkommet protokollsutdrag har valberedningen föreslagit att antalet suppleanter i justitie- och försvarsutskotten skall ökas från 15 till 16 samt i socialutskottet från 16 till 17.

Jag hemställer att antalet suppleanter i justitie- och försvarsutskotten bestäms till 16 samt i socialutskottet till 17.

Kammaren biföll denna hemställan.

Nr 9

**Onsdagen den
19 oktober 1983**

*Utökning av antalet
suppleanter i vissa
utskott*

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

Meddelande om fyllnadsval

Meddelande om interpellationer

8 § Meddelande om fyllnadsval

Anf. 54 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att fyllnadsval till justitie-, försvars- och socialutskotten kommer att ske vid morgondagens sammanträde.

9 § Anmälades och bordlades

Propositionerna

1983/84:24 Godkännande av överenskommelsen den 15 juni 1983 om ändring av samarbetsöverenskommelsen den 23 mars 1962 mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige (Helsingforsavtalet)

1983/84:35 Ändring i dubbelbeskattningsavtalet mellan Sverige och Singapore

10 § Anmälades och bordlades

Motionerna

1983/84:3 av *Knut Wachtmeister m. fl.*

Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Sri Lanka (prop. 1983/84:2)

1983/84:4 av *Knut Wachtmeister m. fl.*

Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige samt Storbritannien och Nordirland (prop. 1983/84:5)

1983/84:5 av *Bertil Fiskesjö m. fl.*

Ändring i lagen (1977:654) om kungörande i mål och ärenden hos myndighet m. m. (prop. 1983/84:7)

1983/84:6 av *Christer Eirefelt och Hugo Bergdahl*

1983/84:7 av *Bertil Fiskesjö m. fl.*

1983/84:8 av *Nic Grönvall*

1983/84:9 av *Bertil Lidgard m. fl.*

1983/84:10 av *Rosa Östh och Karin Israelsson*

Fastighetsmäklare (prop. 1983/84:16)

11 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställts

den 18 oktober

1983/84:30 av *Margaretha af Ugglas* (m) till utrikesministern om utvecklingsbiståndet till Nicaragua:

Situationen i Centralamerika fortsätter att inge allvarlig oro. Kampen för mänskliga rättigheter och demokrati rörer inga urskiljbara framgångar.

Sverige bedriver utvecklingssamarbete med ett av länderna i regionen: Nicaragua. Också i fråga om Nicaragua finns anledning till oro vad beträffar

den demokratiska utvecklingen. Undantagstillstånd och pressensur fortsätter att gälla. Osäkerheten är stor om de utlovade fria, allmänna valen kommer att avhållas.

1. Anser utrikesministern att det svenska utvecklingsbiståndet till Nicaragua är utformat på ett sådant sätt att det stöder en demokratisk samhällsutveckling i landet?

2. Vilka möjligheter har Sverige att inom eller utom biståndssamarbetet medverka till en demokratisk utveckling i Nicaragua?

den 19 oktober

1983/84:31 av *Margaretha af Ugglas* (m) till utrikesministern om den politiska utvecklingen i Chile:

Nu vacklar diktaturen i Chile. För första gången på länge verkar det finnas förutsättningar för att inleda den process som förr eller senare måste leda till återupprättandet av den chilenska demokratin.

Det är främst den ekonomiska krisen och den instabilitet som följt i dess spår som skapat dagens akuta situation i Chile.

Men i grunden ligger självfallet de politiska problemen. Den militärdiktatur som etablerades i september 1973 har mer och mer kommit att bli en personlig diktatur för generalen Pinochet. Därmed har diktaturens bas också blivit allt smalare. Medelklassgrupper som under delar av 1970-talet var beredda att för en tid tolerera Pinochet har nu tydligt vänt sig mot honom. Motsättningarna kring den ekonomiska politiken har undergrävt Pinochets förtroende t. o. m. inom diktaturens inre cirklar.

Förr eller senare kommer Pinochetdiktaturen att falla. Få länder i Latinamerika har bättre förutsättningar för en balanserad demokratisk utveckling än just Chile. Det gör den tragedi som Pinochetdiktaturen och dess förtryck representerar dubbelt tung att bära.

Andrés Zaldivar, ledare för Chiles kristdemokrater, underströk vid sitt framträdande inför moderata föreningsordförande i Huskvarna den 8 oktober betydelsen av andra demokratiska partiers stöd.

I dag behöver Chiles kristdemokrater – och de övriga demokratiska grupperingar som deltar i oppositionssamarbetet – den internationella opinionens stöd. En övergång till en stabil demokrati i Chile vore en seger för de värden vi kämpar för också i vår del av världen.

Mot bakgrund av ovanstående hemställes att till utrikesministern få ställa följande fråga:

På vilket sätt kan den svenska regeringen bidra till att stödja den demokratiska utvecklingen i Chile?

Nr 9

**Onsdagen den
19 oktober 1983**

*Meddelande om
interpellationer*

12 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 18 oktober

1983/84:93 av *Pär Granstedt* (c) till statsrådet Birgitta Dahl om prissättningen på elektricitet från kärnkraftverk:

Statens Vattenfallsverk erbjuder nu sina kunder kontrakt om el-leveranser som innebär successivt sänkta realpriser under de närmaste fem åren. Detta ger enligt pressuppgifter inte täckning för produktionskostnaderna i tillkommande kärnkraftverk. Det är således fråga om en dumpning som ytterst torde bekostas av skattebetalarna, och som försvårar introduktionen av inhemska bränslen.

Är energiministern beredd att vidta åtgärder mot den nu aktuella dumpningen av kärnkrafts-el?

den 19 oktober

1983/84:94 av *Kerstin Andersson* (c) till finansministern om beskattningen av dieseldrivna fordon:

Beskattningen av dieseldrivna fordon är i dag inte utformad så att den befrämjar en utveckling mot energisnålare fordon, vilket skulle minska avgasutsläppen.

Är finansministern beredd att förändra skattereglerna så att en utveckling mot bränslesnålare fordon gynnas?

1983/84:95 av *Per Westerberg* (m) till kommunikationsministern om uppbörden av vägtrafikskatt:

Vägtrafikskatteuppbörden finns reglerad i vägtrafikskatteförordningen (1973:776). Enligt denna förordning skall bilägaren aviseras senast den 15 i resp. månad för betalning före månadens utgång. Därefter utgår straffavgift.

Är statsrådet redo att medverka till att en längre aviseringstid införs för uppbörden i syfte att underlätta för bilägarna i synnerhet i semestertider?

1983/84:96 av *Karin Ahrland* (fp) till utbildningsministern om läkarutbildningen i Malmö:

Enligt uppgift i pressen avser regeringen att lägga ned läkarutbildningen i Malmö.

Är denna uppgift riktig?

1983/84:97 av *Gunnel Liljegren* (m) till utrikesministern om aktualiserande av vissa frågor vid officiellt besök från Cuba:

I slutet av denna månad kommer Cubas regeringschef och vice president Carlos Rafael Rodríguez att besöka Sverige på inbjudan av den svenska regeringen. Tidigare har i nyhetsmedia uppgivits att Fidel Castro skulle ha en stående inbjudan att besöka vårt land.

På Cuba sitter i dag ett stort antal människor fängslade i strid med FN-konventionen om de mänskliga fri- och rättigheterna. Det gäller t. ex. regimkritiska författare, homosexuella, fackföreningsmän som förespråkar fria fackföreningar och oppositionspolitik.

Med anledning av Carlos Rodríguez besök och mot bakgrund av de politiska fångarnas situation på Cuba vill jag ställa följande frågor till utrikesministern:

1. Avser regeringen att genom överläggningar med vicepresident Rodríguez förbereda ett besök av Fidel Castro i Sverige?

2. Kommer regeringen vid överläggningarna att vädja om frisläppande av Cubas politiska fångar och andra kubaner som fängslats i strid med FN-konventionen om de mänskliga rättigheterna?

1983/84:98 av *Sture Korpås* (c) till utrikesministern om ökad biståndsgivning genom multilaterala kanaler:

I sitt tal inför FN:s generalförsamlings andra kommitté den 18 oktober uttryckte Sveriges representant på de nordiska ländernas vägnar förhoppningen att alla biståndsgivare i ökande grad skulle använda sig av multilaterala kanaler.

Är utrikesministern beredd att informera riksdagen om hur en sådan förstärkt inriktning för Sveriges del kommer att ges uttryck vid FN:s förestående bidragskonferens beträffande utvecklingsaktiviteter?

1983/84:99 av *Bertil Jonasson* (c) till civilministern om prästers tjänstebo-städer:

Under senare tid har det framkommit att ett av våra oskattbara kulturarv är hotat, nämligen prästgårdarna. Hotet kommer dels från skattemyndigheterna, dels från de offentliga arbetsgivarna.

Reglerna för hyressättningen av prästgårdar är i dag att hyran skall baseras på maximalt 140 m² och utgöra högst 15 % av lönen. Ofta är emellertid prästgårdarna väsentligt större och skall med en marknadsmässig bedömning betinga en högre hyra. Taxeringsmyndigheterna har nu på flera håll bestämt sig för att betrakta skillnaden mellan utgående och marknadsmässig hyra som en beskattningsbar löneförmån.

I Karlstads stift har redan skett eftertaxeringar, som drabbat enskilda präster med belopp upp till 20 000 kr. De nya taxeringarna har enligt min uppfattning gjorts utan att man i tillräcklig omfattning beaktat att det råder bostadstvång och att prästerna har betydande skyldighet att ställa utrymme-na till församlingens förfogande.

Nr 9

Onsdagen den
19 oktober 1983

*Meddelande om
frågor*

Nr 9

**Onsdagen den
19 oktober 1983**

*Meddelande om
frågor*

Från arbetsgivarhåll har man drivit kravet att den s. k. hyresprocentsregeln skall ses över. Man anser att denna regel, framför allt genom de kraftigt ökande energipriserna, blivit betungande eftersom man inte kan ta ut full hyra.

Mot bakgrund av ovanstående vill jag fråga civilministern:

Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att inte våra prästgårdar skall avvecklas?

13 § Kammaren åtskildes kl. 18.00.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert